

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ANUL III, Nr. 7—8

IULIE—AUGUST 1958

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ANUL III, Nr. 7-8

IULIE-AUGUST 1958

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:
ARHIEPISCOPIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ — SIBIU

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

APARE CU BINECUVÎNTAREA ȘI SUB ÎNDRUMAREA
ÎNALT PEA SFÎNȚIEI SALE

D. D. NICOLAE COLAN

Arhiepiscop și Mitropolit

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:

Arhiepiscopia Ortodoxă Română Sibiu, strada 1 Mal nr. 24

Secretar de redacție: Pr. prof. dr. GRIGORIE MARCU

CUPRINSUL:

REDACȚIA: 23 August — Sărbătoarea Eliberării Patriei ^{Pag.} 499—501

BISERICA ȘI PROBLEMELE VREMII

Pr. Prof. Dr. CORNELIU SÎRBU: „Corabia va fi radioactivă” 502—505

STUDII

Teologie exegetică

Pr. Prof. Dr. GRIGORIE MARCU: Ephesus redivivus. Pe urmele celei mai
de seamă ctitorii pauline a Asiei Minor 506—530

Teologie istorică

Prot. Dr. ȘTEFAN LUPȘA: Uniți ortodocși și ortodocși uniți în 1783—4 . . . 531—542

Pr. Prof. Dr. MILAN ȘESAN: Despre cirilică și glagolitică 543—548

Teologie sistematică

† VALERIAN al Oradiei: Rătăcirea spirită 549—559

Teologie practică

Pr. Prof. Dr. PETRE PROCOPOVICIU: Spovedania — mijloc de educație
religioasă-morală 560—564

INDRUMĂRI OMILETICE

Pr. Prof. Dr. D. BELU: Predică la Duminica a VI-a după Rusalii 565—568

— Predică la Duminica a XI-a după Rusalii 568—570

Prot. GHEORGHE SECAȘ: Predică la Duminica a XII-a după Rusalii . . . 570—573

URME DIN TRECUT

Pr. Prof. Dr. M. ȘESAN: Comemorarea morții Patriarhului Ciril Lucaris 574—577

TEOLOGI ORTODOCȘI

Pr. Prof. Dr. NICOLAE NEAGA: Ilarion Pușcariu 578—580

Pr. Prof. Dr. DUMITRU BELU: Zacharie Boiu 580—582

(continuare în p. III a copertei)

RECENZII

Pr. Asistent Dr. AL. MOISIU: Enciclopedia Mariana. Theotocos	583—586
MIRCEA PĂCURARIU: <i>Vasile V. Niculescu</i> , Contribuții la cunoașterea icoanelor pe sticlă și a xilografurilor țăranilor români din Transilvania	586—588
— Monumente și muzee. Buletinul Comisiei științifice a muzeelor și monumentelor istorice și artistice	589—592
Prot. DUMITRU CĂLUGĂR: Catehism Creștin Ortodox (Arad)	592—593
Pr. Prof. Dr. MILAN ȘESAN: Revistele <i>Byzantinoslavica</i> , <i>Pravoslavna Măsl</i> și <i>Bogoslovie</i>	593—595

VIAȚA BISERICESCĂ

GR. M.: Festivitățile aniversării a 10 ani de la înscăunarea Prea Fericitului Patriarh Justinian	596—598
— Aniversarea a 75 de ani de la înființarea învățămîntului teologic universitar din București	598—600
— Incheierea anului școlar 1957—58 la Institutul Teologic de grad Universitar din Sibiu	600—604
REDAȚIA: Congresul de la Stockholm — adevărată „conferință la nivel înalt” a popoarelor lumii	604—611
— Documentele Congresului de la Stockholm în discuția Adunării obștești a orașului Sibiu	611—612
Diacon GH. PAPUC: Vizitație canonică la Sf. Gheorghe	612—613
Pr. E. BENDORFEAN: † Preotul Alexandru Drimba	614

INSEMNĂRI

M. ȘESAN, N. MLADIN și C. SÎRBU: Urme din trecut. — „Provincialele” lui Pascal. — Un abate revoluționar. — O zguduitoare relevare a primediei atomului	615—624
--	---------

Orice corespondență privitoare la revistă (inclusiv cărțile și revistele de schimb) se trimit pe adresa: *Arhiepiscopia Ortodoxă Română, Sibiu, strada 1 Mai nr. 24*, cu mențiunea: pentru redacția (sau: administrația) revistei „Mitropolia Ardealului”.

Colaboratorii sînt rugați să trimită manuscrise (autografe sau, de preferință, dactilografiate în 5 exemplare), scrise citeț, pe o singură pagină a filei, respectînd noua ortografie a Academiei Republicii Populare Romîne.

Citatele și trimiterile, numele proprii și indicațiile cifrice să fie scrise deslușit, atît cele în romînește, cît și cele în limbi străine.

Pentru uniformizarea indicării citatelor și trimiterilor (a celor biblice, mai ales), colaboratorii sînt rugați să se orienteze după materialele pe care le publică revista.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

23 AUGUST — SĂRBĂTOAREA ELIBERĂRII PATRIEI

Cu simțămîntul de bucurie și mîndrie patriotică poporul nostru sărbătorește an de an ziua eliberării Romîniei de sub jugul fascist. An de an ne aducem aminte cu recunoștință că acest act de epocală însemnătate istorică s-a săvîrșit prin jertfele aduse pe altarul eliberării și independenței Patriei de glorioșii ostași romîni și sovietici, precum și prin eroismul luptătorilor din rîndurile forțelor populare interne. An de an măsurăm distanța străbătută de la umilirile de altădată și pînă la succesele importante pe care țara noastră le-a avut după preluarea puterii politice de către popor. Eram țară bogată, dar sărăcită, pentru că eram aserviți unor influențe dinafara țării care dictau politica pe care trebuia s-o urmăm și dominau tiranic întreaga noastră economie națională. Sîntem acum o republică înfloritoare, în care poporul muncitor redevenit stăpîn al destinelor și bogățiilor țării, le folosește pentru continua îmbunătățire și înfrumusețare a traiului tuturor cetățenilor cinstiți și pentru întărirea Patriei.

După 14 ani de la eliberare, țara noastră este de nerecunoscut, din numeroase puncte de vedere. Altădată importam cu bani grei mărfuri industriale de toate tipurile, pînă la cele mai mărunte accesorii tehnice. Astăzi avem o înfloritoare industrie națională, ale cărei produse — în special din domeniul construcției de mașini (tractoare, camioane, combine, etc.), utilaj petrolier și electrotehnic — le exportăm peste mări și oceane. Specialiștii noștri sînt solicitați în țări îndepărtate, ca India. La tot mai multe tîrguri și expoziții internaționale, produsele noastre industriale se bucură de aprecieri pozitive, care nu odată devin de-a dreptul elogiouse.

Paralel cu industria s-a dezvoltat și agricultura. Prin reforma agrară din martie 1945, peste un milion de hectare de pămînt a

foșt împărțit țărănilor muncitori. Mecanizarea muncilor agricole și socializarea agriculturii, care fac progrese vădite, au dus la creșterea simțitoare a producției de cereale și, indirect, la creșterea substanțială a avuției animale. Către sfârșitul anului 1956 țărănimea muncitoare a primit din partea Statului însemnate înlesniri, între care figurează și desființarea cotelor obligatorii.

Asistența medicală a făcut un salt uriaș în acești ani. Aproape nu există așezare omenească pe întinsul țării noastre care să nu aibă astăzi dispensar, casă de nașteri sau măcar punctul sanitar propriu. Pelagra, malaria și mortalitatea infantilă, aceste plăgi care măcinau vlagă poporului nostru, sînt acum de domeniul amintirii.

Un avînt deosebit l-a luat acțiunea de culturalizare a maselor populare. Analfabetismul a fost stîrpit aproape cu desăvîrșire. Numărul școlilor elementare a crescut de 9 ori față de anul 1939. În anul școlar 1938—39 existau în România 16 institute cu 33 de facultăți. În ele învățau atunci ceva peste 25.000 de studenți. Acum avem în Republica Populară Romînă 42 institute de învățămînt superior, cu 112 facultăți, în care se pregătesc pentru opera de zidire nouă a Patriei noastre peste 80.000 de studenți. Tipărirea de cărți, broșuri, reviste și ziare a depășit de mai multe ori ceea ce apărea sub vechile regimuri politice.

Din binefacerile culturii se împărtășesc copios, în școli, institute și așezăminte cu limba de predare maternă, toate naționalitățile conlocuitoare.

*

În tărîm religios, eliberarea Romîniei a adus tuturor cetățenilor credincioși din Patria noastră libertatea de conștiință și libertatea exercitării cultului propriu. Diferitele grupări religioase, organizate legal sub formă de culte, se bucură în Republica Populară Romînă de drepturi și libertăți care le asigură o dezvoltare normală. Șefi și slujitori ai cultelor sînt deputați în Marea Adunare Națională, în sfaturile populare regionale, raionale, orășenești și comunale, participînd astfel direct la purtarea sarcinilor patriotice, la conducerea treburilor obștești. Fiecare cult religios își are învățămîntul propriu pentru pregătirea slujitorilor lui, ține conferințe, adunări și congrese bisericești, tipărește publicații religioase. Între ele, cultele religioase din R. P. R. întrețin legături frățești strînse, cum nu existau în trecut, mergînd umăr la umăr în toate acțiunile de folos obștești și în primul rînd în lupta pentru apărarea păcii.

Regimul de democrație populară al țării noastre acordă o înaltă prețuire monumentelor istorice. Datorită acestui fapt, se cheltuiesc sume însemnate pentru întreținerea lor, de care beneficiază și locașurile de cult — mănăstiri, biserici de oraș și de sat, etc. — remarcabile prin vechimea și valoarea lor istorică, arhitectonică și artistică.

De la 23 August 1944 încoace, poporul român trăiește într-un climat de pace și libertate. Patriotismul fierbinte al maselor populare, unitatea dintre poporul român și minoritățile naționale și ajutorul frățesc pe care ni-l dă Uniunea Sovietică, contribuie în mod hotărâtor la construirea unei orînduiri sociale nouă, ale cărei beneficii au și început să se arate.

Cu inimile pline de bucurie și mîndrie pentru toate înfăptuirile de pînă acum ale poporului nostru muncitor, gata fiind să contribuim la apărarea cuceririlor sale politice, economice și sociale și la întărirea păcii în țară și în lume, rugăm pe Dumnezeu să-și reverse binecuvîntările Sale bogate asupra Patriei noastre iubite, asupra ocîrmuitorilor și fiilor ei făuritori de propășire și ziditori de viață nouă.

REDAȚIA

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

„CORABIA VA FI RADIOACTIVĂ...”

Aceasta este ideea fundamentală, care se desprinde cu pregnanță din complexul de idei, pe care neostenitul pionier al acțiunii pentru pace: Dr. Albert Schweitzer,¹ le-a exprimat în cadrul unui interviu acordat, în primăvara acestui an, reporterului francez Martine Monod, unul din ziaristii apușeni de seamă care a avut prilejul să observe la fața locului marele și înspăimântătorul dezastru de la Nagasaki și Hiroshima.

Reîntors pentru o scurtă repriză în patrie (Alsacia Superioară), Dr. Albērt Schweitzer, deținătorul Premiului Nobel al Păcii, este înconjurat cu o deosebită simpatie de către toate rudeniile sale, care constituiesc — după expresia d-lui Martine Monod — „o formidabilă familie”. Cu prilejul plecării spre locul său obișnuit de muncă: spitalul întemeiat de dînsul în localitatea Lambarene din Gabon, provincia nordică a lui Congo francez, rudeniile sale au trăit intens epilogul acestei „mari întâlniri în jurul unchiului Albert”, unele dintre ele însoțindu-l pînă ce a părăsit pămîntul Europei. Căci nobilul bărbat este „sprijinit în mod solid — ne încredințează dîl Martine Monod — pe temeliile sale familiare. Albert Schweitzer este un pionier, dar nu este un solitar. Este tipul însuși al omului care are rădăcini și care ține la ele”.

Creștin convins, Dr. Albert Schweitzer își conturează deosebit de reliefat personalitatea mai ales prin dăruirea asiduă și plină de abnegație întru realizarea idealului de viață ce și-a ales: *slujirea adevărului, a vieții și a omului*. Fundalul de orientare ideologică, pe care se clădește acest ideal, este mai întii credința în *egalitatea fundamentală a sufletelor în fața lui Dumnezeu*. Dar în sufletul marelui savant ideea aceasta apare stîmjenită și um-

¹ O edificatoare prezentare recentă a omului și operei, o datorăm P. C. Păr. Prof. Dr. Grigorie Marcu: Albert Schweitzer — teolog, filozof, medic, misionar și apărător al păcii, în revista aceasta, anul II, nr. 9—10, sept.—oct. 1957, p. 608—614. Articolul d-lui Martine Monod, care ne-a servit datele pe baza cărora am alcătuit această prezentare, s-a publicat în l'Humanite Dimanche, 10-e année, No. 503 din 4 mai 1958, p. 5.

brită de gîndul la încălcările inumane, pe care păcatele colonialismului le-au săvîrșit împotriva ei. În una din recente sale lucrări, subliniază următoarele: „Dacă ar exista o carte care să consemneze toate faptele care s-au petrecut între albi și popoarele de culoare, atunci s-ar găsi într-însa multe pagini, pe care noi am prefera să le întoarcem fără a le citi, pentru că ele cuprind prea multe lucruri ce avem să ni le reproșem. O datorie apasă asupra noastră și asupra civilizației noastre...”. Sînt constatări și gînduri, care aduc în chip grăitor la expresie vădita generozitate de inimă și de spirit a marelui om. Ele sugerează în chip stăruitor îndatorirea ceasului de față de a face să dispară tot ceea ce a separat sau despart lumea celor albi de lumea celor de culoare, pentru că gîndurile noastre se întîlnesc astăzi în fața unei probleme cheie: *problema apărării și consolidării păcii*.

Marele bătrîn, cu ținuta dreaptă, dovedește o excepțională vioiciune de spirit. E spiritul mereu tînăr, întreținut de satisfacția și tăria ce ți-o dă săvîrșirea asiduă a faptei bune puse în slujba vieții și a omului... Lipsit de aerele de solemnitate, dînsul e comunicativ și vioi în discuție. Unuia îi spune ceva despre metodele sale de combatere a boalei somnului, altuia altceva... Deosebit de interesant este epizodul cu insuportabila ziaristă canadiană, care l-a solicitat cu exagerată insistență. Iată, cum ni-l înfățișează însuși Dr. Schweitzer:

„Ea mă plictisea. Era o făptură cu totul stupidă. Atunci am dus-o la templu și i-am cîntat din Bach trei ore. Ea nu îndrăzni să spună că găsea acest lucru ca pe ceva de nesuferit. Voia detalii asupra vieții mele. „Doamnă — i-am spus — cereți cititorilor dv. bani pentru spitalul meu. Acesta este singurul amănunt ce mă interesează... „Ea nu era mulțumită deloc”.

Schimbînd, apoi, brusc și cu totul firul discuției și mîncînd la o convorbire în deosebi cu ziaristul francez mai sus numit, Dr. Schweitzer îl întîmpină cu întrebarea: „Este adevărat că iubești pe Bach?” — „Da, iubesc pe Bach”, răspunse bîguind ziaristul, pentru că se intimidase. Iată, cum prezintă însuși reporterul francez explicația acestui fapt: „Are o astfel de personalitate, strălucește în așa fel, încît te simți destul de mic în fața lui. Caut cu disperare să exprim ceva inteligent despre Bach, dar el a depășit deja chestiunea. Simt asupra mea ochii săi extraordinar de strălucitori”:

— „Mi s-a spus c-ai fost în Japonia. Vorbește-mi despre Hiroshima”.

Pricepînd foarte bine ce vrea să știe de la dînsul, și anume fapte și nu poezie sau fraze frumoase, dl Martine Monod i le-a comunicat cu sobrietatea și exactitatea martorului ocular și în termenii unui adevărat raport.

— „Vezi tu, zice Dr. Schweitzer deodată, se continuă a trăi... Oamenii se căsătoresc, nasc copii, muncesc, ascultă discuri, merg la cinema... Și cu toate acestea, noi trăim zilele de dinainte de Potop. Bomba atomică este

asupra capetelor noastre. În câteva momente, totul poate fi nimicit. E un lucru îngrozitor... Am optzeci și doi de ani, nu mai am deci atîta timp în fața mea. Dar toate țeasurele care îmi rămîn, le voi consacra spre a lupta împotriva acestei crime abominabile care va fi un război nuclear. Pînă în prezent eram fericit că se vorbește despre mine numai pentru că asta îi obliga pe oameni să se intereseze de Lambarene. Acum, sînt fericit de acest lucru și pentru că îmi îngăduie a fi ceva mai ascultat cînd denunț primejdia. Increderea mea este neclintită, pentru că cred în umanitate... Dar trebuie să duci bătălia”.

Deși gentil și prietenos, Dr. Albert Schweitzer nu poate fi interogat ușor. Aceasta pentru simplul motiv că te impresionează profund. De aceea, ziaristul francez n-a îndrăznit să-i pună întrebarea, la care savantul de renume mondial îi răspunde, totuși, printr-o fericită inspirație:

— „Tu știi, eu am culeget mult la toate acestea. Înțeleg pe Einstein, care spunea că n-a putut dormi o singură noapte fără coșmar de cînd cu Hiroshima. De altfel, Einstein este acela cu care am corespondat mult, care m-a ajutat să măsoare amploarea dramei. La sfîrșitul vieții sale, el nu putea să se mai gîndească la altceva. Și cred că eu devin la fel cu el”.

Dr. Schweitzer poate fi ușor recunoscut după ochiul său mîndru și după mustața sa cuceritoare. În momentul cînd se întoarce la Lambarene, spre a-și relua firul admirabilei sale acțiuni samaritene, toți oamenii de bine — inclusiv bărbați de stat — vin să-l vadă. Tuturora le repetă același mesaj, și anume mesajul lansat în primăvara anului trecut prin postul de radio Oslo (Norvegia), în care spune printre altele: „A continua exploziile atomice, înseamnă a împinge omenirea spre o adevărată catastrofă, o catastrofă care trebuie cu orice preț prevenită”.

Continuînd firul discuției, Dr. Schweitzer adaugă: „NU ESTE TIMP DE PIERDUT. Noi experiențe care vor spori primejdia, nu trebuie să fie autorizate... Bomba H. „proprie” nu-i destinată decît galantarului. Nu aparține fizicienilor a avea ultimul cuvînt asupra primejdiilor experiențelor nucleare. Acest drept revine biologilor, medicilor²... Nu trebuie să fim responsabili de nașterea viitoare a mii de copii atinși de deficiențe mintale și fizice dintre cele mai grave. E de datoria particulară a femeilor a împiedeca acest păcat împotriva viitorului. Le incumbă datoria de a ridica glasul într-un fel care să se facă ascultat.

Cer din nou popoarelor să pretindă încetarea experiențelor nucleare. Hotărîrea U. R. S. S.-ului de a suspenda în chip unilateral experiențele este de o importanță istorică. Dacă guvernele S. U. A. și Marii Britanii ar lua

² În ultimul timp, Dr. Schweitzer a scos în relief acest lucru în conferințe publice.

această hotărîre rezonabilă, omenirea ar fi eliberată de frica de a vedea existența sa amenințată prin mărirea contaminării radioactive a atmosferei."

Sînt cuvinte cu profundă semnificație, care în gura neobositului apărător al păcii, ce se rostește cu seriozitatea și certitudinea specialistului în materie, capătă un înțeles extrem de grav și deosebit de mobilizator.

În momentul cînd a luat din gara Strasbourg trenul spre Paris, Dr. Schweitzer i-a zis ziaristului francez:

„Îți aduci aminte, cînd îți vorbeam despre Potop?... Ei bine! în caz de război atomic, închipuiește-ți un pic că Corabia va fi radioactivă... Îți dai tu seama”!

Ceea ce am redat mai sus, este numai o verigă din lanțul de aur împletit de o minte luminată și înțeleaptă, de o inimă mare și generoasă, de o voință hotărîtă și puternică, *inspirate de dragostea de adevăr și de progres, de dragostea de om și de viață*. Continuînd cu aceeași convingere și stăruință acțiunea de avertizare a omenirii asupra primejdiei nebănuite de mari, pe care o prezintă nu numai un viitor război atomic, ci și desfășurarea experiențelor nucleare, savantul de renume mondial care și-a dăruit întreaga ființă unei mărinimoase acțiuni samaritene și apărării cu convingere a păcii, relevă cu acest prilej, în chip deosebit de pregnant, de mișcător și de grăitor, necesitatea de a înlătura cît mai urgent această primejdie!...

Dîndu-ne seama de întreaga semnificație a acestui avertisment, să ne înțelegăm și mai mult acțiunea de stăvilire a tuturor gîndurilor și planurilor ce primejduiesc viața și progresul ei, să milităm din răsputeri pentru ca știința să fie pusă în slujba adevărului, a vieții și a desăvîrșirii ei!

Pr. Prof. Dr. C. SIRBU

EPHESUS REDIVIVUS

— PE URMELE CELEI MAI DE SEAMĂ CTITORII PAULINE A ASIEI MINOR —

Săptămînalul „Contemporanul” (București, nr. 12/598 din 26 martie 1958) a publicat următoarea notiță: „Anticul oraș Efes, (actualmente în Turcia) este pe cale de a fi dezgropat în întregime de către o echipă de arheologi austriaci condusă de prof. Franz Miltner. Pînă acum au fost scoase la iveală termele, pritanul (sediul administrației locale), templul împăratului Hadrianus, bazilica Sfîntului Ioan construită de Justinian pe locul unde s-ar afla — potrivit indicațiilor care circulă de 18 secole — mormîntul evanghelistului Ioan. În cursul lucrărilor au mai fost descoperite numeroase statui de zei și împărați, un mozaic multicolor datînd din secolul IV, inscripții și diferite ustensile vechi”.

Știrea aceasta, cu tot laconismul ei, este de-a dreptul emoționantă pentru toți cei ce își dau seama de însemnătatea Efesului în istoria creștinismului veacurilor de început ale Bisericii lui Hristos. În așteptarea amănuntelor privitoare la constatările ce le va face expediția arheologică a amintitului profesor austriac — mărturisindu-ne și de astădată convingerea că trăim într-un veac al descoperirilor senzaționale¹ — vom evoca în paginile de față istoria

¹ În documentarul intitulat: „Lumină de la Răsărit. Zece ani de la descoperirea manuscriselor străvechi din depresiunea Mării Moarte”, apărut în revista „Studii Teologice”, X-1958, nr. 1—2, p. 126 urm., făceam constatarea că „veacul nostru este un veac al invențiilor și al descoperirilor... Dar se pune întrebarea: a mai rămas ceva de descoperit, după ce scoarța pămîntului a fost cutreierată de cercetători științifici de la Polul Nord și pînă-n ghețurile eterne ale Antarcticeii, pe toate liniile de latitudine ale planiglobului? Orizontal, probabil nimic de seamă... Descoperirile contemporane se desfășoară pe linie verticală... săpăturile arheologice scot la lumină alte și alte vestigii ale trecutului... care verifică rectificînd sau îmbogățind cu cunoștințe noi ceea ce se știa pînă acum despre el. Ca și cînd ar vrea oarecum să dea o mîna de ajutor expedițiilor arheologice organizate care-l scurmă țărîna cu tîrnăcoape și hîrlețe, pămîntul însuși își descuie taințele adîncurilor, înlesnind ochilor experți o privire cît mai concludentă în nesecatele rezerve de material documentar pe care le conservă în măruntaiele sale”.

E o constatare care oarecum plutește în aer.

oraşului Efes, încercînd să determinăm cît mai exact şi mai complet poziţia sa în istoria creştinismului veacului apostolesc.

I. — „LUMEN ASIAE”

De 16 ori apare numele propriu „Efes” (Ἔφεσος) în textele inspirate ale Noului Testament: de 8 ori în Faptele Apostolilor (18, 19. 21. 24; 19, 1. 17. 26; 20, 16 şi 17), de 2 ori în Epistola I către Corinteni (15, 32 şi 16, 8), o dată în Epistola către Efeseni (1, 1 aceasta, din punct de vedere al criticii textului original, discutabilă), o dată în Epistola I către Timotei (1, 3), de 2 ori în Epistola II către Timotei (1, 18 şi 4, 12) şi de 2 ori în Apocalipsă (1, 11 şi 2, 1).

Această constatare de ordin statistic vorbeşte prin ea însăşi despre însemnătatea ce o avusese cetatea Efesului în veacul apostolesc.

Obîrşia Efesului trebuie căutată în vremurile de început ale statornicirii culturii şi civilizaţiei feniciene în Ionia de mai apoi. În veacul I al erei creştine, cînd devine obiectul intereselor misionare pauline, cetatea aceasta îşi merita pe deplin calificativul de „lumină a Asiei” (lumen Asiae), cu care fusese răsfăţată prospera aşezare ioniană.²

Situată la confluenţa fluviului Caystros cu Marea Egee, cetatea Efes se bucura de condiţii naturale de dezvoltare excelente şi deosebit de favorabile unei înfloriri rapide şi sigure nu numai sub raport economic, ci pe toate tărîmurile. Strabon a caracterizat bine Efesul cînd a spus că-i un hotel comun pentru toţi călătorii din Italia şi Grecia.³ Prin portul Panormus absorbea bogăţiile spaţiului mediteranean, iar din spre uscat, belşugul regiunilor fertile de dincoace de Munţii Taurus se scurgea spre pieţele sale de desfacere ca într-un pîntece nesăţios. Romanii l-au făcut capitală a provinciei proconsulare Asia, acordîndu-i o autonomie destul de largă.

Faima Efesului nu era mică nici din punct de vedere cultural şi religios. Poeţii Anacreon şi Hipponax, stoicul Zenon, filozofii Heraclit, Democrit (părintele atomismului), Parmenide şi Pitagora, geograful Artemidor, pictorii Apelles şi Parrhasius, au fost cetăţeni ai săi. Adevărată vatră a ştiinţelor oculte, biletele cu for-

² Aşa: Pliniu cel Bătrîn († 79 d. H.), în „Istoria naturală” (5, 37).

³ Strabon XII, 8, 15. La Drach: Epîtres de Saint Paul. Introduction critique et commentaires. Trad. franc. de Bayle. Paris 1901, p. 367.

mule magice (τά Ἐφεσῖα γράμματα sau Ἐφέσια γράμματα), care se comercializau acolo în cantități colosale, alimentând cele mai ciudate superstiții, erau renumite și căutate în toată lumea veche.

Supremul titlu de mândrie al Efesului era calitatea sa de cetate protectoare a templului și a statuii zeiței Diana, sau Artemis Ephesia (Dea Ephesia), pe care localnicii o credeau picată din cer. Din punct de vedere artistic și concepțional, această statuie era o plăsmuire monstruoasă. Zeița pe care o reprezintă n-are nimic din suplețea pădureață a sorei lui Apollo, Diana, pe care imaginația colorată a mitologiei eline a investit-o cu funcțiunea de maestră de vânătoare a curții imperiale din bătrînul Olimp — și cu care nici nu trebuie confundată. Diana efeseană — după toate probabilitățile — nu era altceva decît o variantă asiatică a egiptencei Isis. În schimb, templul care o adăpostea era una din minunile lumii antice. De patru ori mai mare decît Parthenonul de pe Acropola Atenei și odată și jumătate mai spațios decît uriașul dom din Colonia (Köln-Germania), templul măsura 456 picioare⁴ în lungime și 220 în lățime, iar 127 de coloane înalte de cîte 60 de picioare fiecare îi sprijineau bolțile încărcate de bogății. Construirea acestui templu, începută în veacul 7 î. H., a durat 200 de ani. Un smintit, Herostratus, vrînd să devină celebru, i-a dat foc în noaptea în care s-a născut Alexandru cel Mare (21 iulie 356 î. H.). Refăcut de meșterul Dinocrates din contribuția întregii populații a Asiei Minor — însuși Alexandru cel Mare își oferise sprijinul în acest scop, dar localnicii l-au refuzat în chip surprinzător de abil, motivînd, după cum spune Strabon, că un zeu nu se cuvine să aducă ofrande altui zeu — templul atrăgea mulțimile de pretutindenea nu numai prin splendoarea sa și prin dreptul de azil pe care îl oferea pe o rază de 600 de picioare, ci și prin luxuriantele serbări organizate în onoarea zeiței (serbări numite *Artemisia*), care țineau două luni în fiecare primăvară. Destrăbălarea, motivată religios și încurajată fățiș prin scandaloasele practici ale vestalelor, săvîrșite chiar în încinta templului, luase proporții de plagă. Comerțul de reproduceri portative ale templului și de statuete ale zeiței — confecționate din materiale accesibile tuturor pungilor, de la aur pînă la lemn și pămînt ars (teracotă) — aducea beneficii fabuloase breslei argintarilor. Inverșunarea starostelui lor, Dimitrie, împotriva Sfîntului Apostol Pavel, care prin misiunea desfășurată la Efes rărise pînă la dispariție rîndurile mu-

⁴ Trei picioare și ceva fac un metru.

șteriilor acestor meșteri, este explicabilă: fusese atinsă coarda cea mai sensibilă a oamenilor de afaceri, interesul pecuniar (cf. F. Ap. 19, 24 urm.). Este de presupus că și rugul care a mistuit faimoașele cărți magice ale efesenilor — distruse de bună voie de către cei convertiți — a alimentat în oarecare măsură dramatica răskoală de pe urma căreia Sfântul Pavel a avut atîta de suferit (cf. F. Ap. 19, 19).

În ultimii ani ai vieții sale, Sfântul Apostol și Evanghelist Ioan, activ în Asia Mică, alesese Efesul ca sediu al spațiului și operațiilor sale misionare. După datele Tradiției bisericești, acolo s-a și săvîrșit din viață, la adînci bătrînețe.

Orașul a avut mult de suferit (în 262/263) de pe urma năvălirii goților, care l-au jefuit fără cruțare și i-au ars templul.⁵ Între războaiele otomane, în secolul 14, i-a pecetluit declinul. Astăzi, numai ruinele templului Artemidei — descoperite în urma unor săpături arheologice la răsărit de locul unde era situată cetatea — mai amintesc splendoarea ei apusă. În preajma acestor ruini, pe o culme, se află un sătuleț sărac, Aia Soluk, al cărui nume unii cercetători îl derivă din „Aghios Theologos”, punîndu-l în legătură cu prezența Sfîntului Apostol și Evanghelist Ioan la Efes.

Biserica efeseană a ajuns la o stare înfloritoare în primele veacuri ale erei noastre. Două sinoade celebre — al treilea ecumenic (431) și cel numit „îlîlhăresc” (449) — au avut loc aci. Arhiepiscopii Efesului urmau în rang îndată după patriarhii din Roma, Constantinopol, Ierusalim, Alexandria și Antiohia. Cu vremea, Biserica efeseană și-a pierdut însemnătatea, nemairămînînd din ea decît amintirea glorioasă a unuia din stîlpii creștinătății primare.

II. — „POARTĂ MARE ȘI PUTERNICĂ”

(I. Cor. 16, 9) A PENETRAȚIEI PAULINE

Efesul intră în istoria Bisericii creștine datorită legăturilor sale cu Sfîntul Apostol Pavel. Aceste legături au început pe la anul 53, spre sfîrșitul celei de-a doua călătorii misionare, după

⁵ Împăratul Justinian I (527—565) a dispus ca unele coloane ale templului efesan să fie transferate la Constantinopol și utilizate la construirea „Bisericii celei mari a Ortodoxiei”, „Sfînta Sofia”, unde pot fi văzute și azi. Transferul acesta — tratat cu asprime de unii cercetători — s-a dovedit providențial. Datorită lui, istoria culturii și artelor posedă cîteva piese documentare care altminteri s-ar fi nimicit, fără urmă poate.

ce Apostolul Neamurilor luase cu asalt întâia oară, pentru Evanghelia lui Hristos, primele țărîmuri europene, în Peninsula Balcanică. Zăbava a fost de scurtă durată, dar fructuoasă. Le-a promis efesenilor care s-au interesat de învățătura creștină că va reveni (cf. F. Ap. 18, 19—21) mai pe răgaz, ceea ce a și făcut nu peste mult.

Al doilea popas efesean al Sfîntului Apostol Pavel — prin durata sa de aproape 3 ani, prin succesele și peripețiile sale dramatice (despre care raportează Sfîntul Luca în F. Ap. 19, 1—20, 1) — reprezintă culminația ostenelilor pe care le-a desfășurat în a treia călătorie misionară a sa.

Sfîntul Apostol Pavel a ținut mult la Biserica efeseană. Întîlnirea de la Milet cu înaintestătătorii ei, cînd se îndrepta pentru ultima oară (?)⁶ spre Ierusalim (Faptele Apostolilor 20, 16—38), ca și faptul că îndată ce a scăpat din prima captivitate romană s-a dus să-i cerceteze, rînduindu-le înaintestătător și locțiitor permanent al său pe destoinicul Timotei (cf. I Tim. I, 2—3), reprezintă tot atîtea mărturii elocvente ale interesului cel purta, cu părintească dragoste, bisericii din cetatea cea mai de frunte a Asiei Minor. Nu i-a dat uitării nici cînd neostoita-i rivnă pentru Hristos i-a atîrnat a doua oară la glezne cătușele temnițelor Romei. Cele două epistole către Timotei se înscriu — cel puțin indirect — în repertoriul gloriilor acestei biserici înfloritoare; fără să-l epuizeze, însă, căci osîrdia Sfîntului Apostol și Evanghelist Ioan va îngroșa repertoriul efesean cu alte distincții apostolești, orale și scrise, după ce însuși dumnezeiescul Domn al Apocalipsei făcuse bilanțul lipsurilor și vredniciilor Bisericii din Efes într-o epistolă a cărei proprietate n-o mai împarte cu nimeni (Apoc. 2, 1—7), pentru că posesiunea ei în exclusivitate e mai presus de orice discuție.

Cucerirea Efesului însemna pentru Sfîntul Apostol Pavel dobîndirea Asiei Minor de partea Evangheliei lui Hristos. Acțiunea misionară desfășurată în acest scop n-a fost ușoară, dar reușita ei desăvîrșită i-a răsplătit din plin strădaniile depuse în acest scop. Examenul exegetic al amănuntelor consemnate de Sfîntul Luca în cartea Faptele Apostolilor, va confirma exactitatea acestei aprecieri de ansamblu.

⁶ Nimic nu lasă să se înțeleagă că între cele două captivități romane (63—66) Sfîntul Apostol Pavel ar mai fi cercetat Ierusalimul. Epistola către Evrei, cu presupunerile la care dă loc în această privință, nu e pe deplin concludentă. (Vezi Evr. 13, 23).

1. — LA FAȚA LOCULUI PENTRU ÎNȚIA OARĂ (F. Ap. 18, 18—23 a)

Fusese trecut cu bine momentul de criză al misiunii pauline în Corint. Proconsulul roman al Ahaiei, cumpănitul Gallion, fratele lui Seneca, le dăduse iudeilor turbulenți o lecție de moderație în ce privește atitudinea lor — și a altora — față de cei de altă credință. După ce s-a desmetecit din buimăceala pricinuită de rușinoasa alungare de la palatul proconsulului, gloata întărită căuta un țap ispășitor, asupra căruia să-și reverse furia. El a fost găsit în persoana sinagogarului corintian Sostene. Prozeliții elini, sensibili la ocara cu care se soldase afacerea înscenată de acesta, au pus mîna pe el și l-au strunit foarte, bătîndu-l cumplit sub ochii lui Gallion, care privea impasibil din pridvorul reședinței sale, neînțelegînd să se amestece nici de data aceasta. Corecția corporală, aplicată în plină stradă lui Sostene, s-a dovedit providențială: acesta s-a convertit la creștinism. Cu cît zel s-a devotat noii religii, se vede din faptul că Sfîntul Pavel și-l asociază în adresa Epistolei I către Corinteni (1, 1).

Avînd pace de-acum din partea iudeilor și a iudaizanților, Sfîntul Pavel a mai rămas în Corint „zile multe” (v. 18 a), adică pînă s-a împlinit un an și șase luni de la inaugurarea sporniceii sale misiuni în capitala Ahaiei. Înainte de plecare, în biserica din Chehnrea (portul răsăritean al Corintului), a luat asupra sa un vot religios de tip iudaic (asupra caracterului căruia se discută mult, neștiindu-se cu certitudine dacă este, sau nu, votul nazireatului, despre care informează cu de-amănuntul cartea Numeri, cap. 6). Acest act religios este expresia mulțumitei Apostolului față de bunul Dumnezeu, pentru ajutorul de care l-a făcut părtaş atît în cursul boalei de care suferise în Galatia, cît și în conflictul cu iudaizanții din Corint. Sfîntul Pavel era hotărît să meargă la Ierusalim ca să-și îplinească acest vot, aducînd jertfele prescrise de Legea mozaică. Odată cu el au plecat și soții creștini Acvila și Priscila, spre a se stabili la Efes.⁷

Sfîntul Apostol Pavel s-a folosit de popasul făcut în capitala Asiei proconsulare spre a lua contact cu iudeii sălășluiți acolo,

⁷ Expulzați din Roma prin edictul lui Claudiu împărat (anul 49), acești admirabili creștini s-au sălășluit în Corint (vezi F. Ap. 18, 2); de acolo au trecut la Efes împreună cu Sfîntul Apostol Pavel (vezi F. Ap. 18, 18); la vremea cînd se scria Epistola către Romani ei se aflau din nou la Roma (vezi Rom. 16, 3), căci între timp, murind Claudiu, noul cezar, Nero, favorabil evreilor, abrogase edictul din anul 49.

cărora le-a și propovăduit pe Hristos, în sinagoga efeseană. S-a bucurat de-o primire excelentă din partea lor. Cum aceștia insistasă să mai rămână, Sfântul Pavel le-a promis că va reveni în curând și mai cu răgaz. Deocamdată, era hotărât să ajungă la Ierusalim încă înainte de praznic (Paști, sau Rusalii?). Cu corabia la Cezareia Palestinei și de-acolo la Ierusalim, după ce a făcut cuvenita dare de seamă Bisericii (și nu Sfântului Petru) asupra evanghelizării țărilor europene, s-a îndreptat spre Antiohia Siriei, îngăduindu-și un scurt popas înainte de a purcede în cea de a treia expediție misionară.

2. — MISIUNE STATORNICĂ LA EFES (F. Ap. 19, 1—41)

Scopul de căpetenie al călătoriei a treia misionare zace în însăși natura apostolatului Sfântului Pavel (și al oricărui altuia dintre ucenicii Mântuitorului): Sfântul Pavel se știa îndatorat prin harul de care a fost făcut părtaș după convertire să propovăduiască Evanghelia mântuirii oamenilor mai ales acolo unde nu răsunase buciulul ei de chemare la viață nouă. Inafară de aceasta, Sfântul Pavel promisese iudeilor sălășluiți la Efes că va reveni în mijlocul lor, spre a zăbovi acolo mai cu dinadinsul. Făgăduința aceasta trebuia onorată. În sfârșit, bisericile pe care le înființa, nu le lăsa la voia întâmplării, ci le cerceta ori de câte ori putea, fie personal, fie prin împuterniciți ai săi, fie prin scrisori, urmărind îndeaproape dezvoltarea lor și ajutorându-le să se consolideze. Din această pricină Apostolul urmează pînă la un loc aceeași rută ca și în călătoria precedentă: Prin Siria și Cilicia, peste Munții Taurus, în Licaonia, Frigia și Galatia propriu-zisă (vezi și 19, 1: „părțile de sus” ale Asiei Minor), cotind apoi spre sud-vest, către Efes.

a) *Apollo la Efes și Corint* (F. Ap. 18, 24—28). În loc de introducere la referatul asupra misiunii pauline în Efes, Sfântul Luca ne face cunoștință cu unul dintre cei mai simpatici propovăduitori voluntari ai Evangheliei lui Hristos între neamuri: iudeul elenist Apollo.

Cînd s-a convertit la Hristos — și unde — nu putem ști. Poate în Alexandria, cetatea sa de obîrșie, poate în Ierusalim sau chiar în Efes. Fapt este că această convertire a fost pe cît de temeinică, pe atît de utilă propășirii Evangheliei.

Apollo aducea cu sine în slujba lui Hristos o adâncă cunoaștere a Scripturilor (Vechiului Testament) și o frumoasă cultură laică, întregite de excepționale posibilități speculative și de-o elocvență pătrunzătoare. Temperament viu, pasionat, Apollo a îmbrățișat cauza Evangheliei cu o ardoare desăvârșită și o propovăduia cu aprinsă și irezistibilă însuflețire. În sinagoga din Efes și-a câștigat dintru început reputația unui vorbitor iscusit, meșter neîntrecut în tâlcuirea Scripturilor, din slova sfințită a căroră le dovedea iudeilor — fără putință de contrazicere — că Iisus Nazarineanul este Hristos, Mesia cel făgăduit prin prooroci.

Acvila și Priscila, martori ai debutului său înflăcărat de misionar creștin, îl ascultau cu admirație și cu bucurie. Tot ceea ce învăța Apollo era adevărat și corect, dar propovăduirea lui vădea o lacună de pregătire în materie de doctrină creștină: Nu cunoștea decât botezul Sfântului Ioan Înaintemergătorul, ignorând baia nașterii din apă și din Duh, pe care ne-a hărăzit-o jertfa Mântuitorului. L-au luat, deci, cu ei, complectându-i învățătura. Abia după ce a trecut prin școala catehetică a acestor binecredincioși creștini, Apollo a devenit „tare în Scripturi” (19, 24) în toată puterea cuvântului.⁸

De la Acvila și Priscila a aflat Apollo despre roadele binecuvântatei zăbave a Sfântului Pavel în Corint și înțelegând că acolo se găsește un mediu potrivit pentru talentul său oratoric și pentru entuziasmul său misionar — după ce a mai predicat o vreme în Efes — a luat hotărîrea de-a purcede într-acolo. Acvila, Priscila și ceilalți ucenici efeseni au întâmpinat cu bucurie această hotărîre și i-au dat la mînă scrisoare de bună mărturie către Biserica din Ahaia.

La Corint, unii creștini, vrăjiți de elocvența lui fremătătoare au mers atît de departe cu dovezile admirației lor încît au sfîrșit prin a comite eroarea de a-l promova (fără știrea și fără voia lui, firește) — ca și pe Sfinții Pavel și Petru — „șef” de partid religios creștin. Eroarea aceasta, care a dus la împărecheri păgubitoare unității Bisericii lui Hristos, Sfântul Pavel avea s-o combată viguros și eficace în Epistola I către Corinteni (3, 1—23).

Nu tot atît de mulțumit a fost însă Apollo de corinteni. Deși datat cu atmosfera ușuratică ce domnea în marile metropole ale antichității — o cunoștea doar din Alexandria — superficialitatea

⁸ Vezi Grigorie Marcu: „Tare în Scripturi”; în *Lucrarea: Studii Biblice*. Sibiu 1940, p. 71—81.

corintenilor și vrăjmășia iudeilor l-au contrariat într-atîta, încît și-a întors fața de la ei, revenind la Efes. Cînd petrecea aci, spre sfîrșitul călătoriei a treia misionare, Sfîntul Pavel l-a sfătuit să se înapoieze la Corint, unde se simțea trebuința verbului său cuceritor. Apollo a refuzat, delicat dar prompt, această invitație, promițînd — vag — că îi va da urmare mai tîrziu. Încă nu se vindecase dezamăgirea pe care i-au pricinuit-o corintenii.

Apollo va rămînea în preajma Sfîntului Pavel slujindu-l cu credință, împărțînd cu el ostenele propovăduirii Evangheliei, pînă spre sfîrșitul vieții marelui Apostol. După eliberarea Sfîntului Pavel din prima captivitate romană, Apollo activează alături de el în Macedonia, duce la destinație Epistola către Tit, iar din Creta se îndreaptă spre Alexandria, ca să îndeplinească desigur o misiune creștinească în cetatea sa de obîrșie (cf. Tit 3, 13).⁹

Apollo, soții creștini Acvila și Priscila, precum și oarecare ucenici ai Sfîntului Ioan Botezătorul, pot fi socotiți ca înaintemergătorii misiunii pauline la Efes, părtași făcîndu-se la întemeierea bisericii din înfloritoarea capitală a Asiei proconsulare.

b. Ucenicii efeseni ai Sfîntului Ioan Botezătorul (19, 1—7). Vreo disprezece la număr, aceștia — ca și Apollo, care le-a fost probabil învățăcel — ignorau botezul creștin, din motivul arătat de Textul B al cărții Faptele Apostolilor: Ei n-au auzit să fi primit cineva un astfel de botez. Textul A poate da loc la neînțelegeri de interpretare: Ca ucenici ai Sfîntului Ioan Botezătorul, aceștia nu puteau ignora existența Duhului Sfînt. Din stilizarea sumară a textului în chestiune, pare a reieși tocmai contrariul: „Încă nu am auzit de este Duh Sfînt” (19, 2).

Cărui fapt se datorește prezența la Efes a acestor ucenici, nu putem ști.

Descoperindu-i cît ce a sosit în capitala Asiei proconsulare, Sfîntul Pavel le-a complectat pregătirea creștinească, i-a botezat și punîndu-și mîinile peste ei, Duhul Sfînt s-a pogorît asupra lor, încît grăiau în limbi ca în ziua Cincizecimii și prooroceau.

Catehizarea acestora n-a fost împreună cu nici un fel de dificultăți; ucenicii Sfîntului Ioan Botezătorul credeau în Hristos și îl mărturiseau cu convingere, socotindu-se creștini. Ceea ce trebuie să le fi spus Sfîntul Pavel despre deosebirea dintre botezul lui Ioan și Botezul făcut întru numele Preasfintei Treimi, s-a

⁹ Amănunte despre Apollo, la Grigorie Marcu: *Epistola Sfîntului Apostol Pavel către Tit. Introducere, text și comentariu*. Sibiu 1947, p. 42.

adeverit în consecințele pe care le-a avut intrarea lor în Biserica creștină: Duhul Sfânt i-a înzestrat cu daruri harismatice.

c) *Primele roade* (19, 8—12) ale propovăduirii Sfântului Pavel în Efes au fost culese în sinagogă. Dar tot aci a întâmpinat cele dintâi împotriviri. După trei luni de strădanii devotate, depuse în scopul încorporării consîngenilor săi în „împărăția lui Dumnezeu”, i-a părăsit — ca și oarecînd pe iudeii din Corint (F. Ap. 18, 6—7) — mutîndu-și amvonul peste drum de sinagogă, în școala unui oarecare Tiranus. Calomniile debitate în public pe socoteala religiei creștine, trebuie să fi pricinuit Sfântului Pavel tot atîta amărăciune ca și lipsa de receptivitate a unora dintre localnici față de conținutul soteriologic și hristologic al predicii sale.

Tiranus trebuie să fi fost unul din numeroșii profesori de filozofie, gramatică și retorică ai acestei cetăți. Fie că era a lui, fie că o avea în chirie, a consimțit să împartă sala de conferințe cu Sfântul Pavel, desigur contra unei remunerații, căci nu reiese de nici unde că Tiranus ar fi fost creștin. Textul *B* notează că Sfântul Pavel învăța în școala lui Tiranus de la ceasurile 5 și pînă la 10 (ceea ce corespunde orelor 11—16/4 d. m. actuale), — așa dar după ce dascălul păgîn politeist își isprăvea prelegerile sale. În Orient, activitatea unei zile începea foarte de dimineață; a dascălilor, începea cu noaptea în cap. Se spunea — în formă satirică, desigur — că aceștia, pînă nu apuca cocoșul să cînte deșteptarea, își declamau la lumina unui felinar fumegînd lecțiile lor sgomotoase, tulburînd somnul oamenilor cumsecade. Către amiazi, toată lumea lăsa lucrul, lua o masă frugală — masa de căpetenie fiind cina — se odihneau în timpul caniculei și apoi se distrau pînă seara tîrziu, pe răcoare.

Înainte de amiazi, Sfântul Pavel lucra la meseria lui de făcător de corturi (*σκηνοποιός*; F. Ap. 18, 3). După orele 4 d. m., cînd își încheia propovăduirea, făcea vizite credincioșilor, pe la casele lor.

Doi ani de zile și mai bine a activat în aceste condițiuni — și nu fără succes. Tînăra biserică creștină din Efes creștea și se întărea. Atît iudeii, cît și elinii alergau la sînul ei, cu încredere și cu însuflețire. Duhul Domnului, care îndruma și ocrotea ostenele sale, i-a deschis aci o „poartă mare” (I Cor. 16, 9) de acces către cea mai înfloritoare dintre provinciile romane ale Asiei Minor, Asia proconsulară, regiunea celor șapte cetăți din Apocalipsă

(cap. 1—3). În vreme ce el cucerea pentru Hristos renumita capitală a acestei provincii — Efesul era atunci, ca însemnătate, al patrulea oraș al imperiului roman, nefiind întrecut decât de Roma, Alexandria și Antiohia Siriei¹⁰ — prin oameni de-ai Apostolului și prin contagiune, cuvântul Domnului pătrundea în toată regiunea. Minunile ce se săvârșiau prin mâinile Sfântului Pavel măreau succesul ostanelilor sale într-un cuvânt. Simpla atingere a lucrurilor purtate de el — ștergere pentru zbicirea sudorii sau șorțurile pe care le purta Apostolul-meșteșugar — tămăduiau boalele și alungau duhurile necurate.

d) *Combaterea practicilor vrăjitoarești (19, 13—20)*. — Caracteristică pentru criza religioasă pe care o străbătea antichitatea politeistă era răspîndirea magiei. Aceasta luase proporții de plagă. Importată din Orient, romanii au încercat să-i pună stavilă. O lege romană pedepsea cu exilul pe cei ce erau descoperiți că posedă cărți magice, iar împăratul Octavianus Augustus — în calitate sa de Pontifex Maximus — a dispus să fie arse peste două mii din acestea. Măsura n-a folosit la nimic. Cel mult a ridicat costul cărților de magie, căci șarlatanii care le alcătuiau aveau un pretext mai mult să-i jupoaie pe amatori, arătîndu-le primejdia la care se expuneau în cazul că erau descoperiți.

Efesul, la vremea aceea, era o adevărată patrie a magiei, a științelor oculte, a vrăjitoriei. Astrologul lui Nero și al lui Vespasian, Balbinus, era efesean. Tot de aci se trăgea Maximus, cel ce avea să-l inițieze pe Iulian Apostatul în misterele de la Eleusis.

Cărțile vrăjitoarești editate la Efes, renumite în toată lumea veche, aveau forma unor suluri de papyrus pe care erau așternute fie în grecește, fie în limbile popoarelor „barbare”, cele mai bizare formule de alungare a spiritelor rele, de tămăduiri, de noroc în dragoste. Nu lipseau nici blestemele cele mai cumplite și fermecătorile pentru descoperirile de comori. Toate speciile de superstiții ale Asiei erau reprezentate în aceste cărți dubioase.

Apresiasi rentabilitatea îndeletnicirilor magice — pe cît de ușoare, pe atît de bănoase — s-au găsit destui iudei care li s-au dedicat cu toată osîrdia. Dintre aceștia, Sfîntul Luca amintește pe șapte feciori de familie mare, căci se trăgeau dintr-un arhiereu

¹⁰ La anul 133 î. H., după căderea imperiului Pergamitic, ajunge sub stăpînirea romanilor, care îl fac capitală a provinciei Asia Proconsulară. O inscripție din vremea aceea afirmă că Efesul era „cea dintîi și cea mai mare metropolă a Asiei (ἡ πρώτη καὶ μέγιστη μητρόπολις τῆς Ἀσίας)”. V. Gheorghiu: Introd. în N. T. 1929, p. 495.

numit Scheva, cu totul necunoscut din alte surse informative. Specialitatea fiilor lui Scheva era alungarea demonilor.

Impresionați de minunile săvârșite prin mâinile Sfântului Apostol Pavel, spre a mări randamentul exorcismelor lor, faima personală și, firește, câștigul, s-au hotărât să-i sperie pe demoni cu numele lui Iisus. Zis și făcut! De la prima încercare, s-au lecut pentru totdeauna. Sfântul Luca istorisește pățania lor atât de amănunțit și de plastic, încât textul respectiv nu mai are nevoie nici de parafrază și nici de explicare.

În atmosfera de confuzie și amestecare a limbilor și a credințelor, care domnea la Efes, împlinirea aceasta a avut efectul unei treziri la realitate. Numele lui Iisus nu se lasă batjocorit și tarifat. Creștinii din Efes se vor fi gândit în această împrejurare la mărgăritarul despre care Domnul spusese că nu trebuie lăsat să apuce între măselele rîmătorilor (cf. Matei 7, 6).

Cărțile magice ale efesenilor au urmat soarta feciorilor lui Scheva. Mulți dintre autorii și deținătorii lor le-au dat foc în piață. Rugul de la Efes — înveșnicit artistic de penelul lui Eustache Le Sueur (1616—1655) într-o pînză celebră — era o prevestire. Sătulă de amăgiri, lumea veche întindea mîini rugătoare spre „Răsăritul cel de Sus” (Lc. 1, 78), tăgăduindu-și atât de mult lăudata sofie și renegîndu-și zeii.

e) *Planuri de călătorie (19, 21—22)*. Sfântul Pavel era mulțumit de roadele îndelungatei sale zăbave aci. Efesul, poreclit „lumen Asiae”, era pe cale de a-și câștiga definitiv renumele de lumina Asiei creștine. Ceea ce Duhul Sfînt a început și a temeluit prin zelul Sfîntului Apostol Pavel, puteau păstra și dezvolta alții. Prezența Sfîntului Apostol Pavel era necesară pe alte meleaguri. O raită prin Macedonia și Ahaia, un popas la Ierusalim și apoi la Roma — acesta era planul de lucru ce și-l făurise.

Oamenii lui erau mereu pe drumuri, întărind bisericile înființate mai înainte, culegînd știri despre mersul lor, făcînd Apostolului propuneri de remediere a neajunsurilor semnalate într-un loc sau altul, biruind îndărătnicia iudeilor și indiferența elinilor și — mai presus de toate — stimulînd zelul credincioșilor în vederea colectării de danii pe seama săracilor ocrotiți de Biserica-mamă din Ierusalim. În acest scop, Sfîntul Pavel își luase un angajament concret față de „stîlpii” ei, Sfinții Iacov, Chefa (Petru)

și Ioan (cf. Gal. 2, 9—10), încă dintru începuturile apostoliei sale între neamuri. Acesta fusese și motivul de căpetenie al trimeriei lui Timotei și a lui Erast în Macedonia (v. 22). Funcțiunea acestuia din urmă — care era vistiernic al cetății Corint (cf. Rom. 16, 23) — constituie un indiciu prețios în privința arătată. În aceeași vreme și pe aceleași meleaguri europene, se străduia energicul și destoinicul ucenic paulin Tit, cel ce se alipise Sfântului Pavel deodată cu Varnava (cf. Gal. 2, 1—3; comp. și F. Ap. 11, 25. 30).

I-a fost hărăzit, însă, Sfântului Apostol Pavel să poarte și aici la Efes, înainte de plecare, crucea pătimirilor pentru Hristos.

f) *In conflict cu argintarii din Efes (19, 23—20, 1)*. Am arătat că Efesul se mândrea cu calitatea sa de cetate protectoare a templului și a statuii Diane, pe care localnicii și asiaticii o socoteau picată din cer. Comerțul de reproduceri portative (miniaturi) ale templului și de statuete ale zeiței aducea beneficii sigure și succulente breslei argintarilor. Apariția Sfântului Apostol Pavel la Efes, predicile sale despre Dumnezeu cel viu și adevărat, începuseră să-și facă efectul: tot mai mulți ascultători se convingeau că „nu sînt dumnezei cei făcuți de mîini” (omenești; 19, 26), încetînd să-și mai cheltuiască banii la tarabele argintarilor. Inversunarea starostelui acestora este explicabilă. Strașnic demagog, Dimitrie a știut, în împrejurarea de față, să lege grija de soarta industriei pe care o patrona, de preferințele efesenilor pentru zeița lor. Agitația făcută de el printre meșterii și calfele anume convocați în acest scop, a prins. Aceștia, umplînd ulițele, au început să strige cît îi ținea gura: „Mare este Diana efesenilor”. Mulțimea, socotind că este vorba de vreun complot împotriva zeiței, a năvălit cu mic cu mare în amfiteatrul cetății, care servea nu numai pentru desfășurarea spectacolelor, ci și pentru întrunirile deobște. În goana lui, valul mulțimii a tîrît acolo și pe cîțiva fruntași creștini: Gaius și Aristarh, oaspeții macedoneni ai Sfântului Apostol Pavel, sînt amintiți cu numele. Apostolul însuși înclina să iasă în fața mulțimii — desigur ca să se apere — dar a avut sfătuitoari buni, care l-au convins la timp să renunțe la planul său. Indîrjirea gloatei nu prevestea nimic bun.

Vreme ca de două ceasuri, la amfiteatru a domnit o stare de haos total. „Cei mai mulți nu știau pentru ce s-au adunat” — constată, textual, Sfîntul Luca (v. 32). Un oarecare Alexandru, împins la tribună de consîngeneii săi iudei, a încercat să ia cuvîntul. Mulțimea, socotind că intenționează să ia apărarea intru-

șilor creștini, l-a huiduit, nepermițându-i să vorbească. Dacă acesta este una și aceeași persoană cu Alexandru arămarul (sau: căldărarul) — ceea ce pare să fie adevărat — atunci mulțimea întărită s-a înșelat în prevederile ei: a pierdut ocazia de-a asculta pe un vrăjmaș declarat al Sfântului Apostol Pavel (cf. I Tim. 1, 20 și II Tim. 4, 14), care le-ar fi cântat răzvrătiților în strună.

Secretarul cetății — om extrem de abil și experimentat în afaceri de specia aceasta — a izbutit să domolească mulțimea, asigurând-o că Diana stă teafără și înconjurată de cinstirea obștească în sanctuarul ei. Creștinilor pe care gloata i-a luat ostateci, le-a depus mărturie favorabilă. Ei nu sînt nici furi de cele sfinte, nici nu hulesc pe zeița protectoare a cetății. Dacă au ceva de împărțit cu ei, să ia calea legii, adresîndu-se proconsulului Asiei și judecătorilor. Toate acestea — și mai ales supremul argument: teama de aparatul de ordine al romanilor, care intervenea prompt, reprimînd în fașe orice început de rebeliune — au soluționat conflictul în chestiune. Mulțimea, potolită ca prin farmec, s-a împrăștiat. A înțeles că adunarea era fără obiect și, peste tot, că nu-i prudent să prelungească învălmășeala.

Secretarul cetății — funcționar orășenesc, însărcinat cu treburile lăuntrice — a vorbit ca un om de curaj și a procedat ca un înțelept. Nu e exclus să fi nutrit simpatii ascunse pentru creștinism, sau cel puțin să fi primit un consemn asupra procedurii pe care avea s-o urmeze, din partea asiarhilor — funcționari însărcinați cu supravegherea ceremoniilor religioase, a spectacolelor de teatru și mai ales cu dirijarea cultului cezarului — în rîndurile cărora Sfîntul Pavel avea prieteni, pe concursul tacit al cărora se putea bizui, la nevoie (cf. v. 31). De cînd i s-a dus la cunoștință mișcarea de stradă iscată în cetate și pînă să vină în mijlocul mulțimii îngrămădite în amfiteatru, a avut vreme să ceară sfat și să primească directive mai mult sau mai puțin oficiale.

După ce s-a potolit tulburarea, Sfîntul Pavel și-a zorit plecarea din Efes, ca să nu dea loc la noi incidente.

Misiunea sa la Efes a fost încununată de izbîndă. Evanghelia mîntuirii neamurilor a pus picior sigur nu numai în această cetate, ci în toată Asia proconsulară. Convertirile la Hristos au atins pînă și straturile cele mai înalte ale societății efesene (cf. v. 31).

În înverșunarea sa, Dimitrie argintarul a spus tot ce se putea spune în această privință: „Vedeți și auziți că nu numai în Efes, ci mai în toată Asia, Pavel acesta a abătut, înduplîcînd-o, mare mul-

țime, zicînd că nu sînt dumnezei cei făcuți de mîini” omenești (v. 26).

Dimitrie era un om al realităților. În fața tovarășilor săi de meserie și de cîștig n-avea nici un interes să ascundă adevărul. Declarația sa confirmă succesul deplin al evanghelizării Efesului și a regiunilor învecinate.

3. — INTILNIREA DE LA MILET (F. Ap. 20, 13—18).

Înapoiindu-se din călătoria a treia misionară, drumul Apostolului ducea de-a lungul țărmului zimțat al Asiei Mici. La Milet, corabia cu care călătorea avea să zăbovească o zi pentru a-și schimba încărcătura.

Vechea capitală a Ioniei, așezată la revărsarea în Marea Egee a fluviului Meandru, nu mai era acum cetatea înfloritoare de odinioară, „cu o sută de colonii”. Totuși, portul ei continua să fie cercetat de numeroase ambarcațiuni maritime și fluviale. De aci și pînă la Efes era o distanță de șase mile. Sfîntul Pavel nutrea dorința de-a se abate pînă în capitala Asiei proconsulare, dar a renunțat la acest gînd deoarece voia să ajungă la Ierusalim de praznicul Cincizecimii. Avea la dispoziție, în acest scop, de cînd plecase din Filipi, 42 zile, dintre care vreo 15 le-a cheltuit pînă la Milet.

Folosindu-se de popasul pe care-l făcea corabia în acest port, a trimis pe cineva să cheme la sine pe preoții Bisericii din Efes.

Starea sa sufletească era aceea a unui om care contează pe eventualitatea părăsirii iminente a cortului vieții acesteia. Primele înștiințări concrete în această privință. Duhul Sfînt mărturisea prin cetăți că îl așteaptă lanțurile temniței și necazuri. În ce formă s-au manifestat aceste înștiințări, deducem din proorocia pe care avea s-o facă ceva mai tîrziu proorocul Agavus, cînd Apostolul va ajunge la Cezareia Palestinei (vezi 21, 10 urm.).

Purta în suflet grija de toate bisericile. Cea din Efes era în mod special obiectul atențiunii sale, atît pentru însemnătatea pe care o avea în babilonia de credințe și superstiții a Asiei Minor, cît și — mai ales — din pricină că o socotea expusă unor serioase primejdii din partea mediului înconjurător. Nu voia s-o lase orfană. În lipsa lui, cei pe care i-a născut în Hristos trebuiau s-o apere și s-o ducă la înflorirea visată de Apostolul Neamurilor. Într-aceasta zace rostul de căpetenie al întîlnirii sale la Milet cu presviterii Bisericii efesene.

Intr-o cuvîntare despre care s-a spus pe bună dreptate că deține în repertoriul predicilor Sfîntului Pavel același loc de frunte ca și aceea rostită la Cina cea de Taină în șiragul predicilor Mîntuitorului, Apostolul împărtășește înaintestătătorilor Bisericii din Efes, cu curaj și duioșie, grijile ce-l frămîntă și povețele de care aveau să se călăuzească, pentru a perpetua și dezvolta moștenirea ce le-o lăsa. Ea are valoarea unui testament. Amănuntele biografice — bogate și prețioase — sînt împletite cu valoroase îndrumări pastorale, valabile oricînd și oriunde palpită o inimă de preot pentru Hristos.

Două sînt obiectivele asupra cărora trebuie să fie concentrată în permanență — cu nebiruită trezvie și încordare lăuntrică — atențiunea păstorului de suflete:

- persoana sa și
- turma ce i-a fost încredințată spre păstorie.

Păstorul de suflete trebuie să fie ireproșabil, reputația sa — neștirbită. Fără ostentație, cu dragoste de adevăr, Apostolul le indică păstorilor efeseni, discret, modelul de urmat: E propria sa comportare în mijlocul lor și al credincioșilor tuturor bisericilor pe care le-a întemeiat. A dat tot fără să ceară nimic în schimb pentru sine, dar pretinzîndu-le tot ce aveau mai de preț pentru Hristos: suflet curat și devotat Evangheliei.

Turma trebuie necurmat păzită, pentru că e permanent pîndită de primejdii. Primejdii dinafară (din partea iudeilor necredincioși, a infiltrațiilor politeiste, religioase și filozofice, etc.) și dinăuntru (ivirea ereziilor și a schismelor). Epistolele către Timotei dovedesc că această proorocie s-a împlinit — fără să afle însă Biserica efeseană în situația jalnică a turmei lipsite de păstori destoinici.

Din fericire pentru expansiunea ulterioară a Evangheliei, împlinirea previziunii din v. 25 avea să mai întîrzie aproape un deceniu. Cei nouă-zece ani care îl mai despărteau de sfîrșitul mucenicesc al vieții sale, Sfîntul Apostol Pavel avea să-i petreacă mai mult prin închisori. De-altcum, nu există nici un motiv ca această previziune să fie luată în înțeles exclusiv, ca și cînd Apostolul ar fi știut că va muri în scurtă vreme. El însuși spunea, ceva mai înainte, că nu știe ce i se va întîmpla la Ierusalim. Duhul Sfînt îl avertiza că îl așteaptă neajunsuri mari, dar nu pune un termen anumit vieții sale în trup. Pe creștinii efeseni avea să-i mai revadă odată, după eliberarea sa din prima captivitate romană (cf. I Tim. 1, 3), dar numai în treacăt. Infrigurarea cu care ținea să

cerceteze cît mai multe din bisericile lipsite atîta vreme de directă sa purtare de grijă; nu-i da răgaz să facă excepție cu Efesul, așa cum desigur va fi dorit.

Inregistrării atente a despărțirii de la Milet de către Sfîntul Luca îi datorim favoarea de-a cunoaște una din învățăturile Mîntuitorului care nu este scrisă (*ἄγραφον*) în Sfintele Evanghelii canonice: „Mai fericit este a da decît a lua” (v. 35).

4. — VIZITAȚIE ÎNTRE CAPTIVITAȚI — PENTRU ULTIMA OARĂ LA EFES

După eliberarea din prima captivitate romană, Sfîntul Apostol Pavel s-a îndreptat mai întîi spre Spania, a cărei înglobare în spațiul său misionar era plănuită cel mai tîrziu la anul 57, cînd scria Epistola către Romani. De acolo, a revenit în Răsărit. Itinerariul acestor ultime alergături misionare nu se poate stabili decît cu oarecare aproximație. Cert este că a vizitat bisericile din Corint, Milet (cf. II Tim. 4, 20), Creta (Tit 1, 5) și Efes (I Tim. 1, 3). Aci, a rînduit pe Sfîntul Timotei ca locțiitor permanent al său, sau ca episcop sedentar. Din Efes a plecat — prin Troas (II Tim. 4, 13) în Macedonia (I Tim. 1, 3). Se ocupa cu gîndul de-a petrece iarna anului 65/66 la Nicopolis, în Epir (cf. Tit 3, 12). De aci, a revenit în Italia și Roma, liber sau arestat, sau arestat abia în capitala imperiului. Internițat pentru a doua oară, în vara anului 67 își sfîrșește viața vremelnică mucenicește, fiind decapitat pe calea care duce de la Roma la portul Ostia.

III. — REȘEDINȚA IOANEICĂ

Cîndva după moartea Sfinților Apostoli Petru și Pavel — în vremea războiului iudaic (66—70 d. H.), sau după dărîmarea Ierusalimului (70 d. H) — s-a așezat statornic la Efes Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan. Aci, ca un veritabil „mitropolit” al Asiei Minor, și-a petrecut ultimele decenii ale vieții sale pămîntești „ucenicul pe care-l iubea Iisus”.¹¹

Plecarea sa din Palestina este de înțeles: Apostolul căruia îi ieșise vestea că nu mai moare, simțea trebuința să dezvolte ac-

¹¹ Să se vadă Grigorie Marcu: „Locțiitorul” Fiului. Pretinsul „prîmat” al Sf. Petru văzut în lumina unor detalii ioaneice; studiu publicat în rev. „Mitropolia Ardealului”, Sibiu, II, 1957, nr. 11—12, p. 787—817.

țiuni misionare creștinești și în teritoriu extra-palestinean, cu atât mai virtuos cu cât de pe scena epicelor strădaniei de evanghelizare a lumii vechi dispăruse marele maestru al încreștinării popoarelor politeiste, Sfântul Pavel. Acest considerent superior — și nu dislocările de populație băștinașe pricinuite de represaliile romane la anul 70 — socotim că explică pe deplin strămutarea Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan în sînul celei mai de seamă biserici creștine a Asiei Minor.

Pentru Sfântul Ioan, Efesul era loc de reședință și mai ales cartier general al operațiilor sale misionare în noul tărîm de activitate ce și-l alesese. Că așa este, o dovedește exilul său în insula Patmos, ordonat de administrația romană în timpul domniei cezarului Domițian (81—96). N-ar fi fost lovit de această pedeapsă dacă numele lui nu devenea între timp sinonim cu ofensiva de încreștinare a regiunilor Asiei Mici în care nu pătrunseseră încă oamenii Sfântului Apostol Pavel.

După moartea lui Domițian, s-a înapoiat la Efes. Aci s-a săvîrșit din viață, la adînci bătrînețe, după ce ostenise pînă în ultima clipă la consolidarea ctitoriilor creștine paulino-ioaneice, cîndva în vremea domniei cezarului Marcus Ulpius Trajanus (98—117 d. H.).

În legătură cu prezența activă — deosebit de îndelungată — a Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan la Efes, s-ar putea pune întrebarea: De ce ultimul Apostol (în viață) a ales Efesul ca punct de pornire a acțiunilor sale misionare „între neamuri” — și nu alt centru creștin al veacului apostolic, bunăoară Roma?

Răspunsul poate să fie acesta: Deoarece situația de-atunci făcea ca locul cel mai important — și, deci, mai vrednic de a fi îndrumat și supravegheat direct de-o maximă competență bisericească creștină — să fie cel mai periclitat. Or, se știe că persecuția pornită împotriva creștinilor de către Nero, după arderea Romei, și reluată sub Domițian, nici unde nu devenise atât de cruntă și nu luase proporții atât de întinse ca în Asia Minor, unde guvernatorii militari ai provinciilor — niște soldăței bătărași, încluiți și brutali, în cele mai multe cazuri — își făceau pur și simplu de cap.

Sfântul Ioan s-a dus la Efes gata să moară, dacă prin moartea sa mucenicească ar fi putut cruța Bisericii creștine cât mai multe din costisitoare jertfe de sînge ce le plătea atunci. Dumnezeu, însă, a voit altfel. L-a păstrat pe „Apostolul iubirii”, „în

pace, întreg, cinstit, sănătos", pînă la adînci bătrînețe, ca pe o vie încorporare a virtuții care „niciodată nu se trece” (οὐδέποτε πίπτει; I Cor. 13, 8). Gîrbovit de povara anilor petrecuți întru ostenele Domnului bine-plăcute, ne mai putîndu-se purta pe picioare, era dus pe brațe în fiecare dimineață, de acasă, la biserica din Efes, unde-și petrecea toată ziua, în tăcere și rugăciune. Celor ce-i cereau binecuvîntarea — povestește fericitul Ieronim¹². — marele martor al unor vremuri mari le spunea doar atît: „Copilașii mei, iubiți-vă unul pe altul”! Întrebat fiind de ce repetă mereu aceleași cuvinte, Sfîntul Ioan răspundea: „Pentru că sînt poruncite de Domnul și chiar dacă se face numai atît, ajunge”!

IV. — MOȘTENIREA LITERARĂ INSPIRATĂ A EFESULUI CREȘTIN

Potrivit prevederilor clasice ale Introducerii în Vechiul și Noul Testament, profilul unei scrieri inspirate este determinat de cele zece chestiuni care formează preocuparea Introducerii speciale în scrierea respectivă: cuprins, autor, autenticitate, destinării (cititorii) primi, motivele și scopul scrierii, data și locul alcătuirii ei, limba originală și integritatea textului.

Biserica efeseană a veacului apostolic este atît *mediu de urzire a unor scrieri inspirate*, cît și *destinatară* a unor astfel de scripturi.

1. — SCRIPTURI NEOTESTAMENTARE ALCĂTUITE LA EFES

La acest loc se grupează scripturi inspirate *de dublă proveniență: paulină și ioaneică* — și de caracter preponderant *didactic*, excepție făcînd o scriere inspirată istorică (Evangelhia a patra).

a) Abia instalat la Efes pentru misiune statornică de trei ani de zile, Sfîntul Apostol Pavel este pus în situația de-a face față — prompt și energic — crizei de iudaizare a Bisericii din Galatia. Neputîndu-se deplasa personal la fața locului — abia isprăvisese de străbătut imensa distanță care-l despărțea acum de obiectul îngrijorării sale apostolice — recurge la soluția scrisorii. Așa ia naștere, aci la Efes, prin anii 54/55, Epistola către Galateni. Expresie a decepției, indignării și voinței ireductibile de-a lecui de-

¹² În comentariul la Ep. c. Gal. 6, 10. Migne PL 26, 462. La V. Gheorghiu: o. c. p. 284.

fecțiunea ce i se semnalase, Epistola către Galateni este cea mai bolnăvicioasă scriptură paulină (cum a caracterizat-o exegetul ortodox român Nicolae Colan, astăzi I. P. S. Mitropolit al Ardealului).

b) Curînd după intervenția — dovedită eficace — în criza galateană, Sfîntul Apostol Pavel scrie întîia Epistolă către Corinteni pierdută, despre existența și cuprinsul căreia se face amintire în I Cor. (păstrată) 5, 9. Locul redactării ei este aproape indubitabil Efesul.

c) La 56/57, tot de-aci, Sfîntul Pavel expediază la destinație Epistola I către Corinteni păstrată, scriptură remarcabilă prin dimensiunile ei și prin varietatea problemelor de credință și viață creștină mai ales, pe care le-au pus în discuție stările din biserica Corintului, raportate autorului de către oamenii (trimișii) lui Hloe și apoi de delegații speciali Stefanas, Fortunatus și Ahaicus, probleme soluționate magistral de ctitorul bisericii din capitala Ahaei.

d) După eliberarea sa din exilul ce i l-a impus Domițian în insula Patmos, Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan redactează la Efes Evanghelia a patra, pe care o trimite la destinație deodată cu

e) Epistola sobornicească I-a a aceluiași Apostol și Evanghelist. Caracterul hristologic al ambelor scrieri, fac din ele mărturii mai mult decît prețioase ale sufletului serafic care l-a iubit pe Fiul lui Dumnezeu întrupat ca nimeni altul dintre contemporanii plinirii vremii.

f) La adînci bătrînețe, într-o epistolă osebit de scurtă — a II-a sobornicească — Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan laudă, încurajează și îndrumează una din cele mai venerabile biserici locale ale Asiei Minor.

g) Tot atunci, în ultima și cea mai scurtă dintre scripturile neotestamentare, falnicul moșneag de la Efes, ultimul în viață dintre Apostolii Domnului, îndeamnă pe Caiu — (Episcopul bisericii din Pergam?)¹³ — să persevereze pe calea bătătorită pînă atunci, iar pe de altă parte, cu o energie neșovăielnică, îl disciplinează pe ambițiosul, trufașul și neascultătorul Diotrefes, cel ce rămîne în veci prototipul păstorului de suflete care confundă biserica lui Dumnezeu cu „moșia” sa.

¹³ Constituțiunile Apostolilor (VII, 46; Migne PG I, 1053) indică un Episcop al Pergamului, numit Caiu, pe care Sfîntul Ioan Apostolul și Evanghelistul, dascălul său, l-a așezat în această slujire bisericească.

O primă — îndoită — concluzie se desprinde din această sumară trecere în revistă: 6 din cele 27 cărți inspirate ale Noului Testament au fost alcătuite în mod cert la Efes (Gal., I Cor., Ioan, I-II-III Ioan); între ele — și ultimele 4 scripturi neotestamentare.

2. — SCRIPTURI NEOTESTAMENTARE DESTINATE BISERICII EFESENE

Precizăm din capul locului că e vorba la acest loc exclusiv de scripturi inspirate de caracter didactic (epistole).

Și aici distingem două categorii de „epistole către efeseni”: destinate *direct* bisericii efesene sau întîistătorului ei de-atunci și destinate *ulterior, prin repartizare* de circumstanță. La prima categorie aparțin: I și II Tim., precum și Epistola către Efeseni din Apocalipsă 2, 1—7. La a doua categorie aparține una singură: actuala epistolă canonică către Efeseni.

a) Scurtă vreme după ce-l rînduise întîistător al bisericii din Efes, Sfîntul Pavel i-a scris lui Timotei întîia epistolă pastorală, ca să-i fie de ajutor și spre întărire în exercitarea cu spor și cu înțelepciune a misiunii sale episcopale.

După obicinuita adresă și salutare (1, 1—2), în partea pastorală propriu-zisă (1, 3—3, 16), Timotei este îndrumat să păstreze învățătura creștinească în toată curăția ei, față de orice potrivnici, să îngrijească de buna desfășurare a cultului divin și să orînduiască (recruteze, selecționeze) slujitori bisericești (membri ai clerului) cît mai destoinici. Partea a doua (4, 1—6, 19) cuprinde îndemnuri la luptă împotriva ereticilor și îndrumări pastorale corespunzătoare diferitelor categorii de membri ai Bisericii: bătrîni și tineri, văduve și sclavi, etc. În încheiere (6, 20—21) se repetă îndemnul de-a păstra neîntinată credința creștinească, „învățătura sănătoasă”¹⁴ a Bisericii lui Hristos.

¹⁴ Expresia „învățătura sănătoasă” este proprie Epistolelor Pastorale (vezi I Tim. 1, 10; II Tim. 4, 3; Tit 1, 9; 2, 1) și pare să fie împrumutată din limba latină, atunci limba oficială a imperiului roman. Prin această expresie se înțelege doctrina creștină neafectată de nici un adaos sau corectură omenească, acceptată integral din partea Bisericii, conservată fidel, propovăduită fără greș și trăită fără scăzămînt. Învățătura sănătoasă se exprimă prin „cuvintele sănătoase” (cf. I Tim. 6, 3; II Tim. 1, 13), iar propovăduitorii autorizați ai acestei învățături pot fi numai persoane creștine „sănătoase” în credință (cf. Tit 1, 13; 2, 2). Pentru definirea acestei învățături sănătoase Sfîntul Apostol Pavel utilizează o seamă de expresii paralele, care arată, parțial, însușirile ei. El o numește cînd „învățătura cea bună” (I Tim. 4, 6), cînd „învățătura cea după buna credință” (I Tim. 6, 3), cînd „învățătura” propriu-zisă, fără nici un atribut determinativ, dar de fiecare dată subînțelegîndu-se că e „sănătoasă” (cf. I Tim. 4, 11. 13. 16; 5, 17; 6, 1; II Tim. 3, 16; Tit 2, 7), fie „învățătura mea” (II

b) De la Roma, unde se afla deținut pentru a doua — și ultima — oară, Sfântul Pavel i-a scris Sfântului Timotei a doua epistolă.

Concepută ca scrisoare — poate, bilet — de invitare a lui Timotei la Roma, în vederea unei ultime întâlniri cu dascălul său, (cf. II Timotei 4, 9. 13. 21), ea s-a transformat într-o epistolă pastorală și în *testament* al Sfântului Apostol Pavel,¹⁵ datorită faptului că sfântul autor trebuia să conteze pe eventualitatea de-a nu mai fi fost aflat în viață de locțiitorul său efesean la sosirea acestuia în Roma. Data scrierii ei: anul 66, toamna.

După îndătinata adresă și salutare (1, 1—2), epistola cuprinde: rugăciune și rememorări duioase (1, 3—5); Timotei este îndrumat să vadăască fidelitate față de Evanghelia lui Hristos și față de persoana Apostolului (1, 6—18); alipirea față de Evanghelie se vedește în lupta cu împotrivirile (2, 1—13); pe falșii învățători Timotei să-i combată, iar pe sine să se ferească de alunecare (2, 14—26); asupra bisericilor Asiei Minor se vor abate vremuri de cumplite încercări (3, 1—9); îndatorirea de căpetenie a lui Timotei rămîne, în împrejurările date, propovăduirea cuvîntului (4, 1—5); testamentul propriu-zis al Sfântului Apostol Pavel (4, 6—8); mențiuni cu caracter personal (4, 9—18); salutări de la frați la frați și doxologia finală (4, 19—22).

c) Apocalipsa, carte inspirată de cuprins profetic, în prima ei parte (cap. 1—3) cuprinde o analiză de fond a stărilor existente la sfîrșitul veacului apostolic în următoarele 7 biserici ale Asiei Minor: Efes, Smirna, Pergam, Tiatira, Sardes, Filadelfia și Laodiceia. Analiza are caracter și valoare de verificare. Verificarea o face Hristos cel preainălțat întru mărire și așezat de-a dreapta Tatălui. Rezultatul global al acelei verificări se prezintă astfel: balanța cea mai favorabilă o are biserica din Filadelfia, iar cea mai nefavorabilă biserica din Laodiceia. Celelalte 5 biserici examinate, în frunte cu „fruntea” lor, biserica efeseană, prezintă apro-

Tim. 3, 10) — așadar Evanghelia paulină (cf. Gal. 1, 8) — fie de-a dreptul „învățătura Mîntuitorului nostru Dumnezeu” (Tit 2, 10). Această ultimă formulare este cea mai explicită și, de aceea, mai concludentă în ceea ce privește conținutul și calitatea „învățăturii sănatoase”. — Opuse învățăturii sănatoase sînt „învățăturile demonicești” (I Tim. 4, 1). Față de acestea, învățătura sănătoasă exercită — ca și igiena în medicină — un rol de apărătoare, o funcțiune profilactică: te ferește de contaminare atît sub raport doctrinar, cît și din punct de vedere moral. Vezi Grigorie Marcu: Sf. Apostol Pavel despre personalitatea religioasă-morală a păstorului de suflete; în rev. „Studii Teologice” VII-1955, nr. 3—4, p. 204—205.

¹⁵ Să se vadă amănunte la Grigorie Marcu: Cu privire la „Testamentul” Sfîntului Apostol Pavel; în rev. „Mitropolia Moldovei și Sucevei” XXXIII—1957, nr. 5—6—7, p. 406—415.

ximativ același capital de vrednicie și nevrednicie, de lipsuri care trebuie îndreptate și calități care se cade să fie menținute și dezvoltate.

Epistola apocaliptică către Efeseni este adresată Episcopului bisericii respective (numit aci „înger”, în înțelesul de păzitor al depozitului doctrinar, al curăției moravurilor membrilor bisericii și al disciplinei lăuntrice).

Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos constată că biserica din Efes este împodobită cu următoarele însușiri: osteneală pentru asigurarea triumfului Evangheliei, răbdare în încercări, atitudine fermă față de cei răi, față de falșii apostoli și față de erecții nicolaiți, ale căror fapte reprobabile această biserică le urăște ca și Domnul (Apoc. 2, 2—3. 6). Din nefericire, spre paguba ei și a întregii Biserici, biserica efeseană a părăsit dragostea cea dintîi față de Domnul, entuziasmul ei creștinesc de odinioară s-a temperat pînă la răcire (Apoc. 2, 4). Cîndva, această biserică a suferit pentru numele Domnului (Apoc. 2, 3). Acum?... Acum, să ia aminte la avertismentul — blînd, dar categoric, ca tot ce vine de la Dumnezeu — formulat în cuvintele: „Adu-ți aminte de unde ai căzut și te pocăiește și fă faptele dintîi, iar de nu, vin la tine cîrînd și voi mișca sfeșnicul tău din locul lui, dacă nu te vei pocăi” (Apoc. 2, 5). De va face așa, plata ei va fi viață fără de sfîrșit (Apoc. 2, 7).

Acesta este cuprinsul Epistolei apocaliptice către Efeseni.

Pocăitu-s-a biserica efeseană? Intorsu-s-a ea la dragostea cea dintîi? Greu de dat un răspuns neșovăielnic. Cum se știe, ea a dăinuit veacuri după aceea, iar apoi s-a stins viața ei. Să considerăm dăinuirea ca răgaz de pocăință — și dispariția ei de pe harta creștinismului ca sancționare a nepocăirii ei? Gîndul rămîne suspendat de plafonul acestui semn de întrebare, cu atît mai vîrtos cu cît aceasta este problemă de exegeză a Apocalipsei, iar noi ne ocupăm aici cu totul de altceva.

d) Epistola canonică numită „către Efeseni” a dat loc la discuții aprinse și îndelungate cu privire la primii destinatari. Unii cercetători socotesc că trebuie să se vadă în ea o epistolă circulară, adresată tuturor bisericilor creștine din Asia Minor. Cum între acestea cea mai de vază era biserica efeseană, epistola a luat numele ei. Alții socotesc că ea ar fi epistola către Laodicieni, amintită în Col. 4, 16. Biserica din Laodiceia abătîndu-se de la calea credinței și moralei creștine — lucru adevărat de asprul rechizitoriu ce i se face în Apoc. 3, 14—22 — creștinătatea primară ar fi

socotit-o nedemnă să figureze cu numele în fruntea unei epistole apostolești și ar fi despuiat-o de această cinste, atribuind epistola în chestiune celei mai însemnate dintre bisericile Asiei Mici.¹⁶

De care parte e adevărul, nu se poate ști cu certitudine. Chestiunea prezintă însă numai interes științific. Esențialul este că Epistola zisă către Efeseni e de obârșie paulină, că în ea vorbește generațiilor creștine de totdeauna neîntrecutul „Apostol al Neamurilor”, despre ceea ce se cade a ști cu privire la doctrina eclesio-logică.

Pentru scopul pe care-l urmărim aici, cel mai important amănunt este însă faptul că epistola aceasta figurează în canonul (colecția) cărților inspirate ale Noului Testament ca „Epistolă către Efeseni”. Așa ne-a fost transmisă de Biserică — și ceea ce ne transmite Biserica e sfânt, pentru că-i „Tradiție” sau predanie. Direct efeseană prin destinație, sau devenită efeseană prin repartizare ulterioară, pentru noi e tot una ca credincioși creștini și membri ai clerului. Ca ostenitori în tărîmul studiilor teologice, putem discuta pînă la epuizare, fără să supărăm pe nimeni prin aceasta, problema destinatarilor primi ai acestei epistole pauline.

Scrisă la Roma, în anul 63, Epistola către Efeseni este cea mai voluminoasă operă paulină din grupul epistolelor primei captivități romane. După adresă și salutare (1, 1—2), într-o întorducere de-o întindere neobicinuită din punct de vedere sintactic (avem aici o singură perioadă: 1, 3—14) se înalță un imn de preamărire milostivirii dumnezeiești care a plănuțit de mai-mainte de veci mîntuirea oamenilor. Partea dogmatică a epistolei (1, 15—3, 21) are cuprins eclesio-logic. Prin jertfa Mîntuitorului, peretele despărțiturii care exista între iudeii monoteiști și păgînii politeiști a fost surpat. Aceștia sînt acum una, prin Hristos și în Hristos, formînd cu El un singur trup tainic: Biserica. Hristos este Capul Bisericii, iar credincioșii sînt mădulări în parte ale acestui organism soterio-logic. Nu prin vrednicia lor s-au împărtășit credincioșii de comuniunea cu Hristos, ci exclusiv prin darul lui Dumnezeu. Partea morală (parenetică, practică) reglementează (4, 1—6, 20) conduita membrilor Bisericii, arătîndu-le căile pe care

¹⁶ Amănunte, în manualul: *Studiul Noului Testament*. București 1956, prelegerea autorului acestui studiu, p. 125 urm. — De reținut, cu titlu informativ, soluțiile la care se opresc isagogii ortodocși romîni în chestiunea primilor destinatari ai Epistolei către Efeseni: Părintele profesor Vasile Gheorghiu (O. c. p. 494) și I. P. S. Mitropolit Nicolae Colan al Ardealului (Sfîntul Pavel către Efeseni. Sibiu 1930, p. 26) opiniază pentru enciclică, iar răposatul Preot profesor Haralambie Roventă (Epistola către Efeseni a Sfîntului Apostol Pavel. București 1929) susține destinația primordială exclusiv efeseană.

umblînd, comuniunea lor cu Hristos poate și trebuie să fie adîncită, pentru ca mădularele trupului tainic să crească și să se dezvolte pînă la statura duhovnicească a Capului Bisericii. Incheierea (6, 21—24) cuprinde amănunte privitoare la misiunea lui Tihic în Asia Minor, precum și obicinuitele binecuvîntări și urări finale.

CONCLUZII

Evocările de pînă aici ne înlesnesc unele concluzii menite să pună în lumină însemnătatea Efesului în istoria veacului apostolesc și a creștinismului primar peste tot:

1. — Biserica efeseană e ctitorie paulină.
2. — În nici o altă localitate a lumii vechi n-a ostenit Sfîntul Apostol Pavel timp mai îndelungat, fără întrerupere și de bună voie, ca la Efes. (E vorba de cei 3 ani de misiune paulină; 54—57).
3. — Ultimele decenii ale vieții și activității Sfîntului Apostol și Evanghelist Ioan se desfășoară la Efes.

4. — Efesul este ultima biserică creștină în care activează pînă la sfîrșitul vieții sale un Apostol al Domnului: Sfîntul Evanghelist Ioan.

5. — De nici o altă biserică creștină a veacului apostolesc nu se leagă o atît de bogată activitate scripturistică inspirată ca de biserica efeseană. Probă: 6 din cele 27 de cărți canonice ale Noului Testament (Gal., I. Cor. păstrată, Ioan, I-II-III Ioan) au fost redactate aci; 3 cărți canonice (Ef., I-II Tim.) — precum și o epistolă apocaliptică (Apoc. 2, 1—7) — au fost adresate bisericii efesene. Cu o atît de substanțială moștenire literară inspirată nu se poate lăuda nici Roma.¹⁷

6. — Efesul este creierul tactic al Bisericii creștine în cursul prigoanelor dezlănțuite împotriva ei de administrația romană în a doua jumătate a veacului apostolesc.

7. — La Efes a avut loc un sinod ecumenic (al II-lea, la anul 431).

Peste tot, Biserica creștină din Efes a fost una din gloriile creștinătății primare.

Pr. Prof. Dr. GRIGORIE MARCU

¹⁷ Roma veacului apostolic a văzut alcătuindu-se între zidurile ei Sfintele Evanghelii de la Marcu și Luca, cartea Faptele Apostolilor, Epistolele pauline Coloseni, Filimon, Efeseni, Filipeni și II Timotei, eventual și II Petru, dar în schimb nu a primit decît o scriptură inspirată: Epistola către Romani.

Și din acest amănunt se poate vedea, sine ira, că Roma nu a monopolizat „întîietăți” de specia acelorora cu care o încarcă retrospectiv o anumită propagandă confesională.

UNIȚI ORTODOCȘI ȘI ORTODOCȘI UNIȚI ÎN 1783—4

Am arătat în numărul din mai 1957 al revistei noastre, că și-n 1789 încă, ortodocșii beiușeni l-au primit și pomenit în biserica lor pe episcopul unit al Orăzii, Ignat Darabant, ca pe unul de legea lor, chiar dacă e unit.

Le-a trebuit multă și îndelungată osteneală ucenicilor școlilor de propagandă din Roma, detestați de Șincai, Micu și Maior și de toți uniții luminați și buni români, pentru ca să sape prăpastie între românii uniți și neuniți, ca între două biserici opuse și dușmane, cum voia „meteahna străină”.

A avut și Oradea un astfel de elev al iezuiților, săpător de prăpastie, ca Aron la Blaj, contemporan cu el și ardelean, pe Moise Dragoș, scris pe urmă Drăgossy, întors de la Roma în 1750 și utilizat întâi ca paroh și protopop, apoi ca întâiul episcop unit în Oradea.

Buna primire, ce a întâmpinat istorioara din 1789, mă îndeamnă să mai dau la lumină din arhive câteva întâmplări cu aceeași semnificație, de respingerea de popor a acelei prăpastii, dovedind justetea reîntregirii-n ortodoxie din 1948 și mai dovedind că integrarea-n ortodoxie a poporului stăruia și la peste 80 de ani după unirea din 1700, poporul considerînd acea unie numai afacere cu habsburgii a popilor și vlădicilor vînători de interese lumești.

În 1783 pîrî Dragoș din nou¹ la guvern preoții ortodocși din Velența, cartierul de răsărit al Orăzii, că umblă cu crucea la Bo-

1. Ii mai pîrîse-n 1774 în numele șefului său, Meletie, cu provocare și la pîra din iunie 1773: „Parohii ortodocși din Velența fac slujbe și-n Oradea și încă la înmormîntări și la sfințirea semănăturilor cu procesiuni, ganz keklich, și-n Olosig, unde-s puțini ortodocși, nu numai în Orașul-Nou. Să nu li se mai admită accesul în Oradea”. (N. Firu: Date și documente la ist. bis. din Oradea, Arad, 1909, anexa 1). La acea pîră răspunsese vlădica Aradului, Pahomie, în 1775, că e pornită din pură pizmă de concurență clericală, adeverind proverbul: „Olar pe olar urăște”. (Arh. ep. Arad). Pîri de acestea se țineau lanț, încurajate de stăpînire, din cauza că poporul prefera preoții neuniți, cei uniți fiindu-i suspecti.

botează și la românii din cartierele Olosig și Orașul-Nou ale Orăzii, unde nu e admis cultul ortodox, unde deci românii sînt uniți. Ii mai pîrî, că și peste an le fac slujbe acasă acestor uniți și îi primesc în biserica lor și la procesiunile lor. Mai pîra și pe vicarul din Velența al episcopului ortodox din Arad, că așează preoți ortodocși în sate unite din Bihor, ca-n Surduc², și că „uniții” săi îi primesc.

Guvernul, cu aprobarea împăratului, dispuse îndepărtarea din Bihor a vicarului ortodox, ieromonahul Ghenadie Totovici, și suplinirea lui prin protopopul tractului Orăzii. Ii ordonă totodată

2. Despre înfigerea unirii-n Surduc prin silirea la ea a parohului da primele informații răspunsul vîldichii Pahomie din 14/25 oct. 1777 la pîri noi ale lui Dragoș, care i-au atras ordinul imperial din 28 august, să nu-i mai permită clerului său bihorean a huli unia și a-i pune piedeci, cum a făcut între alte și-n Surduc. Vlădica răspunse: „Parohia mea Surduc mi se plînge, că i-a arestat comitatul parohul, pe Zaharia Popovici, pentru ceva fapte ilegale, comise de el, pe urmă însă, unindu-se-n temniță, l-a slobozit. Satul nu l-a mai vrut paroh, el însă reținu cheia bisericii. Vicecomitele substitut, Ion Ferdinyi, le porunci aspru parohienilor, să-l țină paroh și să-i accepte slujbele. Primindu-le jalba, anchetai și aflai, că după arestarea popii Zaharia satul ceru liberarea lui pe cauțiunea satului, dar în zadar. Văzînd asta popa și fiind mult îndemnat de alții, promise că se va uni. (Unirea i-o certificau în Oradea, 4 sept. 1777 parohii uniți Ion Simon și Nichita Horvat cu notarul Andrei Kárász). Pe baza acestei declarații i se permise să meargă acasă. Parohienii auzînd, că s-a unit, n-au vrut nici cum a-i permite să slujească. Popa recurse la d. Ferdinyi, care-i dădu ordin scris cu mîna sa (anexat sub NB) către surducani, să-l accepte, întrucît ei înșiși au declarat în cererea pentru liberarea lui, că-l vreau și că nu primesc alt paroh. Dar ei îl ceruseră ca paroh neunit, nu unit. Nu e treaba vicecomitelui să așeze parohi, secerînd în lanul altuia. În fața acestor rele, surducanii recuseră din nou la mină (raportînd că popa cu ajutorul comitatului le-a luat cheia și cărțile bisericii). Le-am răspuns că voi ruga pe episcopul unit, să le restituie cheia bisericii. Intorși acasă, ei rugară cu cînte pe popa, să le-o restituie. Dragoș însă făcînd ureche surdă la cererea mea, popa în loc de a le da cheia, îndreptă pușca spre pieptul unuia dintre ei și le porunci să iasă, blestemîndu-i și amenințîndu-i. Cu astfel de șicane n-a încetat a șicana sătenii de ritul meu, pînă le-am dat alt paroh și le-am poruncit în conformitate cu punctul 4 al decretului regal din 16 dec. 1758, publicat de comisia orădană, să nu-l mai admită la nici o slujbă pe Zaharia“.

Guvernul îi răspunse-n 19 ian. 1779: Anchetînd pe larg, am aflat, că jalba surducenilor a fost scrisă cu reacredință, fără știrea lor, și acuzele ei contra vicecomitelui substitut Ferdinyi și a iurasorului David nu corespund adevărului. Drept aceea din porunca Maj. Sale Vă reproșăm înaintarea acelei jalbe și Vă admoniăm, să nu mai înaintați astfel de pîri neîntemeiate și jalbe apocrife.

Cum vor fi ticluit solgăbirăii actele desmințitoare-n Surduc, știm din experiență și deducem și din boicotarea popii unit de surducani și peste 10 ani, cînd i se plîngea consistorului unit: „1. Sînt deja 4 ani, de cînd m-am unit, în vremea vicarului Gh. Farkaș, care mi-a promis leafă de 300 fl. n. 2. Locuînd în Surduc, în parohie pustie, de nicăiri n-am nici un venit, și ce am avut am consumat, toate mi s-au epuizat. 3. Vă rog deci cu smerenie, ori să-mi dați leafa de 300 fl. n., ori să-mi dați una din parohiile Vad sau Popești, ca să nu fiu de risul și batjocura neuniților, care-și clătăresc gura, că de aceea am sărăcit, că m-a bătut Dumnezeu fiindcă m-am unit. Oradea, 13 martie 1788, Popa Dumitru, Szurdoki Parochus“. Arhiva Episcopiei Arad.

administratorul scaunului vacant din Arad, arhim. Pavel Avacumovici, să remedieze și celelalte doleanțe ale lui Dragoș.

Avacumovici dorea să ajungă vlădică, era deci interesat a face pe placul guvernului. Totuși răspunse din ședință comună din Arad, 20 sept. 1783 a ambelor consistorii ortodoxe, orădan și arădan, prin mitropolit, guvernului:

Oradea-Orașul Nou și Olosig ab immemorabili, totdeauna au format și formează încă o parohie ortodoxă română cu Velența, deci oricare paroh velențan putea sluji-n Olosig și-n Orașul-Nou oricând. Dovadă că aceasta e starea de drept, e, că și acum de curînd li s-a refuzat ortodocșilor din Orașul-Nou și Olosig cererea pentru biserică și parohie aparte, cu moti-varea, că au în Velența.

Clerul unit se plînge mereu, că slujim și la uniți. Spre a se evita aceasta, ar trebui să fie sigură cunoașterea parohienilor, să nu fie zadarnice conșcripțiile anuale, cerute de Maj. Sa. Clerul unit afirmă: aceștia-s uniți, și aceștia protestează, că nu-s.

Surducanii dacă erau uniți, nu primeau preot ortodox să le sfințească apă sau casă, nici nu-l primeau în case, căci nu-i obliga nimeni.

Să nu se admită îndată, la orice pîră unită, proces penal contra ortodocșilor, că ar pune piedici unirii, căci așa niciun ortodox nu e la adăpost de atacul uniților, deși azi se admite să critici orice, și prin tipar, numai să nu jignești persoana, onoarea, sau religia. Pîrile de acest fel să fie anchetate prin comisii mixte, din care să facă parte și un delegat al episcopiei ortodoxe sau al mitropoliei.

În 21 act. 1783 îi scria administratorului episcopesc arădan vice comitele de Bihor, că la denunțul lui Dragoș comitatul a verificat prin trei anchete, că parohul ortodox din Chiraleu a slujit în satul unit Pișcolt, cel din Tărian în Giriș, cel din Apateu în Șauaii, în sate în care nu e admis cultul ortodox, iar preoții ortodocși din Nojorid și din Bălnaca au slujit în satele lor, deși-n ele încă e interzis cultul ortodox. Nici unul din acești 5 preoți n-a predat plebanului catolic stolele încasate, cum a poruncit împăratul în 28 ian. 1783, să le predea de la toate slujbele săvîrșite-n sate fără cult ortodox admis. Au depășit în plus restricția imperială din 28 aprilie, că numai la bolnavi au drept să meargă-n sate fără cult ortodox admis.

Îl ruga oficial pe arhimandritul administrator, să-i pedepsească, să-i silească a plăti plebanului stolele, și pentru viitor să le interzică nu numai lor, ci tuturor preoților săi bihoreni astfel de excese, altfel Dragoș și comitatul recurg mai sus.

Îl mai ruga, să îndepărteze din satele lor pe protopopii din Căbești (al Beiușului) și din Cojdeni (al Pomezăului), destituiți

de împărat pentru că au pus piedeci înfingerii unirii în Petrani-Vă-lani și-n alte sate, ei însă continuă a sluji.

Încheia: Guvernul așteaptă raportul comitatului, de executarea tuturor acestora. Dă-mi posibilitatea, să raportez, că le-ai executat și remediat, ca astfel Maj. Sa să înțeleagă, că administratorul episcopiei vacante a Aradului nu ține-n locul cel mai de pe urmă datoria de a-i împlini poruncile care ținesc pacea și unirea sufletelor.

(Adică: Dacă administratorul vrea să parvină episcop, să facă politica guvernului, promovînd „unirea sufletelor”).

Actul arată, că era nevoie, ca guvernul să împiedice prin comitat și chiar prin vîlădicia ortodoxă slujirea preoților ortodocși în satele obligate de stăpînirea politică la unire. Poporul nu respecta acea obligare, ci primea și-n satele oficial unite preoții ortodocși și slujbele lor.

Avacumovici îi răspunse vicecomitelui în 15 noiembrie, că i-a primit adresa din 21 oct., cu cele 5 denunțuri-jalbe ale lui Dragoș, și i-ar fi făcut pe plac, dar între timp a fost ales și confirmat episcop la Pacraț, iar la Arad a fost transferat episcopul de Karlstadt, Petru Petrovici. Vicecomitele Beöthy îl felicită-n 20 nov. și-și exprimă speranța, că-l va servi Petrovici.

Întîiul din satele programate-n adresa lui pentru unire prin oprirea preoților ortodocși de a intra-n el, Pișcoltul, apela chiar atunci la Carloviț contra acestei sile.³

*

La fel era situația și-n Ardeal, despre care am cules multe exemple inedite, într-un studiu în 1948.

Primind rapoartele guvernului despre lepădarea masivă a unirii-n Ardeal în 1783, cancelaria vieneză pentru Ardeal, unificată de împăratul Iosif II în acea vreme cu cea pentru Ungaria, îi prezenta-n 27 sept. 1783 referat consiliului suprem de stat în această chestiune. Referatul îi acuza pe romîni de nestatornicie, de ascultare de îndemnuri din străinătate pentru „schismă”, totuși propunea, să i se ceară guvernului ardelean raport special în termen de două luni, de motivarea considerabilei scăderi a „unirii”.

3. Acum 4 ani și jumătate unindu-se cîțiva dintre noi, nî s-a luat biserica (importantă, din 1736), deși noi sîntem 580 suflete. Pișcolt, 2 noi. 1783, jude Șt. Talaș cu jurații. Ibid.

Iar fiindcă din raportul guvernului afla, că-n satul Someșeni de lângă Cluj mulți foști uniți au ascultat slujbă la preotul neunit înainte de isprăvirea catehizării lor timp de 6 săptămîni (pe cheltuiala fiecăruia de un fl. pe zi), fără care nu permitea statul lepădarea unirii, cancelaria ceru, să i se ordone guvernului, ca pe parohul neunit din Someșeni, care trebuia să-i alunge din biserică, să-l suspende imediat de la serviciile spirituale și de la venite și să trimită propunerea tribunalului clujean, ce pedeapsă să i se dea pentru călcarea ordinelor imperiale publicate.

Împăratul răspunse-n 9 oct. 1783:

„Cîtă vreme nu va fi mai bine instruit clerul unit, mici pe ai săi nu-i va putea instrui, de aceea nu aprob prea asprele pedepse propuse aci de cancelarie, care mai vîrtos să dea tăcerii toată afacerea și să-i poruncească același lucru și guvernului. Să se aibă însă grijă serioasă, ca actualii teologi din Blaj să fie mutați la Cluj, unde să studieze intens teologia”.⁷

Rezoluția împărătească întîmpină opoziția sau sabotajul autorităților subalterne, formate-n politica intolerantă a Mariei Terezia.

Exemplul teologilor Șincai, Micu și Maior, care au adîncit studiul în mediu și mai cultural, decît putea oferi Clujul de atunci, și-n mediu mai catolic, căci Clujul avea și protestanți, a dovedit, că studiul intens nu le-a adus convingeri unite, ci dimpotrivă. Episcopul blăjan, Bob, nu era pentru această cale a întăririi unirii, ci pentru cea de pînă atunci, prin mijloacele de forță ale stăpînirii. Clujul protectorului său, guvernatorul Banfi, încă nu dorea teologi romîni în el. Astfel ordinul împăratului Iosif, de a se muta-n Cluj teologia din Blaj, nu s-a executat.

În ce privește restul rezoluției imperiale, parohul ortodox din Someșeni va fi scăpat momentan de sancțiuni, dar sistemul de a ține cu sila-n unie pe cei cu sila scriși în ea de la Bucov încoace se menținu.

În 18 dec. 1783 ordona guvernul ardelean menținerea și aplicarea decretului imperial din 20 noi. 1782, ca „preoții, care vor primi oameni de la catolie sau unie fără plinirea celor 6 săptămîni la instrucție, foarte să se pedepsească cu mîrenii împreună”, cum publica vicarul ortodox al Ardealului, protopopul din Hondol, Ioan Popovici, cu consistorul sibian în 20 ianuarie 1784.⁸

7. Arhiva Consiliului de Stat din Viena, nr. 3460—1783.

8. M. Voileanu: Momente din viața Bisericii, Sibiu, 1902, p. 25.

Bob ştia să transforme-n piedecă de netrecut obligația la catehizare a celor ce voiau să scape prin catehizare de unia impusă lor cu sila. Le refuza sau amîna la infinit ori catehizarea însăși, ori certificatul despre absolvirea ei. Cele mai cunoscute exemple de această metodă le oferă satele hațegane și făgărășene, scrise unite de Bucov și de urmașul său după dismembrarea din 1762 prin militarizarea lor grănicerească. La vestea edictului de toleranță ele se grăbiră a cere catehizarea, Bob însă găsea mereu pricină a le-o amîna.

15 sate hațegane din 1782 pînă-n 1822 apelară mereu pînă la tron împotriva acestei șicane. În 1805 și 1806 o interzise aspru împăratul, și după aceea de cîteva ori, Bob însă cu complicitatea guvernului o mai prelungi și după 1805 încă 17 ani.⁹

În Țara Oltului încă cerură-n 1782 permis de a rămîne ortodoxe 14 sate, urmate apoi și de altele, unite tot prin militarizarea grănicerească.¹⁰

În 1783, cînd ortodocșii din orașul Făgăraș (904 inși în 1774, cînd cerură permis) izbutiră să-și zidească biserică ortodoxă¹¹ în locul celei brîncovenești, răpite cu armată-n 1723, ceru catehizarea al 15-lea sat făgărășean, Hurezul.¹² La începutul anului 1784 se plîngea curții vieneze, că i se refuză și certificatul de catehizare, și biserica. Pînă la curte ajunse-n 1783 și cererea unuia din cele 14, Voivodenii Mari, de a fi înlăturați preoții uniți vîrîți în cele două biserici ale lui de forța militară, unitoare prin grănicerizare.¹³

Satele Bărgăul de sus și Bărgăul rusesc din nordul Ardealului alungîndu-și parohii uniți, neapărați de grănicerii de la Năsăud, tot unitori, cei doi parohi, Gligor și Nicolae, tot pînă la Viena se plînseră-n 1783,¹⁴ iar Gh. Ardelean și alți 75 de ortodocși din Gălpîia Sălajului cereau restituirea amenzii de 350 fl. ce le-o luase-n 1778 episcopul unit din Blaj, Gr. Maior, pentru neunirea lor.¹⁵

*

⁹ În Anuarul Academiei Teologice Sibiu, 1939, și-n „Fraților Lapedatu“, Buc. 1936, din arhiva armatei, păstrată la ASTRA-n Sibiu. Arh. C. de Stat. Viena, nr. 1589—1783, 904 și 1951—1806, etc.

¹⁰ În Omagiu I. Lupaș, Buc 1943, și-n Anuarul citat. P. Maior: Ist. Bes., Buda, 1813, p. 116.

¹¹ Șt. Metes: Viața bis. a r. din Țara Oltului, Sibiu 1930, p. 68. Domnul Țării Românești i-a ajutat cu 600 de zloți.

¹² Arh. Cons. de Stat din Viena, nr. 804—1784.

¹³ Id. 2478—1783.

¹⁴ Id. 2456—1783.

¹⁵ Id. 1173—1783.

În 29 dec. 1783 guvernul îi ordona comitatului Bihor, să ia măsurile prescrise de împărat împotriva celor 7 gheteni, care prin răspîndirea zvonului că ar fi permisă lepădarea unirii, au sedus la neunire satul Ghetea.¹⁶

În 30 ian. 1784 nota parohul Velenții, Ion Clintoc, în matricola botezaților doi orădani, care au scăpat de unie în mod legal, suportînd catehizația unită și obținînd certificatul-permis.¹⁷ Ei fură urmași îndată de mulți, cu și fără permis, provocînd reacția din 2 iunie a lui Dragoș, pe care o redăm mai jos.

În 14 aprilie 1784 publica guvernul moderarea ordinului vechi, că-n localitățile cărora nu li s-a admis cult divin ortodox, preotul ortodox adus de aiurea pentru vreo slujbă, o face-n locul plebanului catolic celui mai apropiat, căruia cel ce a primit slujba are să-i plătească stola, în suma cîtă plătesc catolicii. Il modera în sensul, că satele și orașele care nu plăteau stolă plebanului pe vremea publicării edictului de toleranță (29 oct. 1781), n-au să plătească nici după aceea.¹⁸ Moderarea o exoperase intervenția întregului episcopat ortodox în frunte cu mitropolitul din Carloviț, la împărat.¹⁸

În mai 1784 se plîngeau satele Fiziș și Ghetea, că li s-au luat bisericile și s-a pus popă unit în ele, în primul pentru 5 uniți, în al doilea pentru 9.¹⁶

În același timp Dragoș aduna material pentru cererea înaintată de el în 2 iunie 1784 comitatului, să oblige la unie orădanii, care-n număr mare umblau la biserica ortodoxă din Velența, unii fără a se supune catehizării sau fără a obține certificat de absolvirea ei.

Parohul său orădan, Toma Papp, îi furniză următoarele date „despre excesele neuniților orădani, comise împotriva ordinelor regale”:

1. Iosif Papp, Ion Tot, Nicolae Szegedi și Toma Cîmpan și soția, din Velența, au văzut pe popii neuniți din Velența primind la ortodoxie uniți fără catehizarea de 6 săptămîni, ungîndu-i cu mir, binecuvîntîndu-i și dîndu-le crucea s-o sărute și anaforă. Popa Ion Clintoc însuși mi-a spus, că a văzut mulți uniți venind la biserica sa și nu i-a împiedecat, iar alții i-au cerut voie să umble-n ea.

2. La Boboteaza 1784 popii neuniți au intrat la Samuil Vida, cum atestă familia lui și vecinii, și la Dumitru Rosa, care voiau să treacă la ei, dar nu

16. Arh. Ep. Arad.

17. Firu, o. c., p. 40: Samuil Vida și Pavel Popovici.

18. Arh. Cons. de Stat, 4490—1783. Pe pămîntul crăiesc plăteau parohii romîni dijmă pastorului luteran. Parohii Topîrcei sibiene, Iosif, Moise și Adam rugau pe împărat să-i scape de ea. Id. 2479—1783.

impliniseră cele 6 săptămîni de catehizare. Cînd vrui să intru eu cu crucea la Dumitru Rosa, el mă opri protestînd și nu mă lăsă nici la soția și copiii săi, care țineau de jurisdicția mea și după lepădarea lui. Martori: cantorul meu și mulți spectatori.

Impostura lui Pavel Popovici mi-a descoperit-o Ion Cociorha, fostul său ucenic, care l-a găsit de multe ori vorbind pe ascuns cu Samuil Vida, cum recunoaște și soția sa. Odată i-a spus lui Cociorha: Dacă ai ști ce vorbim, mi-ai pierde capul. El a sedus și pe alții la neunire, căci la sfîrșitul liturghiei îi aduna-n casa sa și le critica predica ce se rostise-n biserica noastră și ce se cetise. Așa pe Petru Butnar, pe Teodor Papp, pe Ion Ruscaș, pe Ion Lonay și pe pantofarul Dumitru Stoboran. Se certa cu soția sa, care nu era de acord cu el în acestea. Teodor Tîrnovan l-a auzit în prăvălia lui Dumitru Görög criticînd către mulți predicile din biserica noastră și spunînd că-n ele-s multe minciuni, dar poporul prost nu le observă, fiind orb în astea, el însă le vede bine. Copiii nu vrea să și-i crească catolici, mărturisește soția sa.

4. Francisc Csorba, fostul ucenic al lui Samuil Vida, spune că acesta a sedus pe mulți la neunire, chiar și pe el, ca să umble la biserica din Velența cu el, pentru ce apoi Csorba a fost amendat de breaslă.

5. Neuniții obișnuiesc a se aduna mai ales la negustorii greci în prăvălii și acolo discută de religie, sau în piață, iar pe uniții care-s de față, îi vexează. Așa mărturisește Ion Blaj, că Gh. Bulea și alții l-au instigat mult, să lepede unia. De asemenea parohul velențan, Ion Clintoc, i-a chemat la biserica sa pe Filip Havași și pe Gr. Magyar și i-a sfătuit să nu fie uniți, cum mărturisesc velențenii F. Havași și Mihai Oros, care l-au auzit pe popa Clintoc întrebîndu-o pe soția lui Gr. Magyar, cum a isprăvit afacerea ce o tratase cu ea, obținut-a deja de la noi bilet de dimitere? Și i-a spus, că nu mult mai așteaptă, căci are deja notați 39 uniți care s-au spovedit și cuminecat la el. Intre aceștia au fost după mărturia altora: soția lui Petru Zahari, a lui Ion Fărčuța, a lui Mihai Ghiurcuța, a lui Pinte Draguș și a lui Petru Raț din Velența. Martori înseși aceste femei și mama lui Ion Fărčuța, fiica lui Teodor Szilagyi, Mihai Oros și Ioana Budai din Velența, iar din Oradea Teodor Vlădica și soția lui Toma Compan, Dochia, care au spus în auzul multora, că au văzut persoanele numite și multe altele cuminecîndu-se la neuniți.

6. Soția lui Petru Sluga s-a plîns soției lui Gr. Bora și soției lui Ion Szücs, că soțul ei o trimite la biserică-n Velența și acolo i-a botezat și fetița, peste voia ei, și acolo a și înmormîntat-o acum. Mihai Ghiurcuța mi-a spus și mie, și sfătului meu, că mai bine divorțează, decît să-și lese unită soția, Simina.

7. Ion Papp mi-a spus, că fratele său Mihai Papp, alias Vasoc, a lepădat unia la stăruințele soției sale, care-n auzul Siminei și a arinașului orășenesc Nicolae a spus, că divorțează altfel de el.

8. Teodor Papp sau Roitan i-a spus popii din Roit, că uniți-s diavoli și că se va lepăda curînd de ei, îndată ce va putea. Martor pantofarul Dumitru Papp.

9. Eu și dascălul meu am văzut pe negustorul Daniil Görög îndemnîndu-l în prăvălia sa pe Pavel Popovici, să lepede unia. Și acasă a avut zilnic

convorbiri în acest sens, cu Pavel Popovici, încît el e cauza defecțiunii acestuia. Tot el a mers la soția lui Ieremia Oltean, unită de un an, cînd a fost bolnavă, și amintindu-i cum s-a unit, o îndemna să cheme popii velențeni s-o împărtășească, sau să se lese transportată la ei. Martor soțul ei.

10. Ieremia Ruscaș vestea peste tot, că a ieșit poruncă regală, că-n adunarea comitatului din 28 febr. toți pot lepăda unia, cîți vreau, după aceea nu va mai fi permis. Martori Ion Arvai și soția.

11. Paraschiva Boier, soția lui Toader Baba sau Cefan, cerîndu-mi bilet de dimitere din unie, mi-a spus că o face la instigarea și amenințarea soției lui Andrei Ruscaș. Refuzîndu-i biletul, declară că totuși nu mai poate umbla-n biserică noastră și nici nu umblă.

12. Ilie Toma din Olosig mi s-a plîns, că e mult vexat de neuniți și tras de ei. De asemenea Simina, soția lui Ieremia Ruscaș, a fost instigată de soția lui Pavel Szilagyi și de altele, să părăsească unia. Martoră e soția lui Ion Ciogolea.

13. Maria Hendre, slujnica negustorului neunit Mihai Püspöki, e silită de el să umble-n biserică neunită și oprită de la cea unită, cum mărturisește ea însăși.

14. Ioan Clintoc a zis: „Imi pare rău că n-am fost unit, aș fi mîncat pînă acum 4 sau 5 mii de florini de la împăratul, adică aș fi avut parte din subvenții, și acum liber puteam să mă fac iar neunit”. Acestea i le-a redat vicarului Gheorghe Farkaș olosiganul Simion Negrău, care le-a auzit de la Ilie Beretean.

Anexa lista martorilor: 1. Iosif Pap, pantofar în piața Pețe. 2. N. Szegedi din cărămidăria cetății. 3. Ion Tot, pantofar în strada ungurească. 4. Toma Compan din Velența. 5. Ieremia Oltean din strada mare. 6. Ion Pap, pantofar din strada nemțească. 7. Ion Oros, velențan în piața nouă. 8. Maria Farkaș în piața Pețe spre cîmp. 9. Nuna, soția lui Ioan Szücs, tot acolo. 10. Ana Kelemen, tot acolo. 11. Ilie Tanas, spre ferma episcopală. 12. Teodor Vlădica, în strada nemțească. 13. Teodor Tîrnovan, în piața Pețe. 14. Ion Balaș, tot acolo. 15. Fr. Ciorba, ucenic de pantofar. 16. Mihai Cociorha, pantofar în piața Pețe. 17. Ion Aron și soția, în piața Pețe. 18. Dumitru Stoboran, în strada ungurească. 19. Petru Botnar. 20. Ier. Ruscaș și 21. Ion Lonai, toți în piața Pețe. 22. Teodor Papp, măcelar în piața nemțească. 23. Dumitru Papp, pantofar în piața Pețe. 24. Filip Havași, în piața Pețe. 25. Simina, soția lui Mihai Ghiurcuța, strada ungurească, și armașul orășenesc Nicolae. 26. Ioana Budai, velențeancă-n strada mare. 27. Soția lui Pintea Drăguși, în același oraș. 28. Văduva lui Pașcu Barbur în piața Pețe. 29. Varvara, slujnica pantofarului Gh. Bora.

Datele acestea le cuprinse Dragoș, înmulțite la 18 puncte (din 14 cîte adunase popa Toma), în memoriul din 2 iunie 1784 către comitatul Bihor, ca opuse adevăratei toleranțe, liniștii publice și decretului cezaro-crăiesc din 17 februarie 1783 despre modalitatea trecerii de la uniți la neuniți. Nu adăuga nici un punct nou, dimpotrivă, omitea cu totul punctul ultim, 14, al popii Toma. Punctele s-au înmulțit numai pentru procedura la anchetă, desfăcîndu-se

punctele 3 și 5 ale popii Toma în câte 3, iar punctul 9 în două. Pentru a evita confuzia, menținem numerotarea popii Toma și-n răspunsul comitatului, înlocuind înmulțirea punctelor indicate cu a, b, c.

Comitetul anchetă-n 28 iunie și constată:

1. Ascultat, parohul velențan recunosc, că mulți i-au frecventat biserica înainte de catehizarea de 6 săptămîni; i-a uns cu mir și le-a dat anafură fiind la romîni obicei a se da mir și năfură la sărbători mai mari tuturor celor din biserică, fie uniți fie neuniți, sau chiar de altă lege, și celor ce voiau să lapede unia, ca Ieremia Ruscaș, Ion Lonai, Dumitru Rosa, Teodor Pap sau Roitan, Pinte Drăguși, Mihai Papp sau Vasoc, care totuși recunosc, că nu i-a spovedit și cuminecat pînă atunci.

2. Samuil Vida l-a primit pe Clintoc la Bobotează, fiindcă nu mai avea decît două zile restante din catehizarea de 6 săptămîni, cum dovedește certificatul despre isprăvirea ei, primit după 2 zile. Dumitru Rosa încă l-a primit, fiindcă: 1. mamă-sa nu s-a unit niciodată și 2. el încă de multă vreme ceruse catehizarea de 6 săptămîni, dar nu i se acordase, 3. și înainte tot doi preoți îi sfințeau casa la Bobotează, unul din Velența, altul din Oradea.

3. a) Pavel Popovici recunoaște, că de multe ori a fost la el S. Vida, ca vecin, și au vorbit de multe, nu de religie. Jurîndu-l pe fostul său ucenic, Mihai Cociorha, declară că nu știe ce vorbeau, căci vorbeau romînește și cînd intra el, lăsa vorba. b) Recunoaște Popovici, că mulți se adunau la el, fiindcă le vindea țuică. Și că le citea dintr-o carte a cantorului din Mădăras. Dar că ar fi spus, că predicile parohului ar fi pline de minciuni, nici el nu recunoaște, nici cu alți martori nu se poate dovedi. c) Neagă Popovici. Soția încă neagă că ar fi avut ceartă cu el pentru că ar vrea să-și crească catolici copii; nici nu mai sînt de școală, afară de fata de 12 ani, care însă umblă egal și la școala unită, și la cea neunită.

4. Și S. Vida, și calfa sa Fr. Csorba recunoaște, că odată a fost chemat la biserica velențeană, acum însă umblă la cea unită.

5. a) Neagă Clintoc, că s-ar fi lăudat așa. Recunoaște numai, că i-au cerut 39 persoane, să le spovedească, dar n-a spovedit, nici cuminecat nici una înainte de a fi isprăvit catehizarea de 6 săptămîni. Martorii Gr. Magyar și ceilalți nu l-au auzit lăudîndu-se așa, Mihai Oros și soția lui Gr. Magyar însă spun sub jurămînt, că-n postul mare venind din piață, Clintoc i-a zis d-nei Magyar: „Ce mai vrea bărbatul D-V., acum are cel mai bun prilej a trece la noi, numai să ia bilet de la parohul unit; iată, 39 au trecut deja la noi de la uniți”. Dar că i-ar fi spovedit sau cuminecat, n-a spus. Pinte Drăguși recunoaște, că s-a născut în Sanislău din părinți uniți, a venit înainte cu doi ani la Velența și de atunci a umblat, s-a spovedit și s-a cuminecat în biserica din Velența. Despre ceilalți însă nu se verifică așa ceva, afară de soția lui Ion Fărcea, care înainte, pe cînd locuia-n Olosig, umbla-n biserica unită, de cînd s-a mutat însă-n Velența, a umblat la biserica din Velența, fiind mai aproape, și s-a cuminecat în ea, dar la un popă bătrîn, nu la Clintoc, care odată, înainte, o respinsese. Se mai adaugă soția lui Lup Abrudan din Olosig, care a umblat cîndva-n biserica unită, dar nu s-a cuminecat în ea. b) Neagă Gr. Magyar și Filip Havașy, că ar fi fost invitați; nici ceilalți

martori nu pot dovedi. c) Ion Bălaș, acum unit, neagă că ar fi fost ispitit de Gh. Bulea, să lapede unia.

6. Neagă soția lui Petru Szolga, că el ar fi îndemnat-o să lapede unia. Martorii induși încă nu pot dovedi, decît că și-a botezat și înmormîntat cu popă neunit fetița, dar Petru Szolga totdeauna a fost schismatic.

7. Mihai Papp alias Văsoș recunoaște, că a umblat 12 ani la biserica uniților și la Crăciun a părăsit-o fără catehizație, dar nu sedus de soția sa. Armașul orășenesc Nicolae a auzit-o odată pe soția lui Văsoș spunînd că soțul ei va umbla curînd la biserica neuniților.

8. Neagă acuzatul. Martorul adus, Dumitru Papp, spune, că de la fratele său Toader, popă-n Roit, a auzit, că ar fi spus acuzatul acele vorbe. Popa însă declară, că minte fratele său.

9. a) Daniil Görög recunoaște, că a mers la femeia-n agonie și i-a întrebat soțul, de ce nu i-a adus popă? A primit răspunsul: „Am vrut de cîteva ori să-i aduc popă unit, dar de acela nu vrea nicidecum”. I-am replicat: „Adă-i de oricare, nu-i mai chinui sufletul în agonie”. La mine însă n-am invitat-o. Ieremia Oltean îi spune lui Görög în față, că așa a vorbit, cum afirmă popa Toma, cei ce au fost de față însă, neunitul Nicolae, neunita Szilagyi și unitul Toma Nyergeș spun, că n-au auzit, numai atîta a spus Görög, că și popa unit, și cel neunit au aceeași activitate și sfințenie. b) Acuzatul recunoaște, că a conversat mereu cu Pavel Popovici, ruda sa, dar că ar fi vrut să-l abată de la unie, nici el, nici martorii nu recunosc.

10. Ieremia Ruscaș neagă, Ion Arvai și soția însă spun sub jurămînt, că odată venise acuzatul la ei și le povestise, că a sosit poruncă de la Maj. Sa la comitat, ca el să publice cu două săptămîni înainte de adunarea sa generală, că cine vrea să-și schimbe religia, să se anunțe-n adunarea generală și va fi liber a îmbrățișa religia care-i va plăcea, cei ce vor neglija însă a se anunța atunci, pe urmă sub pedeapsa morții nu-și vor mai putea părăsi religia. Confruntat cu ei, Ruscaș recunoaște-n cele din urmă, că s-au spus acele vorbe, dar el le-a auzit de la Ștefan Șandor.

11. Neagă soția lui Teodor Baba, că ar fi fost sedusă sau măcar ispitită a părăsi unia, dar spune că numai pentru aceea s-a unit, fiindcă-i era amenințat soțul pentru o crimă ce comisese, și că a fost educată de soția lui Andrei Ruscaș.

12. Nimic n-a putut fi scos din martori.

13. Acuzatul neagă, Maria Hendre, corect Eva Mislovici, jurată, spune, că nici odată n-a oprit-o stăpînul ei, Mihai Püspöki, a merge la biserica unită; acolo s-a și spovedit de Paști, cu știrea și învoirea stăpînului ei. Nici odată, nici cu frumosul, nici cu forța n-a sîlît-o să meargă la biserica din Velența. Întrebînd-o parohul unit, la ce biserică umblă, nu i-a răspuns altceva, decît că nici la cea din Oradea, nici la cea din Velența nu poate merge des, fiind servitoare, care nu poate merge cînd vrea, avînd lucru. Maria Raț, mama capelanului unit, pretinde, că a auzit de la această fată plîngerea din acest punct.

Ancheta a scos la iveală, că poporul nu găsea și nu făcea deosebire între biserica unită și neunită, nici între popii uniți și neuniți, decît de preferință; mergea unitul la biserica din Velența

și neunitul la cea din Oradea, după cum îi era una sau alta mai aproape; primea la Bobotează cu crucea preotul unit sau neunit, care venea mai de vreme, sau, dacă-i permitea punga, îi primea succesiv pe amîndoi. Preferința pentru cei neuniți era din considerarea celor uniți ca vînduți străinilor opresori.

Ea arată, cît de departe e mentalitatea unor uniți din veacul nostru, care mergeau la biserică ungurească, să asculte misă latină, de mentalitatea strămoșilor lor din 1784, care le-au lăsat moștenire unia, acceptată de ei în silă și nu ca altă lege.

Prot. Dr. ȘTEFAN LUPȘA

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

DESPRE CIRILICA ȘI GLAGOLITICA

În filologia mondială nu este problemă mai discutată decât întrebarea: Care alfabet a fost mai întâi, cel glagolitic, sau cel cirilic, și cine a fost autorul lor? Greutatea constă în faptul că nu mai există texte originale, ci copii ulterioare, de prin veacul XI, așa-numitele fragmente, asupra cărora unii își exprimă îndoieli, ca și asupra așa-ziselor Legende panonice, care cuprind vești despre sf. Constantin-Ciril și Metodie, apostolii slavilor, deși autenticitatea acestora a fost dovedită de Fr. Grivec și Fr. Dvornik, doi cercetători de renume.

Problema nu a rămas numai în cadrul filologic, ci la ea s-au atașat și interese confesionale și politice, spre a micșora importanța misiunii bizantine la slavi. În acest scop era folosită neștiința apusenilor despre răsăriteni și era exploatarea tendențioasă educație a latinilor împotriva grecilor și ortodocșilor.

Deoarece la sinoadele latine de la Split, din 925 și 1069, Metodie și liturghia slavonă au fost declarate eretice, după ce trilingviștii latini de la Veneția l-au combătut înainte pe Constantin, încă în 868, de aceea a fost căutat un alt autor al scrisului slavon. Acesta a fost aflat în persoana fr. Ieronim, pentru că era originar din Dalmația, unde a putut să circule glagolitică, prin încuviințarea calculată papală, spre cucerirea slavilor. Astfel se introducea o mistificare istorică, pentru că pe vremea fr. Ieronim slavii încă nu erau cunoscuți în Europa. Dar unii istorici au aplicat situația din sec. VI la cea din sec. IV și teza latină era salvată. Alții au crezut, că autorul scrisului slavon ar fi fost chiar Wulfila, care nu ar fi fost got-german, ci get-slavon. Deci „gotica” sa ar fi fost de fapt „glagolitică”, adusă în Dalmația de cete de goți-slavi. Dar istoria tace în această privință și nici arheologia nu aduce vreun argument în sprijinul acestei teze.

Atunci alții au pus teza, că glagolitică, deși se ține după minuscula greacă, totuși s-a inițiat sub influența minusculei carolingiene, în jurul a. 800. Astfel se putea explica faptul că în textele glagolitice s-au constatat fragmente de rit latin. Dar și în textele cirilice s-au mai găsit și fragmente de rit latin, încât a început bătaia pentru fragmente. În fine, alții au tras concluzia că glagolitică a fost folosită de Constantin, care se ținea de rit latin, când a scris textele sale.

Dar deoarece nu a putut fi înlăturată informația din Legende, că Constantin a *inventat* un alfabet pentru slavi, de aceea s-a tras concluzia că această glagolitică pornește chiar de la Constantin. Era teza croaților Kopitar, Racki, Miklosich, Jagici, ca și a cehilor Dobrovsky, Hanka, Safarik, Dobner și alții, și credeau că alfabetul cirilic a fost inventat de un ucenic al Sf. Metodie, poate sf. Climent de la Ohrida, după cum ne informează arhiepiscopul Dimitrie Homatenul al Ohridei (—1224), un contrar al slavilor. În acest caz, glagolitică ar trebui să se numească de fapt: cirilică. Dar deoarece monahul bulgar Chrabr referează, că autorul cirilicii este însuși Constantin-Ciril, de aceea s-a părut altora că originea glagolitică trebuie atribuită fie bogomililor, fie abia dalmatinilor din veacul XII.

În această încurcată chestiune au intervenit apoi cercetătorii (bulgari): Diulgherov, Georgief, Goșev, Miatev, Milêv, Poprujenko, Romanski, Teodorov-Balan, (cehi) Chaloupecky, Dvornik, Hromadka, ep. Gorazd-Maly, Kalousek, Krasl, Krofta, Horalek, Jirecek, Pastrnek, Paulova, Poulik, Prikryl, Prazak, Rapant, Snoppek, Stanislav, Vajs, Vașița, Vlcek, Vondrak, Weingart, Urbanek, (francezi) Brehier, Garitte, Leger, Tadin, Tisserant, Vaillant, (jugoslavi) Grivec, Leskien, (germani) Brückner, Diels, Gerhardt, Ginzl, Goetz, Kaschmirer, Kossina, Leumann, Mohlberg, Nachtigal, Onasch K., Schubert H., Trautmann, Wattenbach, Wijk N., (poloni) Lehr-Spalwinski, Slawski, (români) Bianu, Bogdan I., Damian P. Bogdan, Nandriș, Șesan, Ionescu-Nișcov, (ruși) Hilferding, Karski, Lamanski, Lavrov, Murko, Novikov, Ogienko, Pogorelov, Pagodin, Solovievski, Sreznevski, Vostokov și mulți alții, fiecare cu părerea sa, s-au încadrându-se într-o teză mai generală, care purta caracter filo-slavon, filo-german, filo-catolic sau filo-ortodox. Astfel problema scrisului slavon a ajuns să fie discutată în contradicție fie rasială, fie politică sau confesională. Păreri s-au anunțat multe și diferite, dar problema a rămas nerezolvată, pentru

că împotriva tezei latiniste se înfățișa cu tot atâtea argumente și teza ortodoxă-bizantină, care îl considera pe Consantin autor al cirilicei.

Un lucru rămânea clar, că atunci cînd la Veneția Costantin fusese atacat de clerul latin trilingvistic, în 1868, i se imputa faptul că a *introdus* liturghia slavonă, adică într-o limbă barbară. De aici urmează concluzia că pe atunci latinii nu foloseau pentru slavi vreo limbă slavonă în biserică, ci numai pe cea latină. Deci în aceste regiuni ale Adriaticii nu era cunoscut un alfabet slavon în circulație. Constantin putea deci să fi fost autorul glagoliticii.

Dar trebuie avut în vedere faptul că atunci cînd Constantin se afla în misiune la Hazari, din 858, el a *aflat* aici „scrisul rusesc”. Se pune deci întrebarea, ce fel de scris era acesta, căci în genere se acceptă teza că Constantin și-a compus alfabetul său pe la 855, pe cînd era împreună cu fratele său Metodie la măn. Olimpul Bitiniei. De aici decurge constatarea, că între alfabetul lui Constantin și cel rusesc era o deosebire, de origine. Atunci, unii cercetători latini au oferit explicația, că acest scris slavon rus, din Crimeea, va fi fost un rest din scrierea gotică, sau din cea siriană. Dar pentru că Constantin știa, în apărarea sa contra trilingviștilor de la Veneția, că în Răsărit liturghia și Scriptura se află traduse în limbile popoarelor respective, indicînd și traducerea gotă și siriană, el putea foarte ușor să aducă drept argument și scrisul aflat printre ruși, dar nu o face. Deci în acest scris nu era pe atunci încă prezentat vreun text bisericesc.

Pînă vom răspunde la această chestiune, trebuie mai întîi să ne lămurim afirmația că cirilica ar fi aparținut unui ucenic al sf. Ciril și Metodie, care însă a dat alfabetului său numele dascălului decedat. Acest ucenic și-ar fi permis inventarea noului alfabet după majuscula greacă, pentru faptul că alfabetul lui Ciril nu era favorabil unei misiuni, fiind greu de învățat și după minusculă. Dar această teză nu are nici o bază psihologică, pentru că trebuie să acceptăm că a existat un raport oarecare de respect între ucenic și dascăl, și apoi Constantin mai era și filozof, activase la Universitate și în misiuni diplomatice și creștine, și deci avea suficientă experiență ca să știe ce folosește unei misiuni de inițiere și ce nu.

Apoi, se știe că Constantin a luat numele de Ciril abia înainte de moarte, în 869, într-o mănăstire greacă din Roma. Deci pînă la decesul său, cum se numea alfabetul său? Poate: hlahol, pismo, pisanie sau bukva. Dar era necesitat Constantin să-și denumească

în mod deosebit alfabetul său, sau era suficient să spună că a inventat alfabetul slavon? Aceasta, firește, e mai plausibil. De aceea, cred că numai Metodie a putut fi singurul în drept să denumească scrisul fratelui său decedat cu numele său monahal, care în ochii răsăritenilor avea totdeauna mai multă trecere. Un alt ucenic, și încă de mai târziu nu și-ar fi putut permite acest lucru, doar dacă păstra aidoma același scris al dascălului său, pentru a nu-i strica opera. Deci numele de „cirilica” putea să ia ființă după revenirea sf. Metodie în Moravia, mai precis după eliberarea lui din închisoarea bavareză, deci după 873, când a anunțat desigur pe moravieni de decesul la Roma al fratelui său și de luarea din partea lui a numelui de Ciril. Sf. Metodie avea în acest sens chiar poruncă de la fratele său, căci e cunoscut faptul că înainte de moarte, Ciril și-a îndemnat fratele să continue opera începută în Moravia. Dintre documentele vechi, manuscrisul de la Novgorod, din 1047, e primul care pomeneste că textul a fost scris în „kiurilița”.

Acum ajungem la o altă problemă. Putea oare Constantin să folosească pentru scopul său misionar la slavi un alfabet după minuscule, când glagolitica este atât de grea? El venea de la Bizanț, și de aceasta nu se îndoiesc nici actualii autori ai „teoriei iroscote” despre încreștinarea moravilor prin latini înainte de sosirea fraților apostoli, și firește că s-a ghidat după uzul bizantin în privința scrierii pe atunci a Sf. Scripturi. Dar este bine cunoscut faptul, că în acea vreme, la Bizanț, textele sfinte erau scrise numai în majuscule, pentru respectarea cuvîntului lui Dumnezeu. Acest fapt nu și l-a amintit pînă acum nici un cercetător. Deci, cred, și sînt convins că Constantin a urmat pilda bizantină și prin urmare alfabetul său slavon s-a orientat după majusculă, și deci e cirilic, autentic. Pentru aceasta îi putem concede lui Constantin suficientă cunoștință. Apoi se mai adaugă și considerentul că pentru ușurarea misiunii și inițierii noului scris, lui Constantin i-a trebuit nu numai un alfabet demn și impunător, dar totodată și simplu și ușor de învățat; iar la toate aceste necesități răspunde numai alfabetul cirilic, și nicidecum glagolitica.

Deci cum rămîne cu glagolitica? Ca scris minuscular și cu elemente „orientale”, originea lui poate fi și răsăriteană, de prin Bulgaria sau chiar din Crimeea. Și cred că această glagolitică, în formă inițială, e acel „scris rusesc” din Crimeea, pe care însă Constantin nu l-a putut folosi în scopul său, găsindu-l greu, nefolositor pentru texte bisericești și în plus, avînd el deja scrisul său, cores-

punzător misiunii slavone. De aceea Constantin nu-i acordă mare atenție, dar totuși își informează ucenicii săi despre el. Poate că o altă formă a acestei glagolitici a aflat el și la slavii macedonieni, de pe la Salonic, de unde era originar, după cum sună concluziile unor cercetători noi.

Intr-adevăr, filologii și istoricii sovietici, supunând problema unei ample analize și avînd posibilitatea confruntării fragmentelor originale glagolitice, au ajuns la concluzia, că glagolitica este un scris mai vechi, slavon, pentru nevoile laice, între care primul loc îl ocupau cele comerciale. Pentru acest comerț, care era chiar de pe atunci important, era nevoie, într-o vreme cînd slavii mai erau încă păgîni, de un scris oarecare și în această privință s-a imitat practica bizantină, de a scrie textele laice-comerciale cu litere mici-minuscule. Deci această glagolică comercială a aflat-o Constantin în Crimeea.

Glagolitica aceasta este, după cercetătorii Grekov, Archovski, Tichomirov, Mavrodin, Lichacev, Nikiforov și bulgarul Kiselkov, scrisul inițial slavon laic, cu caracteristici regionale ruse, bulgare, macedoniene și dalmatine, dar care după inventarea cirilicii lui Constantin a fost pusă în umbră, pînă a încetat să mai circule, fiind înlocuit și în textele laice de cirilică, în Răsărit.

Despre circulația primordială pentru textele bisericești a cirilicii avem dovadă în recente descoperiri arheologice. Astfel este: inscripția cirilică de la Preslav, din 893, aflată de prof. I. Goșev; inscripția cirilico-glagolică, de asemenea de la Preslav, de pe la 900, aflată de prof. K. Miatev; grafitul de la Smolensk-Rusia, din 925; altă inscripție de la Preslav din 941, aflată de Martici; inscripția cirilică de la Năvodari-Dobrogea, din 943, biserica de la Basarabi-Dobrogea, din 992, cu inscripție cirilică și cîteva litere glagolitice și în fine inscripția de la țarul Samuil, din 993. Prezența literelor glagolitice în textul cirilic înseamnă reminiscențe din vechiul scris laic.

Cînd ucenicii Sf. Metodie și cirilica au fost alungați din Moravia, prin acțiunea vicarului Viking, din 885, și glagolitica a fost mai tîrziu acceptată de papă pentru dalmatini în scop misionar, atunci, după exemplul textelor bisericești cirilice, au început să se confecționeze și texte bisericești glagolitice, fie după rit apusean, fie bizantin. Practica s-a menținut și în veacul XI, cînd a luat ființă mănăstirea slavonă de la Sazava-Cehia, în frunte cu Sf. Procopie. Aici s-au scris multe texte cirilice, iar cînd cirilica a

fost interzisă, pentru prima dată în 1057, au început să se scrie texte glagolitice, permise, dar cu rit răsăritean și astfel se eluda opreliștea latină. În aceste împrejurări se putea realiza și text cirilic cu rit latin. Deoarece măn. Sazava avea legături cu mănăstirile ortodoxe ungare, de pildă din Banat, și apoi cu Athosul și Peșterile Kievului, pe această cale circulau și textele scrise la Sazava. În aceste împrejurări a putut să ajungă și un text glagolitic cu rit latin atât la Athos cât și la Kiev, pentru că schisma din 1054 nu a atins chiar atunci toate relațiile dintre latini și greci, ci numai a stinjenit legăturile directe dintre Roma și Constantinopole. Abia mai târziu s-a impus diferențierea și în privința slavilor.

Prin urmare, se impune concluzia că cirilica este a lui Constantin, după majuscula greacă, iar glagolitica e mai veche, după minusculă, pentru nevoi laice.

BIBLIOGRAFIE

- Șesan M., Ortodoxia în trecutul Europei Centrale, Studii Teologice 1/2, 1950.
Șesan M., Ortodoxia cehă în veacul XI, Mitropolia Ardealului 5/8 1957.
Milev A., Glagolitica și cirilica, Naroden Pastir 18/19, Sofia 1954.
Kiselkov V., Problema cirilometodiană în lumină nouă, Naroden Pastir 19/20, Sofia 1955.
Milev A., Cele mai vechi texte cirilice, Tserkoven Viestnik 22, Sofia 1957.
Nikiforov S., Limba paleoslavă, Moscova 1955, trad. română.

Pr. Dr. MILAN ȘESAN

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu.

RĂTĂCIREA SPIRITĂ

„Să știți cum trebuie să petreceți în casa lui Dumnezeu, care este Biserica Dumnezeului celui viu, stîlp și temelie a adevărului“.

(I. Tim. 3, 15)

Biserica este binefăcătoarea noastră mamă duhovnicească, la sînul căreia găsim întotdeauna mîngăiere și alinare, întărire și izbăvire. Ea este călauza cea mai credincioasă a omului. Ea este corabia mîntuirii. Ea este cerul coborît pe pămînt.

Biserica, zice Sf. Carte, este „*casa Domnului Dumnezeu*” (I. Paralip. 22, 1) și „*Arca mării Lui*” (Ps. 131, 8). Ea este „*jertfelnicul Domnului*” (Gen. 12, 7) și „*poarta cerului*” (Gen. 28, 17). Biserica este „*Sionul*” despre care Psalmistul a zis: „*Domnul a ales Sionul și a voit să-I fie locuință zicînd: Acolo, pe veci e locul meu de odihnă, acolo voi locui, că l-am voit*” (Ps. 131, 13—14). Tot în legătură cu Biserica, Domnul a zis lui Solomon: „*Ochii mei vor privi și urechile mele vor asculta rugăciunile celor ce din acest loc se vor ruga*” (II. Paralip. 7, 15). Iar Mîntuitorul a zis: „*Scriș este: casa mea, casă de rugăciune se va numi*” (Mt. 21, 13).

Iată cît de însemnată și ce preț mare are Biserica. Iată ce loc deosebit și sfînt este Biserica.

În unele parohii din Episcopia Oradiei s-ar fi ivit anumite dezbinări și anumite abateri și rătăcirii de la dreapta credință, învățături despre pretinse vorbiri cu morții. Unii creștini se adună în anumite case, chemînd duhurile sau spiritele morților și făcînd rugăciuni și tălmăcirii false din Sfînta Scriptură. Acolo se practică sfînțiri de persoane de către unii care niciodată n-au fost sfînțiți sau hirotoniți de către Episcop și nu sînt îndreptățiți să fie mijlocitori între oameni și Dumnezeu. Tot acolo se binecuvîntă pîinea

și vinul, spunându-se că-i cuminecătură, cei prezenți împărtășindu-se cu ea.

La aceste ședințe am auzit că iau parte și credincioși care cercetează biserica și primesc sfintele ei Taine, credincioși care într-o parte a zilei sînt la biserică, într-alta sînt la ședințe sau adunare.

Poate unii vor privi lucrurile mai ușor și vor zice: „Ce greșală putem avea că umblăm în adunările spiritiste sau ale „spiritiștilor”? Nu cercetăm noi biserica? Nu ne îndeplinim noi datoriile față de Biserică? Ce greșim dacă ne adunăm la cuvîntul lui Dumnezeu și în altă parte, unde ne putem ruga, ne putem cumineca și putem vorbi chiar cu morții noștri? Nu-i oare tot una? Nu-i același Dumnezeu oriunde?”

Așa gîndesc și așa judecă numai cei care nu știu cum stau lucrurile și care deși practică spiritismul, nu-l cunosc cu adevărat și nu-și dau seama de marea rătăcire și primejdie sufletească în care pot cădea.

Ca să ne dăm seama de această primejdie și ca să înțelegem cît de false și greșite sînt învățăturile spiritiștilor, voi aminti numai cîteva din ele, așa cum au fost născocite în mintea doctrinarilor sau întemeietorilor spiritismului, întemeietori și conducători care au trăit și trăiesc pe undeva prin țările străine.

1. — Se știe că după învățătura spiritiștilor nu este Dumnezeu personal, așa cum credem noi din moși-strămoși. Dumnezeul lor este marele arhispirit. Și după părerea lor, Dumnezeu nu este veșnic.

2. — Se știe că cei ce au inventat spiritismul, nu recunosc Sfînta Treime, adică cele trei fețe sau persoane dumnezeiești, pe Dumnezeu Tatăl, Fiul și Duhul Sfînt.

3. — Se știe că ei neagă Dumnezeirea lui Iisus Hristos.

4. — Ei neagă unitatea neamului omenesc.

5. — Neagă realitatea păcatului strămoșesc.

6. — Neagă meritele răscumpărării aduse de către Domnul nostru Iisus Hristos, susținînd că întruparea și patimile Mîntuitorului nu curăță pe nimeni de păcat.

7. — Ei spun că omul este compus nu numai din trup și suflet, ci mai are și o a treia parte căreia îi zic perispirit.

8. — Omul după moarte, susțin ei, se reîncarnează. El nu merge în rai sau în iad, ci călătorește printre stele.

9. — În şedinţele lor ei cheamă sufletele morţilor printr-o persoană, căreia îi spun mediu sau „vas” şi pretind că pot vorbi cu ele.

10. — Şedinţele lor sînt asemănătoare cu ale spiriţilor şi cu ale altor așa zişi „pocăiţi”.

Învăţăturile ciudate ale spiriţilor nu se potrivesc deloc cu învăţăturile Sfintei noastre Biserici. Ele ar trebui să-l pună pe gînduri pe fiecare fiu bun al Bisericii, care a fost ademenit de astfel de oameni. Căci oare cum ar putea un fiu bun al Bisericii să accepte că Dumnezeu nu e personal, că Dumnezeu nu-i veşnic, că nu este Sfînta Treime, că Iisus Hristos n-a fost Dumnezeu, că El nu s-a jertfit pentru mîntuirea noastră, şi așa mai departe? Cum ar putea un fiu bun al Bisericii să se împace cu astfel de învăţături greşite, cînd în Crezul de la Sf. Liturghie mărturiseşte că el crede în Dumnezeu cel atotputernic şi veşnic, crede în Sf. Treime, crede în Iisus Hristos, crede în rai şi iad şi în tot ceea ce e cuprins acolo? Poate un credincios adevărat să se contrazică pe sine, la Biserică crezînd într-un fel şi la şedinţele spiritiste în alt fel?

Voi încerca să arăt în cele ce urmează cîteva din greşelile învăţăturilor spiritiste, greşeli, care ar fi primejdioase pentru mîntuirea sufletelor creştinilor adevăraţi.

Rătăcirea izvorîită din spiritism, așa cum se practică astăzi, a fost adusă la noi din regiunea Arad, prin anii 1900—1905, cînd un diacon cu numele Iosif Vuculescu din Arad, s-a desprins din adevărurile mîntuitoare ale Bisericii şi a plecat la Budapesta, unde a cunoscut pe redactorul revistei spiritiste „Egy világság” (Lumina cerească) — cu numele Rünhut Adolf, sub a cărui influenţă diaconul a devenit spiritist practicant. Reîntorcîndu-se acasă de la Budapesta, el a înfiinţat în comuna Sepreuş un cerc spiritist, la ale cărui şedinţe a introdus cîntări religioase, tălmăcirea Sfinţelor Scripturi, citirea din cartea „Urmarea lui Hristos” de Toma de Kempis, rugăciuni pentru bolnavi, sfînţiri de persoane cu de la sine putere, şi mai ales pretinsa chemare a Sf. Duh şi a sufletelor morţilor, cu mijlocirea unor persoane care şi-au pus la grea încercare nervii căzînd în convulsiuni, tremurînd, transpirînd şi îngălbenindu-se.

La şedinţa acestor spiritişti din Sepreuş au luat parte credincioşi ortodocşi, meseriaşi şi ţărani plugari. În mai multe rînduri au fost vizitate de către acel Rünhut Adolf, care le-a dat in-

strucțiuni și îndrumări, arătându-se mulțumit că a reușit să ducă în rătăcire o ceată de credincioși români ortodocși.

După moartea fostului diacon Vuculescu, cercul de spiritiști din Sepreuş s-a desființat, dar practicile lor necreștine s-au răspândit prin comunele din vecini de către creștini plugari și meseriași ortodocși, care au participat la ele. Așa au ajuns ele la noi. Așa ne-am pomenit că în unele sate, o parte din credincioșii noștri, pe lângă participarea la sfintele slujbe ale Bisericii, mai participă și la ședințele spiritiste, crezând că prin vorbirea cu morții și prin practicile spiritiste, își pot găsi mai multă mângâiere și alinare sufletească.

Drumul acesta din urmă pe care merg unii credincioși, e un drum greșit, e un drum care duce la rătăcire. Căci s-ar putea oare să ne împăcăm noi cu afirmațiile spiritiștilor la adresa Mîntuitorului, prin care zic că Iisus n-a fost Dumnezeu și nu s-a jertfit pentru mîntuirea noastră, ci a fost numai „un spirit superior”? S-ar putea oare să lăsăm să fie micșorată și înjosită personalitatea Mîntuitorului prin astfel de cuvinte?

Noi credem că: *„Sub soare nu ne este dat nouă alt nume prin care ne putem mîntui, decît numele de Iisus”*.

Iisus este pentru noi totul. El este modelul și răscumpărătorul nostru. El este calea, adevărul și viața noastră. Mîntuirea nu se poate imagina fără viața harică în Hristos. Mîntuirea o realizează harul Domnului și faptele bune ale omului.

„Hristos nu este pentru noi numai „un spirit superior” sau „un Dumnezeu solar”, cum zic spiritiștii, ci este Dumnezeu însuși, izvorul puterilor și plenitudinea perfecțiunilor. El ne-a descoperit adevărul și ne-a arătat calea pe care trebuie să mergem. Prin El s-a realizat cea mai înaltă descoperire dumnezească.

Spiritiștii afirmă că Duhul Sfînt se coboară asupra lor și-i călăuzește. El lucrează printr-înșii. El îi pune în legătură cu spiritele morților și le dă daruri deosebite.

1. — Dar trebuie să știm că Duhul Sfînt care este însuși Dumnezeu adevărat, fiind a treia față dumnezească, nu stă la dispoziția noastră cînd vrem noi și cum vrem noi.

2. — Duhul Sfînt purcezînd din veci din Tatăl, una fiind cu Tatăl, Dumnezeu adevărat, a coborît asupra Sfinților Apostoli în ziua Sfințelor Rusalii în formă de limbi de foc, dar și atunci, trimis fiind de Fiul, așa cum le-a făgăduit înainte de înălțare.

3. — Mîntuitorul „a suflat Duh Sfînt” asupra Sfinților Apostoli prin puterea Lui sfințitoare, dîndu-le și lor puterea de a ierta păcatele (In 20, 22—23). Cînd l-au primit pe Duhul Sfînt, ei nu s-au îngălbenit și n-au avut tremurături ca prinși de boală rea.

Duhul Sfînt a întemeiat Biserica. Incepînd cu ziua Rusaliilor, Duhul Sfînt petrece neîncetat în Biserică. „*Eu voi ruga pe Tatăl — zice Iisus — și alt mîngăietor, pe Duhul adevărului va da vouă, ca să rămînă cu voi în veci*” (In. 14, 16—18). „*Din temelie pînă în vîrfurile crucii, zice un sf. Părinte, Biserica este lucrarea Duhului Sfînt*”. Iar Sf. Irineu adaugă: „*Unde este Biserica acolo este și Duhul Sfînt și unde este Duhul Sfînt, acolo este Biserica și toate darurile*”.

Cel ce vrea să primească pe Duhul Sfînt, trebuie să stea în strînsă legătură cu Biserica și în deplină ascultare față de ea. Duhul Sfînt se primește și se împărtășește prin Biserică, prin preoți, prin mijlocirea Sf. Taine. Cel ce vrea să primească Duhul Sfînt, trebuie să primească darurile pe care le administrează El în Biserică: „*Biserica este Trupul lui Hristos, iar noi sîntem măduările Trupului*” (II. Cor. 12, 12). Sf. Ciprian spune că: „*Nu poți avea pe Dumnezeu de Tată, dacă nu ai Biserica de Mamă*”. Mai departe Sf. Scriptură ne spune că Apostolii se pregăteau pentru primirea Duhului Sfînt: „*Apostolii erau tot timpul în Biserică, lăudînd și binecuvîntînd pe Dumnezeu*” (Luca 24, 53).

Duhul Sfînt lucrează prin harul sfințitor, care este darul lui Dumnezeu sau puterea dumnezească nevăzută, care păstrează toată lumea și pe om îl conduce spre scopul său final. Sf. Apostol Pavel vorbind despre chemarea sa la apostolat spune: „*Harul Meu (harul sfințitor de la Mîntuitorul) îmi este deajuns căci puterea mea se vede în chipul cel mai lămurit*” (II Cor. 12, 9).

Harul sfințitor al Duhului Sfînt redeșteaptă mintea, inima și voința omului din somnul păcatului și-l conduce spre mîntuire: „*Nimeni nu poate să vină la Mine, dacă venirea aceasta nu i-a fost dată lui de Tatăl Meu*” (Ioan, 6, 65) și „*Fără de Mine nu puteți face nimic*” (Ioan 15, 5).

Harul dumnezeesc este pentru sufletul omului ceea ce este aerul pentru trup. Prin conlucrarea noastră, cu harul sfințitor, avînd noi credință deplină, întreagă, vie și tare, și prin faptele noastre cele bune, putem moșteni Împărăția lui Dumnezeu: „*Toți se îndreptează în dar, prin harul Lui*” (Romani 3, 23—24) și „*După a lui milă ne-a mîntuit pe noi, prin baia nașterii de a doua*”.

și prin înnoirea făcută prin Duhul Dumnezeuului nostru, pe care l-a varsat peste noi din belșug, prin Iisus Hristos Mântuitorul nostru, pentru ca îndreptându-ne odată prin harul Lui, să ne facem în nădejde, moștenitori ai vieții veșnice”.

Este greșită afirmația spiritiștilor că Duhul Sfânt se coboară și sufletele morților răspund la chemarea lor. Nu Duhul Sfânt și nu sufletele morților se prezintă, ci spirite rele vin să inducă în eroare pe cei din ședințele respective.

„Vasele” de la ședințele spiritiste, de cele mai multe ori duc în eroare pe cei prezenți, prefăcându-se că sînt inconștienți, dar de fapt sînt foarte conștienți și tendențioși urmăresc înșelarea celor ce sînt prezenți, ca dovadă că:

1. — Iau Scriptura în mîină, conștienți; o deschid, o întind unuia din cei prezenți ca să citească un oarecare verset.

2. — Iși dau seama cînd este cineva străin de față.

3. — Cunoscînd anumite fapte rele ale unora din cei prezenți, săvîrșite în cursul săptămîinii, pe care ei le știu de la vecini sau de la alții, le predau ca și cum le-ar fi fost descoperite.

4. — Foarte conștienți, aceste „vase”, pe unii din cei prezenți îi ceartă, iar pe alții îi laudă.

5. — Aceste „vase” rostesc pe de rost o formulă adică niște cuvinte pe care le știu pe dinafară, dar care se deosebesc de la o comună la alta, chiar de la un „vas” la altul.

Duhul Sfânt nu vrea distrugerea sănătății creștinilor, nici distrugerea minții, nici a nervilor, așa cum își distrug sănătatea cei ce se numesc pe sine „vase”.

Sf. Scriptură condamnă aspru practicile spiritiste și ne face atenți să ne ferim de ele ca de un păcat mare.

Așa la Deuteronom citim că Domnul Dumnezeu a poruncit lui Israil, zicînd: *„Să nu se dovedească la tine vreunul care trece prin foc pe fiul său, pe fiica sa, nici superstițios, nici tâlcuitor de semne, nici prezicător, nici fermecător, nici vrăjitor, nici descîntător, nici mag, nici din cei ce întreabă morții. Căci este grozăvie înaintea Domnului cel ce săvîrșește acestea, și din pricina acestei uriciuni, Domnul Dumnezeuul tău, îl va goni din fața Sa”* (Deut. 18, 10—20).

Iar în cartea Leviticului citim că Dumnezeu cere pedepsirea cu moartea a celor ce cheamă morții: *„Să nu alergați la cei ce cheamă morții, — zice Domnul — pe la vrăjitori să nu umblați și să nu vă întinați cu ei”* (Levit. 19, 31). *„Bărbatul sau femeia*

de vor chema morții sau de vor vrăji, să moară neapărat: cu pietre să fie uciși, că sângele lor este asupra lor” (Lev. 20, 27).

Iată, după cuvîntul Scripturii, osînda ce-și atrag înaintea lui Dumnezeu cei ce întreabă morții și vrăjitorii, în loc să-L întrebe pe Dumnezeu și să țină poruncile Lui, așa cum ne învață Sfînta maică Biserică.

În adunările spiritiștilor nu Duhul Sfînt este cel ce vine, ci duhul înșelăciunii, căci „*Satana* — zice apostolul — *se preface în inger de lumină*” (II Cor. 11, 14), de aceea: „*Nu dați crezare oricărui duh*” (I. Ioan 4, 1), căci: „*Vai de acela prin care vine smin-teala*” (Matei 18, 6).

Spiritele morților nu se pot prezenta la comandă în anumite ședințe de seară sau de noapte. Ele n-au plecat dintre noi de voia lor, ca să se poată reîntoarce iarăși cînd vrem noi. Sufletele morților își au locul lor rînduit în lumea veșniciei, prin înțelepciunea Celui Atotputernic și Atotdrept. Ele au intrat în împărăția cea nevăzută a lui Dumnezeu primind răsplata după credința și faptele vieții pămîntești. Numai prin rugăciunile Bisericii putem păstra o legătură tainică cu sufletele celor plecați dintre noi. Noi nu putem face altceva pentru morții noștri decît să ne rugăm pentru dînșii, să-i pomenim la sfintele Liturghii și să dăm milostenie pentru dînșii, păstrîndu-i în sufletul și amintirea noastră.

Dumnezeu Cel prea înțelept și prea bun, nu de aceea ne-a creat, ca după moarte, sufletele noastre să vagabondeze prin văzduhul și pulberea pămîntului sau să călătorească printre stele. Ci ne-a creat ca după moarte să ajungem la loc de odihnă, de fericire și preamărire a lui Dumnezeu.

Imediat după moarte, sufletul se întoarce la Dumnezeu și este supus judecății particulare, căci: „*Rînduit este omului odată să moară, iar după moarte judecata*” (Evrei 9, 27). Iar tîlharului căit, Hristos îi spune: „*Astăzi vei fi cu mine în rai*” (Luca 23, 43). Și: „*Murind săracul a fost dus de către îngeri în sînul lui Avram (în rai), și murind bogatul, a fost dus în iad*” (Lc. 16, 22).

Sufletul bogatului amarnic chinuindu-se în focul cel de veci, a cerut învoire să vină pe pămînt, la frații lui și la tatăl său, ca să le spună și lor despre chinurile în care a ajuns și să se căiască de păcatele lor. Avram însă îi răspunde: „*Au pe Moise și pe prooroci, să-i asculte pe ei*. Dar el a zis: *Nu așa Părinte Avrame, ci dacă cineva din morți se va duce la ei se vor pocăi*. Atunci a rostit Avram: *Dacă nu ascultă de Moise și de prooroci, nu vor crede nici de ar învia cineva din morți*” (Luca 16, 27—31).

Iată opreliște întărită de Dumnezeu, datorită căreia sufletele morților nu se coboară și nu se prezintă la dorința și chemarea noastră sau a „vaselor”.

Din pilda bogatului nemilostiv și a săracului Lazăr, reiese că frații bogatului n-au avut nevoie să vorbească cu morții, ci trebuiau să asculte pe Moise și pe prooroci, adică să țină legea pe care o dase Dumnezeu. „Moise și proorocii” din pildă sînt astăzi Biserica, reprezentată prin episcopii și preoții ei.

Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, ne-a arătat ce avem de făcut. Mai multe decît ceea ce a spus și ne-a arătat El, n-avem nevoie din punct de vedere al mîntuirii noastre sufletești. Cine nu se mulțumește cu învățătura și adevărurile descoperite de Iisus Hristos și propoveduite de Biserică și ispitește morții ca să audă de la ei ceva lucruri noi, acela uită că se numește creștin, acela uită că poartă numele lui Hristos, care ne cere să nu ne abatem de la calea cea dreaptă și să nu ieșim de sub ascultarea Bisericii Lui, care e *„stîlpul și temeliala adevărului”* (I Tim. 3, 15).

E adevărat că acei credincioși ortodocși, care merg la adunările spiritiștilor, vin cu foarte mare regularitate, în fiecare Duminică și sărbătoare, și la biserică, aduc prinoasele lor la altar, postesc și ajută Biserica în toate, crezîndu-se a fi cei mai buni credincioși ortodocși. Pentru evlavie și rîvna lor către Casa lui Dumnezeu, și pentru grija lor de cele sufletești, ei merită într-adevăr laudă și bună prețuire.

Dar pe de altă parte, mă întreb cum de se împacă această dragoste de Biserică cu umblarea la adunări dinafara Bisericii? Cum poate să se împace învățătura sănătoasă și precisă a Bisericii cu învățăturile eretice, pline de rătăcire ale spiritiștilor, sau spiriților? De două mii de ani Biserica Ortodoxă își are calea și credința ei cea dreaptă. Cum poți să rămîi fiu bun al Bisericii, dacă te abați de la această cale și credință dreaptă a ei?

Iată, spre exemplu, ce se întîmplă cu Sfînta Cuminecătură. Sînt unii care, după ce se cuminecă la Sf. Biserică, se duc și se cuminecă și la aceste adunări.

Dar ce este Sf. Cuminecătură și cine are dreptul să o pregătească? Numai Apostolilor și prin ei urmașilor acestora, Episcopilor și preoților, le-a dat Mîntuitorul porunca și puterea de a face Sf. Liturghie cu Jertfa Legii Noi, zicîndu-le: *„Luați, mîncăți aceasta este Trupul Meu... Beți dintru acesta toți, acesta este Sângele Meu al Legii celei Noi. Aceasta să o faceți întru pomenirea*

Mea" (Matei 26, 28). Și „*Oricine cu neurednicie mănîncă pîinea sau bea paharul, vinovat va fi de Trupul și Sîngele Domnului*" (I Cor. 11, 27).

Cum să crezi că la adunări dinafară de Biserică se primește Sf. Cuminecătură, cînd acolo nu se oficiază Sf. Liturghie și nu-i nici un preot care să pregătească această mare și Sfîntă Taină? Ceea ce se face acolo, nu-i decît o simplă binecuvîntare a pîinii și a vinului de către o persoană care n-are darul și drepturile preoției. Aceasta-i simplă pîine și vin, dar nu Sf. Cuminecătură. Ceea ce se face acolo este un sacrilegiu, un păcat împotriva Sf. Cuminecături.

Tot așa stăm și cu celelalte lucruri care se petrec acolo.

Așa în ședințele spirițiștilor (sau a spiriților cum își zic ei), se fac rugăciuni pentru bolnavi. Dar oare nu este clară și categorică porunca Sf. Scripturi: „*De este cineva bolnav între voi, să chemați preoții Bisericii*" (Iacob 5, 14)?

În ședințele spirițiștilor se fac sfințiri de persoane, se cîntă cîntări neaprobate de Biserică, se tălmăcește Sf. Scriptură de către fiecare după cum i se pare lui și se citesc diferite cărți, fără să fie înțelese cum se cuvine.

Dar oare se poate uita așa ușor faptul istoric, că numai Episcopii și preoții sînt sfințiți prin taina Hirotoniei, numai ei au priciperea și poartă răspunderea tălmăcirii Sf. Scripturi și a propovăduirii? Sfinții Apostoli au hirotonit Episcopi și preoți prin cetăți în fiecare Biserică (F. Ap. 14, 23), poruncind Episcopilor: „*Luați seama de turma peste care Duhul Sfînt v-a pus pe voi Episcopi*" (F. Ap. 20, 28). Episcopul Tit din Creta a primit poruncă de la Sf. Pavel: „*Pentru aceasta te-am lăsat în Creta ca să îndrep-tezi cele ce mai lipsesc și să așezi preoți prin cetăți, precum ți-am rînduit*" (Tit. 1, 5). Numai sfinților Apostoli, Episcopilor și Preoților le-a dat Mîntuitorul puterea de a lega și dezlega (Matei 18, 18) și de a ierta păcatele: „*Oricărora veți ierta păcatele, vor fi iertate*" (Ioan 20, 22—23). Lor le-a dat puterea ierarhică de conducere în Biserică: „*De-ți va greși fratele tău, spune-l Bisericii*" (Matei 18, 15), și: „*Cine ascultă de voi, de Mine ascultă*" (Luca 10, 16). Lor le-a dat Mîntuitorul puterea Sa: „*Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, vă trimit și Eu pe voi*" (Ioan 20, 21). Lor le-a dat Mîntuitorul mărirea Sa: „*Și mărirea pe care Tu Mi-ai dat-o, le-am dat-o lor, ca să fie una precum și noi una sîntem*" (Ioan 17, 22). Pe ei i-a lăsat să fie arhieriei: „*Orice arhierie este pus ca să aducă*

daruri și jertfe” (Evrei 8, 3). Pe ei i-a lăsat Mîntuitorul ca să fie: „*Economi ai tainelor lui Dumnezeu*” (I. Cor. 4, 1), „*Săvîrșitori ai tainelor*” (Matei 28, 19). Numai lor le-a dat porunca și împuternicirea de a propovădui și de a tălmăci Sf. Scriptură: „*Mergeți în toată lumea și propovăduiți Evanghelia la toată zidirea*” (Marcu 16, 15).

Duhul Sfînt a fost trimis de Mîntuitorul și a rămas prin Sf. Apostoli în Episcopi și Preoți, în tezaurul Bisericii Ortodoxe, căci numai Biserica: „*Este casa lui Dumnezeu, care este Biserica Dumnezeului Celui viu: stîlp și temelie a adevărului*” (I Timotei 3, 15).

Toți cei ce sînt creștini buni ortodocși și doresc să-și mîntuiască sufletul, să ceară cu încredere primirea darurilor Duhului Sfînt și dezlegare și iertare de păcate de la Biserică, adică de la cei ce păstoresc, de la preoți, care au fost sfințiți prin taina Hirotoniei de către Episcop. Preoții sau păstorii trebuie ascultați de fiii buni sufletești, căci așa ne poruncește Mîntuitorul prin glasul Sfintei Scripturi. „*Ascultați pe învățătorii (preoții) voștri și vă supuneți lor, fiindcă ei supraveghează pentru sufletele voastre, avînd să dea seama de ele, ca să facă aceasta cu bucurie și nu suspinînd, lucru care n-ar fi spre folosul vostru*” (Evrei 13, 17).

*

Bunii credincioși să nu-și plece urechile la șoaptele ademenitoare ale celor ce vreau să-i abată de la credința cea dreaptă și să-i ducă pe căi rătăcite, ci să țină drumul drept al credinței moștenită din moși-strămoși și să nu umble pe alte căi.

Cei ce iubesc și cercetează biserica, să nu mai cerceteze adunările dinafară de Biserică, care îi duc la rătăcire. Precum am arătat, învățăturile spiritiste nu se potrivesc cu învățăturile Bisericii și ale Sfintei Scripturi. Nu se poate sluji la doi stăpîni. Nimeni nu poate fi și cu Biserica și cu rătăcirile izvorîte din spiritism. *Morții noștri să fie lăsați să se odihnească acolo unde le e rînduit și să nu li se tulbure somnul. Să ne rugăm pentru liniștea lor și să nu-i întristăm cu chemări și întrebări fără de rost.*

Nu vă adăpați sufletul din izvoare străine, ci potoliți-vă setea cu apa cea vie și răcoritoare a Bisericii. Impărtășiți-vă cu harurile ei, urmați îndemnurile ei. Copilul care nu ascultă de mama lui, devine copil mașter. Credincioșii care nu ascultă de Biserica lor și umblă în căile ereticilor, ajung și ei fii mașteri, și precum se rupe frunza de pom, așa se rup ei de la sînul maicii Biserici. Pe

acea care nu ascultă de Biserică, ci vor umbla mai departe în adunările spiritiste sau sectare, după porunca Mântuitorului, noi îi vom considera ca și despărțiți de Biserică.

Deie bunul Dumnezeu ca sămînța cuvîntului meu de lămurire să împrăstie orice întuneric din inimi și să călăuzească pe credincioși pe drumul cel drept și sănătos: drumul credinței ortodoxe străbune, muncind și ostenind în egală măsură pentru patria noastră cea cerească, ca și pentru patria noastră pămîntească, fiind buni creștini și buni cetățeni ai țării, sîrguitori în cele gospodărești ca și în cele duhovnicești, iubitori de pace, de dreptate, de adevăr.

† VALERIAN

Episcopul Ortodox al Oradiei

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

SPOVEDANIA — MIJLOC DE EDUCAȚIE RELIGIOASĂ - MORALĂ

Spovedania sau mărturisirea păcatelor înaintea duhovnicului este partea principală a Sfintei Taine a Pocăinței, prin care credinciosul primește de la însuși Dumnezeu iertarea păcatelor, săvârșite după Botez, și împăcarea cu Dumnezeu. Ea este ca un al doilea botez, deși deosebirea dintre Botez și Spovedanie este fundamentală: 1) Prin Taina Botezului, omul dobândește Harul iertării păcatelor și împăcarea cu Dumnezeu, adică el intră în comuniunea harică, pe care o avea cu Dumnezeu înainte de a cădea în păcatul strămoșesc, și se face membru al Bisericii lui Hristos; Spovedania este Taina renașterii pentru Har și a refacerii legăturii cu Biserica, întreruptă sau slăbită prin păcat. 2) Taina Botezului, dacă a fost săvârșită valid, nu se mai repetă niciodată; pe când Spovedania o poate face credinciosul ori de câte ori își simte conștiința împovărată de păcate, deci Taina Pocăinței se repetă.

Prin Taina Botezului, omul dobândește Harul și iertarea păcatelor, dar, în urma înclinării firii sale mai mult către cele rele (Rom. 7, 14—25), el cade din nou în păcate și pierde Harul divin. De aceea, în bunătatea și nemărginita Sa iubire de oameni, Domnul nostru Iisus Hristos a instituit Sfânta Taină a Pocăinței, și a încredințat-o Sfinților Săi Apostoli, după Sfânta Sa Inviere, prin cuvintele: „Luați Duh Sfânt: cărora le veți ierta păcatele, se vor ierta lor, și cărora le veți ținea, vor fi ținute” (In. 20, 22—23).

Puterea aceasta de judecată spirituală, de a lega și a dezlega păcatele, o are numai Mântuitorul, dar El a dat-o și Apostolilor (In. 20, 21—23), și prin aceștia episcopilor și preoților, pentru ca de Taina Pocăinței să se poată face părtaș orice creștin, ori de câte ori simte nevoia să-și ușureze cugetul de povara păcatelor și să primească mângăierea și nădejdea iertării. Pentru aceasta însă, el trebuie să creadă că Iisus Hristos a murit pentru păcatele oame-

nilor, să recunoască, plin de umilință, în sinea lui că a păcătuit, să simtă adâncă părere de rău că a supărat pe Dumnezeu și că a greșit față de aproapele său și față de sine, să se hotărască ferm de a nu mai păcătui în viitor și să se străduiască a-și îndrepta viața. Prima condiție deci, ca Taina Pocăinței să fie de folos credinciosului, este să-și cerceteze conștiința, să stea de vorbă cu lăuntricul ființei sale.

Conștiința este judecătorul neadormit al faptelor noastre. „Ea își ridică glasul atît înainte de săvîrșirea unei fapte, cît și după săvîrșirea ei... Dacă am ascultat de glasul ei, dacă ne-am împlinit datoria și ne-am ferit de fapte rele atunci conștiința ne răsplătește cu bucurie, mulțumire și liniște sufletească. Iar dacă n-am ascultat de glasul conștiinței și am săvîrșit fapte rele, atunci ea ne pedepsește cu aspre mustrări: simțim, adică, neliniște și apăsare în suflet”.¹

În situația aceasta, examinîndu-și conștiința, adică gîndindu-se la călcarea îndatoririlor sale față de Dumnezeu, Biserică și aproapele, precum și la gîndurile, dorințele, vorbele și pornirile sale rele și urîte, credinciosul ajunge la cunoașterea de sine, adică „să se vadă pe sine așa cum este el în realitate”, iar urmările cunoașterii de sine sînt umilința și căința, primul pas spre îndreptare. Credinciosul simte adică o adevărată durere lăuntrică de a fi păcătuit, suferă de bună voie pentru păcatele făptuite, de care se scîrbește și le urăște. Această părere de rău cu zdrobirea inimii, că a păcătuit împotriva conștiinței proprii și împotriva voii lui Dumnezeu, este desigur o bună doftorie preventivă împotriva păcatului.

Pentru a cîștiga însă iertarea păcatelor și vindecarea sufletească, ispitirea de sine și căința lăuntrică nu sînt suficiente. Căința trebuie exteriorizată prin pocăință, și anume prin mărturisirea păcatelor către duhovnic. Păcatul trebuie scos din rădăcină, căci de altcum el chinuiește conștiința; aceasta o spun toți Sfinții Părinți, și mai înainte Prorocii Vechiului Testament îndemneau la pocăință, zicînd: „Îndreptați-vă și faceți pocăință pentru toate păcatele voastre” (Ezechiel 18, 30; Ieremia 18, 8; Ioil 2, 13). Dar, chiar și cei mai mari filozofi greci, ca Plato, Pitagora și Aristotel, au recunoscut că prin mărturisirea păcatelor se vindecă bolile sufletești, deoarece nedreptatea nu trebuie să o ascundem, ci trebuie

¹ Invăț. de credință creștină ort., Buc. 1952, p. 364.

să o aducem la lumină. În sfârșit, însuși Mîntuitorul cere mărturisirea păcatelor înaintea duhovnicului.

Prin mărturisirea verbală a păcatelor, sufletul se umilește și-și ia pedeapsa, dar totodată își ușurează conștiința, așa că mărturisirea păcatelor este un act de umilință, deci un act de virtute. Fără umilință, adică dacă credinciosul nu îngenunchiază și nu-și mărturisetse păcatele sub epitrahilul duhovnicului, Taina Pocăinței rămîne fără efect. Căința trebuie manifestată cu toată credința, dragostea și nădejdea în Dumnezeu, căci Harul nu se impune cu sila, ci Dumnezeu voiește ca prin viu grai, prin cuvintele noastre să ne îndreptăm: „Că din cuvintele tale te vei îndrepta, și din cuvintele tale te vei osîndi”, învață Mîntuitorul (Mt. 12, 37); iar Sfîntul Apostol Petru spune: „Dumnezeu celor mîndri le stă împotrivă, iar celor smeriți le dă Har” (I Petru 5, 5). Prin urmare, dacă voim să primim iertare pentru păcatele noastre, trebuie să ne smerim și să ne spovedim înaintea duhovnicului, și cu cît mai des facem aceasta, cu atît mai bine: „Sufletul nostru este atunci ca o casă des văruiată și aerisită, în care nu se poate încuiba praful și mucegaiul păcatului”.

Dar, pentru ca deasa mărturisire a păcatelor să nu degeneze într-o obișnuință mecanică, Sfînta noastră Biserică Ortodoxă lasă cîmp liber rîvnii și elanului spontan al individului, și numai în privința spovedaniei, ca obligație obștească, a rînduit următoarele: Timpul postului fiind cel mai potrivit pentru căință și mărturisire, porunca a patra bisericească ne învață să ne spovedim în postul Paștelui, al Crăciunului, al Sîntă-Măriei și al Sînpetrului; aceeași poruncă bisericească mai sfătuiește pe credincioșii mai înaintați în virtute și trăire duhovnicească să se spovedească în fiecare lună, iar ceilalți cel puțin odată pe an, și anume în postul Paștelui.² Credincioșii care rămîn să se spovedească numai odată pe an, și anume în Postul Paștelui, să „nu amîne împlinirea acestei datorii creștinești abia în săptămîna cea din urmă, căci atunci și preotul este ocupat cu săvîrșirea sfintelor slujbe, și nici vreme de ajuns nu le mai rămîne pentru împlinirea canonului, dat de duhovnic. Ci încă din cea dintîi săptămîină a Paștelui să alergăm la duhovnic și să ne spovedim, pentru ca să ne rămînă timp de îndreptare și de curățire, pentru primirea cu vrednicie a Sfintelor Paști”.³

² Mărturisirea Ortodoxă. Partea I, Intreb. 90.

³ Invăț. de credință, o. c., p. 294.

Am amintit mai sus că mustrarea conștiinței îl face pe credincios să se smerească și să alerge la duhovnic ca să se spovedească. Acum vom arăta mai de aproape, ce condițiuni trebuie să îndeplinească spovedania:

1. Să fie făcută de bună voie, adică din toată inima și nu silit sau din constrângere, nu din teamă sau alte motive banale, ci numai și numai din convingere intimă.

2. Să fie completă, adică să cuprindă toate păcatele săvârșite de la ultima spovedanie și să nu ascundă nimic; precum atunci, când ne arătam la doctor, trebuie să-i arătam toată boala de care suferim, ca el să știe ce leac să ne dea, așa trebuie să ne deschidem sufletul și înaintea duhovnicului, care să știe ce medicină spirituală să ne prescrie pentru îndreptarea noastră.

3. Să fie sinceră și obiectivă, adică credinciosul, să se constituie în acuzator propriu și să arate păcatele, fără să caute a ascunde sau a diminua gravitatea lor.

4. Să fie făcută cu adâncă părere de rău pentru păcatele săvârșite, cu dorința sinceră de a nu le mai face; simpla înșirare sau istorisire a păcatelor, fără pocăință adevărată, adică fără hotărârea și dorința de îndreptare și fără post și rugăciune, nu are nici un efect asupra sufletului credinciosului și nu contribuie cu nimic la purificarea și îmbunătățirea lui.

În afară de cele zise despre condițiunile spovedaniei, mai adăugăm câteva cuvinte, în ceea ce privește sinceritatea cu care trebuie făcută mărturisirea păcatelor.

Cel ce se spovedește, să nu se teamă că s-ar putea divulga ceva din cele spuse în scaunul de mărturisire, pentru că preotul duhovnic este obligat să păstreze secretul spovedaniei. Nu este îngăduit duhovnicului nicidecum, să destăinuie altuia absolut nimic din cele auzite în cursul mărturisirii. Pentru duhovnicul care ar fi trădat secretul spovedaniei, vechile legiuri civile bizantine conțineau pedepse foarte aspre, ca de pildă tăierea limbii și închisoarea pe viață. Pravila lui Matei Basarab prescrie, pentru astfel de cazuri, suspendarea preotului pe timp de 3 ani și canonisirea cu 100 metanii pe zi, iar după noul Regulament de procedură al instanțelor disciplinare și de judecată al Bisericii Ortodoxe Române, violarea secretului spovedaniei se pedepsește cu depunerea sau caterisirea preotului. Ori preoții duhovnici cunoscând pedeapsa ce-i așteaptă, nu riscă să violeze secretul spovedaniei, așa că credinciosul poate să-și mărturisească păcatele cu toată sinceritatea

și obiectivitatea, și numai așa poate fi sigur că Dumnezeu îi va împărtăși Harul iertării lor.

Din cele spuse, despre ființa și efectele Tainei Pocăinței, precum și despre îndeplinirea condițiunilor spovedaniei, rezultă că, făcînd abstracție de la primirea Harului mîntuitor, ea are în general caracter educativ.

Privită din punct de vedere psihologic și pedagogic, Sfînta Spovedanie constituie un excelent mijloc pentru formarea și dezvoltarea caracterului religios-moral, urmărind în special întoarcerea de la păcat, precum și îndreptarea și perfecționarea morală, a individului și a obștei credincioase. Spovedania, cînd „se administrează bine, este înainte de toate cea mai sigură conducătoare către idealul vieții creștine, adică viața în Hristos”. Sfînta Spovedanie sau Mărturisire nu numai că purifică sufletul credinciosului de păcate, ci îl și protejează împotriva greșelilor și fărădelegilor, și totodată îi întărește și sporește dragostea de pace și bunăvoință între oameni.

Duhovnicul îndrumază și promovează, în scaunul de mărturisire, nu numai iubirea față de Dumnezeu și Biserică, ci și față de aproapele, față de Patrie și față de autoritățile pămîntești. El învață și îndeamnă pe credincioșii săi, să se supună și să asculte de conducătorii țării, să-și împlinească îndatoririle către stat, să stea în slujba propășirii binelui obștesc și, alături și împreună cu semenii lor, prin munca și truda lor să contribuie la înfăptuirea dreptății sociale și a păcii în lume. Duhovnicul cultivă și promovează virtuțile și faptele bune, și totodată atacă viciile la rădăcina lor, înfrînează patimile sufletești și trupești, și îndeamnă la împlinirea îndatoririlor religioase, morale și sociale.

În chipul acesta, spovedania constituie pe de o parte o puternică stavilă a ordinii religioase-morale, iar pe de altă parte este și un mijloc de promovare a vieții frățești și pașnice între oameni, așa că, în anumită măsură, contribuie la educarea credincioșilor în spirit moral și social.

Pr. Prof. P. PROCOPOVICIU

Predică la Duminica a VI-a după Rusalii

„Indrăznește fiule. Păcatele sînt iertate Scoală-te ridică patul tău și mergi la casa ta“ (Mt. 9, 2. 6).

I.

S-a spus — și pe bună dreptate — că Evanghelia este cartea vieții. A vieții nu atît așa cum este, cît mai ales a vieții așa cum trebuie să fie.

În paginile Noului Testament întîlnim deseori chipuri de oameni cu viața strîmtoară de necazuri, boli, suferințe, de păcate. Dar aspectele acestea negative ale vieții sînt înfățișate nu ca un lucru firesc, nu ca un lucru îndreptățit să existe, ci ca o realitate tristă, anormală, care trebuie înlăturată și remediată în chip radical.

Sf. Evanghelie ne înfățișează credincioși loviți, unii de suferințe fizice, alții robiți unor păcate grele; o altă categorie apăsăți și de unele, și de celelalte, și de suferințe fizice, și de suferințe morale; dar aproape pe nici unul nu ni-l arată ca fiind învoit cu starea lui, pe nici unul nu ni-l arată în atitudine de resemnării și deznădejdie, ci ni-i prezintă în gestul năzuinții și apropierii de Hristos Domnul. Noul Testament ne dă imaginea dinamică a credincioșilor în tensiune către Hristos spre a primi de la El lumina, îmbărbătarea și puterea menite să-i regenereze și să le refacă viața.

Sf. Evanghelie de azi ne pune înaintea, în trăsături vii, chipul cum Mîntuitorul înțelege să ajute și să repună pe făgașul normal al vieții pe credinciosul suferind care apelează la El.

Cum procedează Mîntuitorul? Cum ajută El pe slăbănogul ce l-a fost adus pe o targă?

II.

Mai întîi Domnul își îndreaptă privirile asupra stării lăuntrice a slăbănogului. În sufletul acestuia El vede ciocnindu-se puternic sentimente de teamă, de amărăciune, de îndoială, de nesiguranță, cu privire la ieșirea sa din starea nenorocită în care se afla. Conștiința păcatelor săvîrșite cîndva, în trecut, întreținea vie în sufletul paralticului îndoiala cu privire la îndreptățirea sa la vindecare, la salvare.

Dar, în același timp, în adîncul inimii slăbănogului se îndărătnicea să rămînă nestinsă o scînteie de nădejde, un rest de voință și încredere în putința vindecării și a refacerii vieții sale. Tocmai acestui rest de voință și putere sănătoasă din ființa slăbănogului, se adresează Mîntuitorul zicînd:

„Indrăznește fiule”. Domnul vrea ca ajutorul să-l acorde nu în chip mecanic, silnic, exterior, ci voiește să fie ca un răspuns la însăși dorința și voința slăbănogului de a se salva. Domnul voiește să vină în ajutorul suferindului, care el însuși voiește aceasta.

Procedeeul este folosit adeseori de Mîntuitorul.

Astfel, Domnul încurajează pe Maria Magdalena care vine la El spre a primi iertare și putere de a începe o viață nouă (Lc. 7, 37 urm.). Apără pe femeia păcătoasă pe care cărturarii și fariseii voiau s-o ucidă cu pietre; o apără și o încurajează în voința ei de a-și relace viața (In. 8, 1 urm.). Incurajează pe Zahau ca să iasă din starea de inferioritate și jenă morală în care se afla (Lc. 19, 2 urm.). Ajută în căința sa pe tîlharul, care, în chinurile răstignirii fiind, își recunoaște vinovăția (Lc. 23, 41—42), etc.

Așa ajută Mîntuitorul. Răzbătea printre ruinele vieții externe și interne ale celor ce veneau la El; răzbătea pînă la acea rădăcină de viață sănătoasă, pînă la acea voință de salvare, cîtă mai rămăsese în ființa lor; intra în legătură cu aceasta, o sprijinea și o încuraja.

În același timp, cu puterea care-i era proprie scotea pe suferind de sub vraja păcatului.

La cuvintele: „Indrăznește fiule”, Domnul adaugă: „Păcatele sînt iertate”.

Ceea ce spune Mîntuitorul nu sînt vorbe goale. Slăbănogul nu aude numai niște suhete, care, după ce-i ating pentru o clipă timpanul, se pierd fără urmă. Odată cu perceperea auditivă a cuvintelor, slăbănogul simte o mare ușurare, o eliberare de sub povara muștrărilor de conștiință, simte o mare bucurie.

La rostirea cuvintelor Mîntuitorului, toate puterile ascunse ale sufletului slăbănogului se înviorază și-i dau sentimentul reconfortant al unei vieți noi.

Prin cuvintele Mîntuitorului paralticul este reintegrat în comuniune cu Dumnezeu, izvorul vieții.

Așa a lucrat Mîntuitorul cu slăbănogul. Așa lucrează și cu noi.

În prezența Mîntuitorului, sub înrîurirea Lui, simțim cum ceața care ne învăluie sufletul se destramă și se împrăștie. Simțim cum partea cea rea din ființa noastră se topește, și cum apucăturile cele rele își pierd impulsivitatea și îndrăzneala. În același timp simțim cum năzuințele curate ale sufletului prind curaj și vigoare nouă.

În prezența Mîntuitorului înțelegem mai bine ce înseamnă iubirea lui Dumnezeu față de noi; putem face mai repede deosebire între ce e bine și ce e rău, între ce e esențial și ce este secundar în viață. Sub înrîurirea Mîntuitorului inima vibrează îndelung de simțăminte curate și puternice, iar voința eliberată de sub tirania instinctelor primare și de sub obsesia păcatului, dobîndește o uimitoare forță de făptuire durabilă a binelui.

Credinciosul care cultivă legăturile cu Mîntuitorul, înțelege prin propria sa experiență că iertarea păcatelor primită de la El nu este o expresie verbală convențională, ci este o realitate vie. Este o realitate care nu scade pe credincios, nu-l împiedecă în dezvoltarea lui normală ci dimpotrivă îi întărește puterile, îl îmbărbătează și îi sporește bucuria de viață.

Dar Mîntuitorul nu s-a mulțumit cu vindecarea lăuntrică a paralticului. Nu s-a mulțumit cu eliberarea lui din vraja păcatului.

Desigur scoaterea unui credincios de sub povara păcatului constituie un lucru foarte important. Domnul știa aceasta, dar în același timp, El vedea că pentru viața de toate zilele, slăbănogul mai avea nevoie și de altceva. Pe lîngă iertarea de păcate, slăbănogul mai avea nevoie și de însănătoșirea trupească.

E mare lucru să fii cu sufletul curat și îmboldirile rele să nu mai aibă nici o putere asupra minții și inimii tale, dar dacă nu ești și trupește sănătos, curățenia dinlăuntru, binele din minte și din inimă n-au cum răzbate în afară. Domnul voiește ca binele să nu fie numai gînd, ci voiește să fie arătat prin faptă. De aceea față de slăbănog El n-a rămas numai la iertarea păcatelor, ci la aceasta a adăugat și vindecarea trupului.

I-a curățat sufletul, dar i-a vindecat și trupul ca să aibă cum să-și arate în afară, prin fapte, curățenia lăuntrică.

În același timp, însă, Domnul a mai urmărit și altceva prin vindecarea trupească a slăbănogului.

Cît timp a zăcut pe patul suferințelor, paralticul n-a putut munci și nu s-a putut îngriji de el însuși, ci alții au trebuit să muncească pentru el și să-i poarte de grijă.

Vindecîndu-l, Domnul a vrut să-l redea vieții normale, a vrut să-l pună în situația de a lucra cu mîinile sale, de a-și cîștiga singur pîinea pentru sine și pentru ai săi. A vrut să-i redea marea bucurie de a fi pârtaș la viața familiei și a colectivității prin puterile curate ale sufletului, dar și prin puterile înzdrăvenite ale trupului său.

„Scoală-te, ridică patul tău și mergi la casa ta”. Adică nenorocirea în care ai zăcut pînă acum a luat sfîrșit. Ridică-te și mergi la casa ta, reîncepe-ți viața ta normală de muncă și de bucurii sănătoase.

Iată, așa știa Mîntuitorul să ajute. El nu rămînea la jumătate de drum, ci mergea cu fapta de ajutorare pînă la capăt.

Pe credincioșii care veneau la El, Domnul îi tămăduia sufletește și-i tămăduia, cînd era cazul, și trupește. Cum s-a-ntîmplat și cu slăbănogul din Evanghelia de azi.

III.

Prin purtarea Sa față de slăbănog, Mîntuitorul ne-a dat o minunată lecție despre felul cum și noi trebuie să ne purtăm față de semenii, care au nevoie de ajutorul nostru.

Domnul ne-a arătat că în acțiunea de ajutorare a semenului să nu lăsăm la o parte viața lui sufletească. Să nu trecem nesimțitori pe lîngă aproapele slăbănog sufletește. Să sărim în ajutorul lui. Să-i ajutăm să scape de păcatele, de patimile și de apucăturile rele care au pus stăpînire pe el. Să-i insuflăm încredere în puterile lui curate și să-i insuflăm încredere mai ales în ajutorul lui Dumnezeu.

Dar Domnul ne-a mai arătat că în acțiunea de ajutorare a semenului să luăm în seamă și viața lui trupească. Să nu ne mulțumim cu încurajarea lui morală, ci să-l ajutăm ca și trupește să poată duce o viață normală, omenească. Să-l ajutăm nu din cînd în cînd, nu simbolic, ci efectiv și pînă

ce îl punem în situația de a intra în circuitul normal al vieții de muncă rodnică.

Așa a fost ajutorul dat de Mîntuitorul: a fost faptă de ajutorare sufletească, dar și faptă de ajutorare trupească a credincioșilor.

Așa să fie și ajutorul nostru față de semenii. Să-i ajutăm să se îmbunătățească sufletește dar să-i ajutăm și în viața lor trupească, materială.

Numai așa vom dovedi că sintem adevărați următori ai lui Hristos și frați de nădejde ai semenilor noștri.

Pr. Prof. D. BELU

Predică la Duminica XI după Rusalii

„Nu se cădea oare ca și tu să ai milă de soțul tău, precum și eu am avut milă de tine?” (Mt. 18, 33).

În propovăduirea învățăturii Sale, Domnul nu s-a folosit de calea expunerilor complicate, teoretice, abstracte. Pentru realizarea scopului propus, adică pentru împlinirea adevărilor Sale nu numai în mintea, dar și în inima și voința ascultătorilor, Iisus Hristos a socotit mai potrivită calea expunerilor concrete, intuitive, cu folosirea exemplelor luate din sfera de experiență a credincioșilor. Astfel cînd a voit să dea învățătură despre rugăciune, s-a folosit de pilda vameșului și a fariseului; cînd a vrut să arate cum trebuie să fie primit cuvîntul de învățătură, a rostit pilda semănătorului; cînd a vrut să ne arate cine este aproapele nostru, a rostit pilda samarineanului milostiv. Și tot așa, cînd a vrut să ne arate că față de fratele care ne greșește, trebuie să fim cu înțelegere și iertare, Iisus s-a folosit de pilda datornicului nemilostiv, pe care am auzit-o în Sf. Evanghelie de azi.

Pilda o cunoaștem. E vorba într-însa de un slujitor care după ce a fost iertat de o datorie foarte mare de către stăpînul său, la rîndu-i a refuzat să ierte de o datorie incomparabil mai mică pe unul din soți; și nu numai că n-a voit să-l ierte, dar punînd mîna pe el, îl muștră aspru, îl băgă în cătușe și-l aruncă în întunericul închisorii.

Purtare urîtă aceasta, neomenească, nedemnă de o ființă omenească. Să te bucuri cînd ți se iartă datoria proprie, dar să fii neîndurător pînă la cruzime cînd fratele te roagă să fii înțelegător și cu păsuire pentru datoria lui față de tine, iată o formă de răutate dintre cele mai des sfichiuite de verbul de foc al Mîntuitorului.

Nu neîndurare, ci bunătate; nu apăsare, ci înțelegere; nu amenințare și chinuire, ci îngăduință și iertare, iată ce ne cere Iisus Hristos să avem față de frații care ne greșesc.

„Voi toți siniteți frați” ne învață Mîntuitorul (Mt. 23, 8). Și atunci, între frați, ce relații pot fi cultivate, altele decît cele de bună înțelegere și pace? Se-ntîmplă să-ți greșească fratele? Nici să nu te gîndești să vii la biserică, la rugăciune, pînă ce n-ai restabilit legăturile frățești cu el și pînă ce nu i-ai iertat greșalele. „Cînd stați de vă rugați, zice Domnul, iertați de aveți ceva împotriva cuiva” (Mc. 11, 25). Să nu veniți, adică, înaintea lui Dumnezeu, cu sufletul pustiit de certuri și învrăjbiri. Dumnezeu este iubire și de aceea cel ce vine să se roage înaintea Lui trebuie să vină cu sufletul plin de dragoste, plin de îngăduință și iertare față de fratele care i-a greșit.

Dar nu numai prin cuvînt ne-a-nvăţat Domnul să fim iertători, ci şi prin pilda Sa. N-a fost calomniat El că ar fi un înşelător al mulţimilor? (Mt. 27, 63). Nu i s-a zvîrlit în obraz acuzaţia că ar lucra ca un posedat de duhul cel rău? (In. 8, 48). N-a fost supus El la atîtea şi atîtea umiliri înainte de a fi răstignit pe cruce? Cu toate acestea Domnul n-a răspuns cu aceeaşi măsură, ci, plin de îngăduinţă şi dragoste, i-a iertat pe cei ce i-au greşit, rugîndu-se şi cerînd şi de la Tatăl Său, iertare pentru ei: „Părinte, iartă-le lor, că nu ştiu ce fac” (Lc. 23, 34).

Aşa s-a purtat Mîntuitorul faţă de cei ce l-au greşit: s-a purtat cu înţelegere şi dragoste. Aşa să ne purtăm şi noi faţă de fraţii care ne greşesc. Cu atît mai mult cu cît noi înşine sîntem supuşi greşelii. Cîţi dintre noi pot spune cu toată sinceritatea că în insulta, jicnirea, ocara ce ni s-a adus, de vină e numai celălalt? Cine poate spune cu conştiinţa curată că în batjocura ce i s-a zvîrlit în faţă, el n-a provocat-o în nici un fel? Şi atunci, dacă în supărarea ce ţi s-a provocat ai şi tu partea ta de vină, e limpede că n-ai dreptul să zăboveşti în minie. Lasă-ţi inima cuprinsă de dragoste, apropiete de cel cu care te alii în ceartă, iartă-l şi fii din nou frate cu el. Chiar şi-n cazul că ai fi cu totul nevinovat, să ştii că n-ai dreptul să stai departe de cel ce te-a jicnit. Inima ta curată trebuie să te îndemne să înlături fără zăbavă neînţelegerea dintre tine şi celălalt. Trebuie să găseşti în tine puterea de a merge tu la fratele care te-a jicnit. Cel ce te jicneşte, zice Sf. Ioan Gură de Aur, e ca unul cuprins de o boală grea. Şi se ştie că nu cel bolnav merge la cel sănătos, ci invers, cel sănătos merge la cel bolnav. Tu cel ce te simţi nevinovat de ocara ce ţi s-a adus, tu cel sănătos, trebuie să mergi la cel ce ţi-a greşit, la cel bolnav, şi să faci totul spre a restabili înţelegerea şi frăţia între tine şi el. E îndemnul pe care ni-l dă şi Sf. Apostol Pavel cînd zice: „Să umblăm... nu în ceartă şi pizmă” (Rom. 13, 13), ci în dragoste, îngăduindu-ne şi iertîndu-ne frăţeşte unii altora.

Mai vreţi şi alte temeieri pentru datoria de a fi iertători faţă de fratele care ne-a greşit? Sînt destule. De pildă, nu primim, oare, noi înşine, de la Dumnezeu, iertare de atîtea şi atîtea păcate şi abateri cu mult mai grele decît cele pe care le săvîrşesc semenii împotriva noastră? Slujitorul din parabolă a primit iertare de o datorie mare, neasemănat mai mare decît aceea pe care a fost rugat s-o ierte el, fratelui său.

Slujitorul din parabolă sîntem noi înşine. Cerem şi primim de la Dumnezeu iertare de păcate grele, dar cînd e ca noi să iertăm vreo greşală fratelui, ne codim, amînăm, sau punem la cale răzbunare cruntă împotriva lui. Nu. Nu este drept să beneficiezi de iertare din partea lui Dumnezeu; dar în acelaşi timp tu să nu ierţi fratelui care-ţi greşeşte. Celui ce primeşte iertare, dar la rîndu-i nu vrea să ierte pe nimeni, Domnul îi spune: „Slugă vicleană... nu se cădea, oare, ca şi tu să ai milă de soţul tău precum şi eu am avut milă de tine? Şi-adaugă Sf. Evanghelie — „mîniindu-se domnul lui l-a dat pe mîna călăilor, pînă ce va plăti toată datoria” (Mt. 18, 33—34). Aşadar, Dumnezeu leagă iertarea pe care e să ne-o dea El nouă, de iertarea pe care trebuie s-o dăm noi fraţilor noştri. E un adevăr, pe care ni-l amintesc zilnic cuvintele din Tatăl nostru: „Şi ne iartă nouă greşalele noastre precum şi noi iertăm greşiţilor noştri”.

Mai e nevoie să vă amintesc folosul pe care iertarea îl aduce și celui ce iartă, și celui iertat?

Celui ce a greșit, iertarea îi e de mare folos pentru că îl poate scoate de sub vraja miniei și a urii de frate și îl poate reintegra în viața de frățască comuniune cu celălalt. Celui ce-o acordă, iertarea îi e de mare folos pentru că îi ajută să-și recâștige prietenul care îi poate fi sprijin de nădejde în greutățile vieții. Astfel, prin iertare, neînțelegerea și cearta primesc o lovitură mortală, atât în persoana celui iertat, cât și a celui ce iartă și, în același timp, legăturile frățești primesc un puternic impuls de dezvoltare.

Adăugăm că un credincios aspru, dar, neiertător, poate fi pricină de scandală pentru alții, care, aceștia, pot deveni acuzatori ai aceluia în fața dreptului judecător. Când soții datornicului din parabolă au văzut cât de aspru și nemilos este acesta, s-au întristat și mergând au spus stăpînului toate cele ce s-au făcut (Mt. 18, 31). Când semenii noștri văd cât de neome-noși și neîndurători sîntem față de cei ce ne greșesc, se scandalizează, se turbură, și, înaintea lui Dumnezeu, nu pot fi decît acuzatorii noștri, cerînd ei dreapta noastră pedepsire.

Se cuvine așadar, să fim cu luare aminte în purtarea față de frații care ne greșesc. Să nu ne îndepărtăm de ei. Să nu le răspundem cu înjurături și batjocuri. Ci să ne apropiem de ei cu răbdare și cu dragoste. Să iertăm jicnirile și supărările ce ne-au provocat, restabilind între ei și noi legăturile prieteniei și ale frăției. Când sîntem amenințați să fim cuprinși de minie și poftă de răzbunare împotriva celui ce ne-a greșit, să ne-aducem aminte că el e fratele nostru și că poate noi înșine sîntem de vină pentru purtarea lui. Să ne aducem aminte apoi că în fața lui Dumnezeu noi înșine sîntem mereu în situația datornicului din Evanghelie, care așteaptă și tinjește după îndurare și iertare. Să ne aducem mereu aminte că nu putem nădăjdui iertare de la Dumnezeu, decît dacă și noi sîntem înțelegători, îngăduitori și iertători față de cei ce ne greșesc.

Fie ca în năzuința noastră de a fi iertători față de semenii care ne greșesc să ne stea mereu în ajutor Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos cu Harul Său. Amin.

Pr. Prof. D. BELU

Poruncă și Sfat

La Duminica a XII-a după Rusalii

„De voiești să fii desăvîrșit, mergi, vinde-ți averile tale și le dă săracilor și vei avea comoară-n cer și vino de-mi urmează mie”.
(Matei 19,21).

După o clipă de liniște, Mîntuitorul pornise din nou în drumul propovăduirii. Era încă ziuă și trebuia să lucreze. Venise lumină în lume și răs-pîndea lumină. Iată, un tînăr i se-nfățișează hotărît, cu îndrăzneală am putea zice, și-i pune întrebarea: „Invățătorule bune, ce să fac ca să am viața de veci?”

Mîntuitorul Hristos, la auzul unei asemenea întrebări, se oprește, ia seama tînărului și e gata să-l asculte. Puțini dintre oamenii ce-i ieșiseră

în cale îl întrebaseră despre viața de veci și despre calea ce trebuie urmată ca să ajungă la această viață. Se afla acum în fața Sa un muritor care râvnea nemurirea, un pămîntean care întreba de cetățenia cerească, un trecător care căuta liman în veșnicie.

Rîvna înaltă a acestui tînăr, în care Domnul Iisus a descoperit și sinceritate, plăcu Mîntuitorului. Drept aceea, s-a oprit Fiul lui Dumnezeu ca să vorbească despre tainele mîntuirii cu-n fiu al oamenilor; s-a pogorit cerul gata să se deschidă, pentru ca să cuprindă în sinurile sale un suflet pămîntean; s-a oprit în loc soarele ca să dea răgaz luptătorului pentru viața veșnică, s-o poată dobîndi.

— „Ce-mi zici bun? Nimenea nu este bun, fără numai unul Dumnezeu, dar de voiești să intri în viață păzește poruncile”. (Matei 19, 17).

La acest cuvînt al Mîntuitorului, tînărul a rămas foarte mirat; era nedumerit în cugetul său; a deschis ochii mari și căuta să vadă, nu cumva se înșelase asupra persoanei lui Iisus? S-a încredințat că nu! Era profetul din Nazaret, fiul Mariei, înconjurat de ucenicii Săi, de Petru, de Iacob, de Ioan. Nu este o înșelare! Gînduri grele sbuciumau sufletul tînărului nostru: L-am văzut doar eu însumi făcînd minuni, l-am auzit vorbind cum altora n-a mai vorbit; am auzit mărturia ucenicilor Lui despre bunătatea și mila Lui. N-a spus singur orbului din naștere, pe care l-a vindecat, că este Fiul lui Dumnezeu?

Dacă acest tînăr ar fi făcut din nedumeririle sale, din gîndurile sale involburate, mărturisiri zicînd: Iisuse Fiul lui David, osana, izbăvește sufletul meu, tu ești Mesia izbăvitorul lui Israil, Fiul lui Dumnezeu, drept aceea asemenea Tatălui ceresc, ai dreptul de-a fi numit bun. — Dacă astfel ar fi crezut și ar fi mărturisit, întîlnirea cu Iisus ar fi fost plină de binecuvîntare, Mîntuitorul l-ar fi luat cu Sine întocmai ca pe Apostolii Săi și l-ar fi făcut să intre mai adînc în tainele vieții de veci.

Se pare însă că tînărul nostru a fost numai ca sămînța căzută între spini, i-a plăcut să asculte cuvîntul, dar grija veacului acestuia și înșelăciunea bogăției, l-a înecat și l-a făcut neroditor (Matei 13, 22).

Punînd acea întrebare lui Iisus, a urmat unui îndemn de-o clipă; știindu-se avut, socotea că proorocul galilean îi va arăta o cale ușoară ca să poată dobîndi viața veșnică. La rîndul Său, Mîntuitorul văzînd că omul din fața Sa nu are îndrăzneala unei mărturisiri deschise, l-a îndrumat la păzirea poruncilor din lege: „...Să nu ucizi, să nu furi, să nu fii mărturie mincinoasă, cinstește-ți părinții și ajută pe aproapele tău”.

Ceea ce a pus Iisus acestui tînăr la inimă, trebuia să știe oricare evreu, o știa și tînărul nostru, care a și răspuns pe dată: „Toate acestea le-am păzit din pruncie”...

Privirea dumnezeescului învățător căzu din nou asupra tînărului; a fost aceasta una din privirile adînci care răscolesc sufletele. Voia să-l ajute, să-l aducă la mărturisire, a căutat în inima lui să afle ce este bun și a găsit că chipul și asemănarea cerească pot fi renăscute, că acest suflet ar putea fi călăuzit spre tărîmurile veșniciei, ar putea cuprinde lumina cerească.

„Atunci Iisus căutînd la el și fiindu-i drag, i-a zis: Una-ți mai lipsește: Mergi de vinde cîte ai și le dă săracilor și vei avea comoară în cer și luînd crucea vino de-mi urmează mie” (Marcu 10, 21).

Vino de-mi urmează! Cu adevărat, Mîntuitorul Hristos a iubit pe acest tînăr, l-a chemat la Sine, voia să-l aibă ucenic, voia să-i fie aproape, ca rînd pe rînd să-l poată povăţui şi pregăti pentru împărăţia lui Dumnezeu.

Dacă chemarea lui Iisus a fost lucrătoare cu Andrei şi cu Petru, cu Iacob şi cu Ioan, cu Matei Vameşul, cu Toma şi cu Vartolomeu şi cu toţi ceilalţi Apostoli, această chemare nu leagă voinţa şi cugetul, nu este ca un fel de cuvînt vrăjit, care trebuie împlinit ori vrea cineva ori nu. Chemarea cerească nu leagă voinţa omului, nu, ci o lasă slobodă. Dumnezeu nu mîntuieşte pe nimeni cu sila. Cerul lasă omului podoaba cu care acesta fusese înzestrat dintru început, voinţa slobodă! Fie o chemare cît de dulce, o poftire cît de îmbietoare, voinţa omului are virtutea şi tăria — poate fatală — de-a rezista, de-a nu da urmare. Omul, stăpîn astfel pe voinţa lui, poate primi o chemare şi o poate lepăda, învîrtosindu-se cu inima.

Intocmai aşa s-au petrecut lucrurile cu tînărul din Evanghelia de astăzi. Cînd venise în întîmpinarea Mîntuitorului, faţa lui strălucea plină de lumină. Ceva din dragostea lui Iisus i-a cuprins fiinţa. Cînd însă Domnul i-a cerut o jertfă, drept preţ al dobîndirii vieţii de veci, fruntea tînărului se pleacă îngîndurată, faţa lui se mohorăşte, iar mîna i se reazimă grea pe punga de arginţi, pe care-o purta la cingătoare: era omul care pentru porunca legii ar fi plătit o dajdie, chiar usturătoare, că era legat de lege; dar din voinţă liberă să dea totul, să jertfească tot ce are pentru un ideal, pentru o bucurie duhovnicească, acest lucru nu i-a fost cu putinţă să-l îndeplinească. Robit de avuţia sa, a fost împiedicat de-a se elibera lăuntric, deci chemarea lui Iisus a rămas fără urmare în cugetul său. N-a fost în stare să jertfească ceva trecător pentru o comoară veşnică, ceva stricăcios, pentru o răsplată nepieritoare, ceva pămîntesc, ca să poată dobîndi comoara cea din cer.

Sfîntul Evanghelist Matei i-a zugrăvit, în puţine cuvinte, dar măiestrit, starea sufletească: „Iar tînărul auzind cuvîntul, s-a dus întristat, că avea avuţii multe” (19, 22).

Că tînărul nu a urmat chemării Mîntuitorului nu este un lucru aşa de însemnat. Ceea ce dorim a pune în lumină, e sfatul pe care i l-a dat Iisus. Acest îndemn rămîne şi are preţ pentru totdeauna. Biserica noastră, ca aşezămînt lăsat de Hristos, a îmbrăţişat cu căldură îndemnurile cuprinse în Evanghelie şi le socoteşte ca tot atîtea căi pentru a ajunge la desăvîrşire duhovnicească.

Biserica nu cere de la noi decît ceea ce este folositor pentru mîntuirea noastră şi cu putinţă de îndeplinit, ajutînd şi harul de sus, pe care Tatăl ceresc îl dăruieşte oricărei inimi stăpînită de bunăvoinţă. Biserica a ţinut seama de următoarele două lucruri: de putinţa de înălţare a omului şi de slăbiciunile lui.

Sfînta Evangheligie a lămurit limpede minunata deosebire între porunca ce te leagă, te obligă şi sfatul, care e numai o jertfire, o chemare. Pildă grăitoare avem în tînărul doritor de viaţă veşnică: acesta, poruncile le-a îndeplinit toate, din pruncia sa, dar poftirea, îndemnul de a-şi vinde averile şi de-a urma pe Iisus nu l-a ascultat.

Deosebirea aceasta între sfat şi poruncă e foarte preţioasă şi e cunoscută numai în Biserica lui Hristos. Dar ea află un răsunset adînc în firea

noastră omenească; e cerută în același timp de slăbiciunile și de minunatele chemări de înălțare ale firii noastre.

Dumnezeu nu așteaptă de la nimeni lucruri peste puteri, pe de altă parte nu se lasă covârșit de nimeni în dăruire. Dacă sufletele creștinești care îndeplinesc cele poruncite de lege își au mulțumirea lor, cu atât mai virtuos vor fi răsplătite acele suflete alese care se dăruiesc cu desăvârșire lui Hristos, urmînd îndemnurile și sfaturile evanghelice.

Slobozenia e lăsată fiecăruia. Să nu uităm însă cuvîntul Scripturii, că bogățiile de pe pămînt le sapă hoții și le fură, iar adevărata comoară se strînge în cer. Acolo, sus, să ne adunăm și noi comoară, să ne înălțăm inimile. Atunci vom dobîndi fericirea mîntuirii și nu vom pleca întristați, ca tînărul din Evanghelia de azi. Amin.

Prot. GH. SECAȘ
Consilier arhiepiscopesc

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

COMEMORAREA MORȚII PATRIARHULUI CIRIL LUCARIS

În vara acestui an s-au împlinit 320 de ani de la moartea patriarhului *Ciril Lucaris*.

Ciril Lucaris s-a născut în Creta, în 1572. Fiind nepotul patriarhului Meletie Pigas al Alexandriei, la vârsta de 12 ani a fost trimis la studii, la Veneția, unde s-a instruit la grecii înțelepți Maxim Margunios și Gavril Sevros. Apoi, din 1589, a trecut pe la Padua și chiar la Geneva, unde l-a cunoscut pe șeful calvinilor, Theodor Beza. În 1593 a fost prezent la Constantinopol, la sinodul pentru recunoașterea Patriarhiei ruse și cu aceasta își inaugurează cariera de diplomat bisericesc. Patriarhul Meletie îl trimite, împreună cu Nichifor, exarhul Patriarhiei ecumenice, în Polonia, ca să combată acolo unionismul susținut cu violență de iezuitul Petru Skarga. Ei se adăpostesc la Constantin din Ostrog, care publicase în 1581 prima Biblie în limba slavonă, cu manuscrise aduse și din Moldova. Nichifor și Lucaris au fost prezenți la sinodul pretins unionist de la Brest, unde unirea s-a făcut prin înșelăciune, și protestînd împotriva uneltirilor iezuite, sînt alungați, pe motivul că nu au dreptul să apere „o credință a gloatei”, adică legea ortodoxă. Trecînd prin Moldova, Lucaris este retrimis în Ucraina, în 1597. La Vilna publică Dialogul antilatin al Patriarhului Meletie și totodată susține organizarea breslelor ortodoxe din Ostrog, Kiev și Leov, ca pază împotriva prozelitismului iezuit. Este luat la ochi, el scapă, dar Nichifor e prins și va muri de foame în închisoare. Deoarece într-o audiență la regele polon Sigismund III (— 1632) afirmase că ortodocșii niciodată nu vor recunoaște de bunăvoie supremația papală, se urmărește compromiterea lui și astfel se publică o mărturisire de credință sub numele său, de cuprins catolicizant (e prima plastografie). Lucaris a ripostat energic, dar urmărit de iezuiți a trebuit să se retragă în Moldova, unde stăpînea trecător Mihai Viteazul. Reîntors la Alexandria, este ales pentru vrednicia sa, patriarh, la vârsta de 30 ani. Acum Patriarhul Cyril Lucaris desfășoară o intensă activitate pentru afirmarea Ortodoxiei. El sprijină mișcarea culturală care se va numi neoelenismul. Apoi susține corespondența cu calvinii din Olanda și Elveția și cu anglicanii, dovedind mari calități diplomatice.

Pentru aceste motive, între 1612 și 1614, pe vremea sultanului Ahmed III, a girat și Patriarhia ecumenică, mijlocind totodată și înțelegerea politică între țarul Mihail Romanov și sultan, contra Poloniei. În 1613 trece pe la Iași, Tirgoviște și București, îndemnînd pretutindeni credincioșii romîni să se ferească de prozelitismul iezuit, pentru a rămîne neconținut în credința ortodoxă. Reîntors la Alexandria, a reluat corespondența cu arhiep.

anglican Abbot din Canterbury, cu regele Iacob I căruia îi trimite în dar Codicele Alexandrin și ca sol pe Mitrofan Kritopulos. Era o contra-măsură împotriva iezuiților, care se așezaseră la Constantinopol din 1609, prin ajutorul ambasadorului francez și unelteau împotriva Ortodoxiei.

Din 1618 Europa intră într-o singeroasă frământare, căci începe războiul de 30 de ani, purtat de o politică din cele mai machiavelice. Constatându-se că Patriarhul Ciril Lucaris este un garant al Ortodoxiei, a fost chemat patriarh ecumenic în această metropolă orientală, unde se țesea una din cele mai abile și meschine politici europene, și multe erau de vânzare, chiar și oameni, după exemplul marelui vizir Celebi Ali pașa. Pentru a preveni alegerea lui, iezuiții au plăsmuit din 1619 o epistolă a patriarhului către papa Paul V, prin care ar fi recunoscut primatul roman (e a doua plastrografie). Dar Lucaris ajunge patriarh în 1620 și el își pune în vedere să susțină Ortodoxia „de la Vilna spre Cairo și din Valahia pînă la Ierusalim”. Respingînd și de astă dată uneltirile, ele reîncep sub forma activității depuse de Congregația de propaganda fide, înființată în 1622; aceasta își trimite emisarii la Constantinopol pentru a-l submina pe patriarh și a se răzbuna pentru combaterea unionismului. Iezuiții însă lucrează din umbră, punînd în frunte cu grecii cîștigați, Ciril Kontaris, Grigore din Amasea, Leon Al-lațiu, Petru Arcudiu, Matei Kariofil, Kanakis Rossis, Nichifor Melissinos și alții, folosind corupția, calomnia, teroarea și chiar omorul. Ei se bucurau de sprijinul ambasadorilor Franței și Germaniei habsburgice, care împotriva Angliei și Olandei căutau să cîștige simpatia politicii turcești. Rusia nu avea pe atunci acreditați permanenți. Patriarhul Lucaris fiind totodată și etnarh al grecilor, avea nevoie de relații diplomatice, dar pentru aceasta era și suspectat de turci.

În aceste împrejurări, ambasadorul german Rudolf Schmidt susținea candidatura latinoforului Ciril Kontaris, iar ambasadorii francezi Marcheville, Solignanc și îndeosebi De Cesy, urmînd politica machiavelică a lui Richelieu, erau chiar și pentru măsuri radicale, ca suprimarea patr. Lucaris. Firește, deci, că Lucaris își caută aliați în tabăra opusă și-i găsește în ambasadorul englez Thomas Rowe și în cel al Olandei, calvinul Corneliu de Haga. Atunci se schimbă și sultanul, venind Murad IV, supranumit „Nerone al turcilor” (—1640), deși era fiul unei creștine și soția sa, sultana Tarhan, era de asemenea creștină. Lui i-a fost sugerată intriga că Lucaris ar fi jignit legea mohamedană prin scrisul său trimis în Anglia, și atunci, supărat, sultanul l-a exilat în insula Rhodos. Ca patriarh a acceptat pe latinofronul Grigore IV; dar acesta e înlocuit curînd, spre supărarea papii Urban VIII, cu Antim II. Sultanul însă se convinge de uneltirile dușmănoase și-l recheamă patriarh pe Lucaris, încă în cursul aceluiași an. Murad prinse simpatie pentru Ciril Lucaris, constatînd că era om de caracter și pentru că avea nevoie de el în diplomatie. Iezuiții sînt alungați, spre supărarea lui De Cesy. Dar bunăvoința marelui vizir a fost răscumpărată de prietenii lui Lucaris cu 50.000 scuzi.

Acum patriarhul Lucaris pornește la întărirea patriarhiei, susține școala patriarhală, reorganizează administrația și redobîndește pentru patriarhul Ierusalimului dreptul la Locurile sfinte, acaparate temporar de franciscani. El înființează și o tipografie, punîndu-l în fruntea ei pe Nichifor Metaxas. Atunci latinofronul K. Rossis îi face propuneri seducătoare, ca să recunoască

unirea florentină și să condamne protestantismul. Înțelegînd dedesubturile propunerii, Lucaris rezistă. Deci se pornește o nouă intrigă, că la tipografie s-ar tipări cărți antimohamedane și în ianuarie 1628 ienicerii distrug tipografia. Totuși iezuiții sînt alungați definitiv, pînă la urmă, iar Lucaris pune să i se tipărească aceste cărți în Țările romine. Poziția lui însă slăbește, prin rechemarea ambadorului Rowe de către Regele Carol I, care inaugura o politică filopapală. Ii rămase numai Corneliu de Haga; totuși nici acestuia nu i-a îngăduit să înliințeze școli calvine pentru greci. Ca răspuns, din cercurile calvine se compune, de către A. Leger, o mărturisire de credință, în numele patriarhilor ortodocși, imitîndu-se scrisul lui Lucaris (era a treia plastografie). Că Lucaris nu împărtășea idei calvinizante se constată ușor din scrisoarea sa către principele Gavriil Bethlen al Transilvaniei, din sept. 1629, în care îi răspunde, la cererea acestuia de a permite calvinizarea romînilor, că n-ar exista chin pe lumea aceasta, prin care s-ar putea ispăși un astfel de păcat. Deci patriarhul Lucaris ținea morțiș la Ortodoxie.

Dar tot în 1629 apărea la Geneva, în limba latină, o Mărturisire de credință calvinizantă, sub numele patr. Ciril Lucaris, și la sfîrșitul ei era parafă „semnat pentru conformitate, Corneliu Haga”. (Era a patra plastografie). Lucaris, cînd a aflat de acest text, a rămas adînc îndurerat, văzîndu-se trădat chiar de prieteni; el nu mai are ce spune, deși protestează, precum s-a constatat la sinodul de la Ierusalim din 1672. Mărturisirea urmărea fie acreditarea calvinismului în Apus, cu care ar consuna și Biserica răsăriteană, fie ca operă iezuită, să-l compromită pe Lucaris. De aceea mulți dintre adepții săi îi socoteau pe iezuiți drept autorii mărturisirii, aceasta și pentru a păstra prietenia lui Corneliu. Era în această părere ascunsă și repulsia ortodocșilor împotriva capucinilor, care îi înlocuiseră pe iezuiți la Constantinopol, cu ajutorul aceluiași De Cesy. Dar textul latin al mărturisirii nu era cunoscut la Constantinopol decît numai de cîțiva cunoscători reduși ca număr; el stimula doar svonul despre erezia patriarhului. Totuși el își ajunge efectul, pentru că patriarhul se retrage din scaun, în 1630. Locul lui e luat de Isaac, care nu se poate menține, pentru că regele Suediei Gustav Adolf, solicitat de Roman Nichiforos, propune sultanului, prin trimisul său Paul de Strasburg, să-l repună pe Lucaris în tronul patriarhal. Astfel Lucaris revine pentru a patra oară, hotărît să redobîndească definitiv Locurile sfinte pe seama ortodocșilor și să-i combată deopotrivă pe catolici ca și pe calvini, Gustav fiind luteran.

Dar după moartea regelui suedez, în 1632, situația iar se schimbă și atunci Lucaris e sfidat din nou, acum cu traducerea grecească a aceleiași mărturisiri calvinizante, apărută în 1633 tot la Geneva, pentru a fi „dovadă de erezia patriarhului”. Ambadorul Schmidt plănuiește răpirea patriarhului și ducerea lui la Malta, ca să fie expus unui tribunal inchiizitorial papal, dar urmașul în tron, Ciril Kontaris, nu dorea moartea rivalului său și astfel Corneliu de Haga poate salva situația și readuce pe Lucaris. Kontaris nu se poate menține și-i urmează Atanasie Patelarie, un admirator al lui Lucaris, susținut de Contarini, reprezentantul Veneției, care dorea să joace rolul de arbitru între combatanți. Dar încă în 1634 Lucaris revine iar patriarh, pentru a cincia oară. Acum el protestează împotriva acuzelor aduse, scrie țarului Mihail Fedorovici, criticîndu-i pe catolici și protestanți și îndemnîndu-i pe ucrainieni, printr-o scrisoare către ortodocșii din Leov,

să se ferească de protestanți. O apologie a sa adresată la Geneva a fost do-
sită, precum constată în 1904 istoricul Hr. Papadopoulos. În 1635 recunoaște
în scris că numai datorită lui Corneliu de Haga a putut scăpa de uneltirile
dușmanilor, susținute cu cruzime de agenții Congregației de Propaganda
fide. Dar ambasadorul francez De Cesy nu doarme și astfel urmărind „rui-
narea monstrului de Lucaris”, dobîndește cu bani o nouă înlocuire a lui
cu Ciril Kontaris, dar neputîndu-se menține, îi urmează Neofit III. În 1637
Lucaris ajunge patriarh pentru a șasea oară, acum cu ajutorul domnului
Vasile Lupu al Moldovei. Capucinii profită de războiul cu persii și-l porie-
gesc pe Lucaris la sultan, că ar unelti cu cazacii de la Azov. Minciuna
prinde și marele vizir Bairam e cumpărat cu bani ca să obțină de la sultan
condamnarea patriarhului. Abia după 5 săptămîni de stăruințe și acuze,
vizirul reușește și Lucaris e închis și condamnat la moarte, fără să o știe.
La 27 iunie, stil vechi, sau 7 iulie, stil nou, patriarhul Lucaris a fost dus
cu barca la locul exilului, dar pe țarm, lângă San Stefano, a fost sugrumat
de un călău și îngropat de ieniceri. Pentru a nu face vîlvă, acoliții lui Ciril
Kontaris l-au dezgropat și i-au aruncat trupul în mare, în Bosfor. Dar alți
credincioși pescuindu-i trupul l-au îngropat pe ascuns în insula Sf. Andrei.
Despre felul acestei morți tragice a neobositului stăruitor pentru Ortodoxie
ne relatează N. Conopius în scrisoarea sa către A. Leger. Dar Schmidt, De
Cesy și congregația jubilau, că au săvîrșit o faptă bineplăcută pentru „glo-
ria” lui Iisus. Ciril Kontaris s-a grăbit apoi să-l condamne pe Lucaris la un
sinod din 1639, ca eretic, dar și-a luat și el plata trădării, fiind apoi și el
depus și ucis. În lume s-au răspîndit de către dușmani cele 13 anatematisme
anti-lucariene, care aveau scopul să compromită scaunul Patriarhiei ecu-
menice și astfel să-i risipească pe ortodocși. Dar el nu a fost atins, pentru
că prea bine cunoscute erau faptele patriarhului Ciril Lucaris ca ortodocșii
să se lase amăgiți. Dacă Lucaris a murit în lupta dintre papă, calvini și turci
pentru moștenirea bizantină-ortodoxă, această moștenire avea însă și alți
apărători. Și astfel trupul patriarhului Lucaris a fost adus cu cinste în Con-
stantinopol, iar sinoadele din 1640, din 1642 de la Iași, din 1672 de la Ieru-
salim și Constantinopol au luminat memoria decedatului Patriarh Lucaris,
dovedind că a murit pentru Ortodoxie, al cărei campion a fost fără șovăire,
într-o vreme în care intriga și răutatea domneau în societatea europeană.
(Amănunte la: Loichița V., Confesiunea pseudolucariană, Caransebeș 1912;
Diamantopoulos Ad.-Arvanitidis Gh., Ciril Lucaris, la 300 ani, Atena 1939,
recenzie de Popescu T. M., în Bis. Ort. Rom. 9/10 1942; Șesan M., Soborul
de la Iași din 1642, Mitropolia Moldovei 12, 1942 și idem, În amintirea so-
borului de la Iași, Candela LIII—LIV, 1943; Bodogae T., Din istoria Bise-
ricii ortodoxe de acum 300 de ani, Sibiu 1943; Popescu N., Lucaris și Orto-
doxia ardeleană, B. O. R. 7/8 1946).

Prof. M. ȘESAN

Dr. ILARION PUȘCARIU

1842—1922

O personalitate de seamă a Bisericii din Transilvania este fără îndoială Dr. Ilarion Pușcariu, care vreme de aproape 50 de ani a fost mereu în fruntea acțiunilor bisericești din Ardeal și Banat, ca secretar arhiepiscopesc, profesor de Teologie, vicar mitropolitan, arhiereu.

Fiu de preot, Ilarion Pușcariu s-a născut în Sohodol (Bran), în 1842. Cele dintii studii le face în comuna natală, continuă apoi la Brașov (Or. Stalin) și Sibiu, unde își trece examenul de maturitate (bacalaureat).

După ce a absolvit Institutul Teologic din Sibiu și-a continuat studiile filozofice la Universitatea din Viena, ca bursier de stat. În anul 1869 a fost promovat doctor în filozofie.

Paralel cu studiile de filozofie urma regulat cursuri la Facultatea de Drept din Viena, interesându-l în special dreptul Bisericii Ortodoxe.

Reîntors de la studii e numit (1869) secretar consistorial, consilier consistorial onorar (1870) și apoi consilier titular (1878).

Încă din 1870 e profesor seminarial, calitate pe care o deține numai 8 ani, căci răspunderile de la centrul mitropolitan îl reclamau acolo.

Hirotonit presbiter, necăsătorit, intră apoi în tagma călugărească. E înaintat arhimandrit (1886) și apoi promovat arhiereu de mitropolitul N. Bălan. Din 1889 a fost vicarul arhiepiscopiei, demnitate pe care a deținut-o până scurt timp înainte de moarte.

A scris:

1. Istoria bisericească pentru școlile medii și comerciale. Sibiu 1893, p. 108. E un tratat de istorie universală, de la începuturile Bisericii și până la Biserica românească. Se dă preferință Bisericii ortodoxe din Transilvania.

2. Limba maternă în Institutele pedagogice..., Sibiu 1875. E o lucrare pentru uzul elevilor de școlile pedagogice (normale).

3. Isagogia, adică Introducere în cunoștințele cărților Sf. Scripturi, Sibiu 1878 (ed. II-a, 1904), p. 238. Cuprinde o parte generală, în care tratează scopul, împărțirea Isagogiei, manuscrisele și textul Sfintei Scripturi. Partea specială se ocupă de cărțile Vechiului și Noului Testament. Manualul conține și un prospect istoric începînd de la Avraam. Un capitol tratează geografia Palestinei. Interesant este paralelismul între religia creștină și Moise.

4. Istoria biblică, ed. 3, Sibiu, 1907, p. 196. E un manual de religie pentru școlile medii și inferioare, cu ilustrații după cei mai mari artiști ai epocii.

5. Limba română, curs metodic de gramatică română, pentru Institutelor Pedagogice și școalele populare române, Sibiu, 1908 (ed. 4-a), p. 155. Tratează: Etimologia, Sintaxa, compoziții și deprinderi de stil și cuprinde ceea ce e necesar să știe un elev de școala secundară.

6. Principii pedagogice generale, Sibiu, 1880, p. 144. Tratează pedagogia ca știință, definiție, scop, psihologia ca știință auxiliară a pedagogiei.

7. Documente pentru limbă și istorie. Vol. I. Sibiu 1889, p. 396; vol. II. Sibiu 1897, p. 384. Conține documente cu privire la trecutul nostru (1662—1861), cu interesante observări pe marginea unor cărți vechi, cum sînt: Ceaslovul din 1642, Cartea românească de învățătură din 1643, Noul Testament de la 1648, Sicriul de aur din Sebeș de la 1683, Biblia din Petersburg din 1819.

8. Mitropolia romînilor ortodocși din Ungaria și Transilvania, Sibiu 1900, p. 434.

Cartea aceasta are două părți. Partea I cuprinde o expunere istorică a lucrările pentru reinșiunțarea mitropoliei și pentru despărțirea ierarhică a romînilor ortodocși de sirbi. Partea II expune documentele principale privind Mitropolia din Sibiu. Actele sînt date în ordine cronologică, unele în original, altele în traducere românească.

9. Biserica catedrală de la Mitropolia ortodoxă din Sibiu, Sibiu, 1908. Lucrarea e publicată în colaborare cu Dr. Elie Miron Cristea și cu Matei Voileanu. Face istoricul catedralei începînd cu inițierea colectei sub Mitropolitul A. Șaguna. Expune apoi lucrările pentru catedrală sub Mitropolitul Miron Romanul și construirea ei sub mitropolitul Ioan Mețianu.

10. Contribuții istorice privitoare la trecutul romînilor de pe pămîntul crăiesc, Sibiu, 1913, p. 397. Cuprinde un studiu în care se pune în lumină chestiunea de drept a romînilor pe așa-zisul „fundus regius”, din punct de vedere istoric și politic; apoi, documente care dovedesc neconținutele lupte purtate de poporul romîn din aceste părți împotriva cirmuitorilor. Cartea aduce o prețioasă contribuție la o mai dreaptă apreciere a raporturilor noastre cu națiunile conlocuitoare.

11. Din ultimii ani ai vieții mitropolitului Andrei Șaguna, despre boala și moartea lui, Sibiu, 1909, p. 405—433 (în scrierea comemorativă: Mitropolitul Andrei Șaguna, Sibiu 1909). Ca fost secretar eparhial sub păstoria mitropolitului Șaguna și ca unul din oamenii lui de încredere, aici schițează cîteva momente din atmosfera în care a trăit mitropolitul în timpul din urmă al vieții sale. Se vede limpede care a fost dispoziția sufletească a marelui arhieru: „Nu sînt sănătos, îmi tremură mina, am dureri în piciorul stîng, eu tot scad în puterea fizică; nu face nimic, eu sînt gata cu toate ale mele și odihnit și liniștit aștept acelea, ce trebuie să se întîmple.”...

*

Ilarion Pușcariu a fost un om pilduitor prin munca și strădania sa în lupta pentru idealurile Bisericii, într-o epocă de grea cumpănă. Devota-

mentul său i-a fost răsplătit, căci numele îi rămîne legat de cea mai mare epocă a Bisericii romînilor ardeleni, de epoca marelui dătător de legi și dă-tini: Andrei mitropolitul.

BIBLIOGRAFIE.

¹ Dr. Eusebiu R. Roșca, Monografia Institutului seminarial teologic pedagogic „Andreian” al Arhidiecezei gr. ort. romine din Transilvania, Sibiu, 1911.

² Dr. E. R. Roșca, Monografia Mitropoliei ortodoxe romine a Ardealului, Sibiu, 1937.

Prof. Dr. NICOLAE NEAGA

ZACHARIE BOIU

Incepînd mai ales din jumătatea a doua a sec. al XIX-lea, se poate constata, la noi, o îmbucurătoare sporire a numărului cărților de predici originale. Școlile teologice care luaseră ființă și dincoace și dincolo de munți, trimit, acum, în parohii, serii de preoți mai bine pregătiți și de aceea mai îndrăzneți în a întocmi și rosti cuvîntări bisericești pe teme de muncă și pricepere proprie. Este epoca în care cărțile de predici traduse încep a fi așezate prin rafturi de biblioteci, și în care preoții noștri, fără s-o rupă cu tradiționalele cazanii, prind a merge totuși mai, cu îndrăzneală pe picioarele proprii, și în acest domeniu al propovăduirii cuvîntului.

Dintre preoții de dincoace de munți, care în a doua jumătate a sec. XIX, au alcătuit și tipărit cărți de predici, menționăm pe Titu Vespasian Gheaja, Iosif Ardeleanu, Gheorghe Popovici și mai ales pe Zacharie Boiu.

Zacharie Boiu s-a născut la 4 martie 1834, în Sighișoara. Carte a învățat în orașul natal, la Institutul de teologie din Sibiu și la Universitatea din Lipsca. A funcționat ca învățător în Săcelele Brașovului (azi Orașul Stalin); ca profesor la Institutul teologic Sibiu; ca prim paroh în Sibiu și ca asesor consistorial.

Pregătirea și hărnicia lui l-au promovat și-n alte funcțiuni de răspundere. Astfel în 1862—1865 este redactor al Telegrafului Român, iar între 1892—1895 conduce revista Transilvania, organul „Asociațiunii”, în cadrul căreia ocupă și postul de prim secretar. A fost și membru corespondent al Academiei Romîne. A murit în 1903.

Activitatea lui Zacharie Boiu a fost rodnică și multilaterală. În istoria vieții romînești ardeleni din a II-a jumătate a sec. XIX, Zacharie Boiu este activ pe teren bisericesc, școlar, literar și social-național.

Pe teren bisericesc Zacharie Boiu s-a făcut cunoscut mai ales ca orator de remarcabile posibilități. A publicat trei volume de cuvîntări bisericești. Tomul I cuprinde: Cuvîntări la Duminicele de preste an (Sibiu 1898); tomul II: Cuvîntări la praznicile și sărbătorile de preste an precum și la casuale bisericești (Sibiu 1898); tomul III: Cuvîntări bisericești la înmormintări, parastase și alte festivități junebrale (Sibiu 1899).

După apariția acestor volume, Telegraful Român (18/31 martie, 1900), scria așa: „Adăpat din izvorul nesecat al Sfînteii Scripturi, bine cunoscut cu meșteșugirea retorică, adînc pătrunzătoare al spiritului omenesc, binecum-pănitor al situațiunii date, maestru în manauarea limbii romîne, domnul ase-

sor Zacharie Boiu ne-a pus la dispoziție bogata comoară a minții și a inimii sale... Preoțimea noastră are acum modele de cuvîntări... pe care cu succes le poate aplica și exploata...". Iar în necrologul ce i-a fost rostit de către asesorul N. Ivan, citim, printre altele: Zacharie Boiu a scris „cuvîntări pentru preoțime ca să aibă modele în praxa pastorală, cuvîntări premiate de însăși Academia Romînă, cuvîntări care fac onoare autorului...” (T. R., Nr. 119/1903).

Predicile lui Zacharie Boiu, unele din ele, pot fi folosite și azi.

A tipărit de asemenea: Catehismul mic al bisericii ortodoxe orientale (1897). A tradus în limba germană lucrările lui Șaguna: Istoria bisericească (1862) și Compendiu de dreptul canonic (1868). A tradus din limba latină: Confesiunile jer. Augustin.

Pe teren școlar Zacharie Boiu s-a făcut cunoscut prin tipărirea unei serii de manuale. În 1862 a publicat: Abețedariu pentru școalele populare romîne. De n-ar mai fi făcut nimic „pentru binele obștesc” decît numai acest „Abețedariu”, și ar fi fost de ajuns ca autorul să-și „asigure stima și respectul în ochii tuturor romînilor”. Căci Abețedarul lui Zacharie Boiu „a scos Bucoavna din școlile romîne” și „a deschis ochii la zeci de mii de romîni” (T. R. 119/1903). Vorbînd despre acest manual al lui Boiu, Revista de Pedagogie (mai, 1956, p. 34), sublinia că el a satisfăcut „toate exigențele pedagogice ale timpului” și a fost în același timp o călăuză sănătoasă în viața copiilor”.

Tot în 1862, Zacharie Boiu publică „Manducerea” la întrebuintărea Abețedarului.

Tipărește apoi succesiv: Cartea de citire pentru școalele populare romîne, partea I (1865); Cartea de citire pentru școalele populare romîne, partea II (1869). Împreună cu Cartea de citire, în același volum, apar: Elemente de geografie; Elemente de istorie; Elemente de istoria naturii. Începînd cu ediția II, autorul publică fiecare manual separat.

Manualele au fost revizuite și retipărite de mai multe ori, fiind puse mereu de acord cu progresul limbii și cu nevoile culturale mereu sporite ale poporului.

Deschizător de drumuri nu numai în ceea ce privește întocmirea manualelor dar și în ceea ce privește concepția pedagogică, Zacharie Boiu este cel dintîi autor romîn care introduce metoda fonetică; introduce cîntarea chiar din cl. I; folosește metoda învățămîntului concentric și leagă cartea de viața poporului (Revista de Pedagogie, nr. 5 și 6/1956).

A luptat cu îndrăzneală și pentru înmulțirea școalelor pentru popor. „Garanția unui viitor mai bun (pentru poporul nostru) este propagarea luminei științelor, este cultura. De aceea școalele și învățămîntul între romîni vor fi obiect al celei mai călduroase a lui pîrtiniri”, scria Zacharie Boiu, în primul articol publicat în calitate de redactor al Telegrafului Romîn (Nr. 96/1862).

În domeniul literar Zacharie Boiu s-a făcut cunoscut mai ales prin poeziile sale publicate în volumul intitulat: Sunete și răsunete. Cercări poetice 1862.

Rodnică activitate a desfășurat și în cadrul revistei Transilvania, în coloanele căreia publică: dări de seamă, studii filologice, note critice, etc.

Menționăm și faptul că autorul de care vorbim a tradus din nemțește opera: *Nathan der Weise*, de Lessing.

Pe teren social, Zacharie Boiu a militat pentru egala îndreptățire a țărilor la cultură. „Oricit de multe și bine îngrijite să fie școalele noastre de băieți, dacă nu ne-am îngriji totodată și de școale bune de fete, ostenele noastre ar rămâne la calea jumătate și n-ar duce la scopul dorit. Progresul unui popor depinde de conlucrarea armonică și perfecționarea intelectuală și morală a ambelor sexe” (*Transilvania*, nr. 2/1893, p. 33—34).

A luptat pentru ridicarea unui număr cât mai mare de muncitori calificați din mijlocul poporului nostru. „Până ce nu vom avea această clasă (a meseriașilor), până atunci naționalitatea noastră nu se poate închea și cristaliza, ci rămâne izolată și pradă binevenită năzuințelor străine. Până când nu vom avea meseriași nu vom avea nici centre culturale” (*Transilvania*, 12 1895, p. 396—397).

Prin străduințele sale a determinat pe mecenatele D. Andronic să lase întreaga sa avere pentru creșterea și educarea de meseriași romini (T. R., 119/1903).

O altă idee care l-a preocupat a fost ca intelectualii să nu se depărteze și să nu se instrăineze de popor, ci să fie crescuți în așa fel ca toată priceperea și toate puterile lor să le pună în slujba ridicării celor de jos (*Transilvania*, 1, 1892, p. 7).

Vrednic de subliniat este și faptul că Zacharie Boiu a militat nu numai pentru promovarea culturală a poporului, dar și pentru asigurarea pe seama acestuia a unei bune stări materiale. „Numai atunci va satisface literatura noastră problemei sale dacă va tinde la educațiunea fizică, intelectuală, națională, estetică, religioasă-morală a poporului. Iar aceasta va fi dacă va promova din toate puterile sale bunăstarea lui fizică și materială...” (cf. *Transilvania*, nr. 1/1892, p. 7).

N-a fost străin nici de ideea realizării pașnicei conviețuiri între diferitele naționalități din cuprinsul Ardealului: „Învățătorul, scrie Zacharie Boiu, să enumere numai părțile cele bune ale fiecărui popor și să se ferească de greșeala aceea în care lesne cad mai cu seamă învățătorii tineri, care voind să deștepte în copii simțul național prin rezonări nesocotite și glume ușurele, aruncă în inimile copilărești ura către cei de altă origine și limbă, ură care apoi precum strică tăciunile cele mai frumoase semănături așa poate și nimici în acele inimi cele mai nobile simțăminte umane și creștine” (cf. *Manuducere*, ed. I., p. 47).

Activitatea rodnică închinată integral ridicării credincioșilor și ridicării tuturor celor de jos, îl rînduie pe Zacharie Boiu printre bărbații de frunte ai Bisericii noastre de dincoace de munți.

Prof. D. BELU

ENCICLOPEDIA MARIANA. THEOTOCOS. Genova-Milano, 1958, p. 928.

Cinstirea Maicii Domnului și credința în ajutorul ei de Maică a Milelor, tămăduitoare a bolnavilor și ajutătoare în necazuri și dureri, este considerentul care a determinat un grup de 40 scriitori italieni și străini, dintre cei mai vestiți, la compunerea acestei lucrări, unică în felul său, spre a pune la îndemîna studioșilor opera de care mă ocup în cronica de față. Această lucrare masivă, scrisă cu mult elan, dar mai ales într-un duh irenic pronunțat, înmănunchiază așa cum bine precizează Raimondo Spazzi în prefața la ediția I, într-o formă sintetică, dar completă, tot ceea ce se leagă de numele aceleia pe care o lăcesc toți credincioșii, nu numai în domeniul biblic, istoric, teologic, ci și în cel literar, artistic, juridic, spiritual, etc. Această Enciclopedie voiește să mijlocească o viziune asupra Maicii Preacurate, așa cum ne este dată de teologie și istorie, de mărturiile de pietate, de artă, de iubire, a atîtor generații umane. Vrea să fie un manual de studiu și de lectură spirituală, un răspuns prompt pentru toți aceia care vor să cunoască pe Maica Domnului. Preoții și credincioșii cărora le-a fost destinată vor putea afla în ea tot ceea ce s-a spus și s-a scris în toate timpurile despre creatura aceasta atît de înaltă pe care Dumnezeu Tatăl a ridicat-o la demnitatea de Mamă a lui Dumnezeu Fiul. Și fiindcă maternitatea divină este sinteza întregului mister al Mariei, punctul central din care iradiază toată demnitatea ei, și chiar rațiunea care îi justifică existența, autorii cărții au dat acestei Enciclopedii Mariane titlul care exprimă mărturia credinței creștine în lumina Mariei: Theotócos. Cît privește necesitatea și folosul cărții, opera aceasta este de o vădită actualitate.

Lucrarea se împarte în trei părți:

În prima parte, e considerată Maria în timp, atît pentru timpul în care a trăit viața sa pămîntească supusă fiind legilor timpului și limitelor spațiului, cît și pentru valorile cerești de care a fost îmbogățită încă din viața ei pămîntească și care strălucesc în veșnicie în gloria cerului. Partea aceasta cuprinde 4 secțiuni: Secțiunea I-a: Isvoarele Mariologiei, cuprinde 6 capitole; Secțiunea a II-a: Epoca și mediul Mariei, în 3 capitole; Secțiunea a III-a: Profilul Mariei, în 2 capitole; Secțiunea a IV-a: Maria în istorie, în 5 capitole.

Partea a doua a operei consideră pe Maria în Biserică. Considerată din punct de vedere teologic, istoria se concentrează în economia mîntuirii, care își are concretizarea ei istorică în Biserică, societatea credincioșilor lui Iisus Hristos, invizibilă în latura ei transcendentală, dar bine conturată în struc-

tura și în organizarea ei ierarhică. Opera aceasta consideră pe Maria în Biserică ca și cum ar voi să illustreze a doua viață a aceleia care, chiar și după adormirea ei, n-a încetat să fie prezentă în învățătură, în cult, în legislație, în spiritualitatea Bisericii.

Partea aceasta cuprinde 4 secțiuni: Secțiunea I-a: Maria în Dogmă, în 4 capitole; Secțiunea a II-a: Maria în cult, în 5 capitole; Secțiunea a III-a: Maria în legislațiunea ecleziastică, în 2 capitole și Secțiunea a IV-a: Maria în spiritualitatea și în viața pastorală, în 4 capitole.

Desigur — așa cum zice în continuare același Raimondo Spazzi — aceste părți nu pot fi pe deplin înțelese decât în lumina Descoperirii dumnezeiești. Nu trebuie uitat, că întreaga realitate a Mariei este o taină a credinței în fața căreia trebuie să te închini și să exprimi cele dintii cuvinte din Simbolul Credinței: „Cred”. Cu toate acestea, cuvintele lui Dumnezeu n-au rămas fără răspuns și generațiile de creștini s-au întrecut în toate timpurile în a mărturisi credința lor față de Maria, cu formele cele mai expresive ale geniului omenesc și cu toate operele de pietate și de caritate, de care e capabil omul înălțat și îmbogățit de dumnezeescul Har.

A treia parte a operei strânge și încadrează „Mărturiile Mariei”, care ne sînt concretizate în sanctuare, monumente, instituțiuni, literatură, artă, folclor și care fac să răsune din toate părțile un imn sublim de preamărire a aceleia care a fost mama lui Dumnezeu și este mama noastră a tuturor. Partea aceasta are patru secțiuni: Secțiunea I: Relicvii și sanctuare mariane, în 2 capitole; Secțiunea II: Instituțiuni, asociațiuni și opere mariane, în 3 capitole; Secțiunea III: Maria în literatura popoarelor, în 7 capitole și Secțiunea IV: Maria în artă și în tradițiile popoarelor, în 7 capitole. În total, lucrarea are 50 capitole. La sfîrșit, cuprinde un indice analitic și onomastic, foarte necesar pentru cel care voințește să adîncească și să dezvolte tot ceea ce a fost oferit în Enciclopedia prezentă.

Pe marginea cadrului sinoptic al operei voi evidenția unele lucruri afirmate în lucrare. Se vorbește în lucrare despre așa-numitele izvoare directive și izvoare constitutive. Nu considerăm — din punct de vedere ortodox — necesară această precizare întrucît Sf. Scriptură și Sf. Tradiție constituie depozitul Revelației Divine, iar Biserica e păzitoarea, tilcuitoarea și propovăduitoare fără greș a Descoperirii dumnezeiești.

O importanță deosebită în această lucrare prezintă art. „Istoria Mariologiei”, în care Gabrielle Roschini reface drumul parcurs în explicarea diferitelor adevăruri și concluzii mariologice conținute în izvoarele Mariologiei. Un loc de frunte în acest articol îl ocupă Sf. Părinți și scriitori ai Bisericii răsăritene, mai ales cei din veacul XIII și XIV, care constituie de altfel și secolul de aur al teologiei mariane, cu marii teologi bizantini: I. Gabras, Sf. Grigorie Palamas, Nic. Cabasilas, împ. M. Cantacuzinul, Teofan Niceanul etc. care s-au întrecut în a preamări în scrierile lor demnitatea Maicii Domnului. Printre altele, autorul articolului recunoaște că definirea dogmei Imaculatei Concepțiuni a ridicat printre catolici o vie reacțiune (p. 95). Tot referitor la această dogmă, Melchior di S. Maria, în articolul: „Maria în scrierile primelor 12 secole”, arată că în primele cinci veacuri această învățătură nu este clar susținută; se pare mai degrabă — zice el — că învățătura marilor scriitori (Fer. Augustin, Sf. Leon) trebuie să ne facă

să concludem negarea acestui privilegiu. Ei nu vorbesc ci tratează despre păcatul originar, nu recunosc decît o cale pentru a se naște cineva imun de păcat, o concepere miraculoasă la care nu conlucră un tată omenesc; o astfel de învățătură nu este propusă referitor la Maria decît de Coliridiani, o sectă eretică care a făcut din Maria o zeiță (p. 53). Autorul recunoaște în continuare că învățătura aceasta a fost, în curs de cîteva veacuri, prezentată mai mult sub aspectul ei pozitiv — perfectă sfințenie a Mariei — decît sub aspectul ei negativ — adecă lipsa păcatului originar (p. 95).

Referitor la dogma înălțării Maicii Domnului cu trupul la ceruri, autorul admite că primii Părinți mențin tăcere (p.57) și că învățătura aceasta nu-și are un fundament solid în Sf. Scriptură, întrucît acolo nu găsim nici un element care să ne spună ceva despre ultimele zile ale Maicii Domnului sau despre moartea ei (p. 329).

În articolul: „Liturghia Mariană”, Giuseppe Valentini înțelege că înafara primatului papal — cel mai important punct dogmatic prin care se deosebesc cele două Biserici — este purcederea Sf. Duh numai de la Tatăl, nu și de la Fiul, după cum mărturisește Biserica catolică, iar celelalte deosebiri, cum sînt: purgatorul, răsplătirea sufletelor înainte de judecata universală, momentul consacrării euharistice, imaculata concepere, infailibilitatea papală, etc. se datoresc unei dezvoltări dogmatice ulterioare din Biserica latină, dezvoltare pe care ortodocșii n-au urmat-o.

Poziția Bisericii noastre Ortodoxe față de catolicism a fost bine precizată de către profesorul Amilcar Alivisatos, de la Facultatea de Teologie ortodoxă din Atena (în declarația sa publicată în revista „The Ecumenical Review”, 3/1950—1951/p. 151—158) care ia atitudine împotriva dogmei proclamată de papa Pius XII, la 1 nov. 1950. Profesorul Alivisatos arată că Biserica Ortodoxă totdeauna a ținut în cinste deosebită pe Maica Domnului și a recunoscut-o ca Mama lui Dumnezeu, preamărind-o în locul pe care îl ocupă alături de Fiul său, dar adeseori cu expresiuni exagerate. Din aceste expresii a derivat credința populară în înălțarea trupului său la ceruri. Acest lucru nu poate constitui și nici n-a constituit obiect de interes pentru Biserică și pentru teologi. Biserica Ortodoxă nu poate accepta noua învățătură fiindcă nu e întemeiată nici pe Sf. Scriptură nici pe Tradiția Bisericii. Autoritatea competentă pentru formularea dogmatică este numai Sinodul Ecumenic, susținut de conștiința unanimă a Bisericii.

O mențiune deosebită se cuvine art.: „Maria în doctrina Bisericii greco-slave” (p 314—332), în care este scos în evidență rolul deosebit de important al Bisericii constantinopolitane, „care pentru preponderența ei politică mereu crescîndă, în jurul căreia gravita viața creștină a popoarelor de l. greacă mai întîi și apoi a celor slave, a devenit centrul unei expansiuni mariale universale. Să primească de la alte biserici și să răspîndească pe o rază cît mai extinsă, sub semnul unei singure liturghii și al unei unice tradițiuni teologice, contribuția cea mai variată la credința comună, aceasta a fost misiunea ei istorică de capitală a unui imperiu creștin. Influența acestei Biserici s-a extins la acel număr de biserici, azi autocefale, care au ieșit din patriarhatul său și care se obișnuiește a fi chemate cu o singură denumire, Biserica greco-slavă, sau Biserica ortodoxă, sau Biserica bizantină” (p. 315).

Prezentarea articolelor din Enciclopedia Mariană ar putea fi continuată. Ne-am restrins, însă, la sezișarea esențialului, lăsînd aprofundarea și înțelegerea mai deplină a tuturor problemelor pe seama aceloră căroră le este dat să poată avea la îndemînă cartea. Ea caută să răspundă unei necesități și voiește să pună un fundament teologic cucerniciei crescînde a credincioșilor față de Maica Domnului. Ne miră însă faptul că autorii acestei Enciclopedii, cu toate exagerările și impreciziunile de care dau dovadă în prezentarea unor probleme, vădesc și multă lipsă de atenție și chiar necunoaștere a unor realități care nu pot fi trecute cu vederea. Se putea oare să nu cunoască autorii Enciclopediei Mariane, cel puțin la ed. 2, că Biserica catolică nu mai numără azi 1.400.000 credincioși romîni în Transilvania, fiindcă acești credincioși, în 21 oct. 1948, au ascultat glasul de chemare al Bisericii Mame Ortodoxe și s-au întors „acasă”, rupînd după 250 de ani peceteile și mărturisind într-un singur glas: credința Sf. Scripturi, a Tradiției bisericești și a Sinoadelor ecumenice? Credem că nu. Poate mai multă obiectivitate în prezentarea realităților existente în Biserica răsăriteană ar face mai multă cinste atît autorilor cît și editorilor, accentuînd nu deosebiri care constituie particularismul și moda locală, ci unitatea comună care este atît de evidentă în învățătura ambelor Biserici.

Preot Dr. AL. MOISIU

Vasile V. Niculescu: CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA ICOANELOR PE STICLĂ ȘI A XILOGRAVURILOR ȚĂRANILOR ROMÎNI DIN TRANSILVANIA. In: „Studii și cercetări de Istoria Artei”, anul IV, nr. 3—4, București, 1957, p. 297—315.

Pictura pe sticlă la romînii ardeleni s-a bucurat și pînă acum de atenția unor cercetători, dintre care amintim pe Nicolae Iorga (*Icoana romînească. Vechea artă bisericească la romîni*, Vălenii de Munte, 1934; *Les arts mineurs en Roumanie*, vol. I, București, 1934, fără să-i consacre însă vreun studiu special), Ion Mușlea (*La peinture sur verre chez les roumains de Transylvanie*, în *Art Populaire, Travaux du I-er Congrès International des Arts Populaires*, vol. I, Praga, 1928; *Pictura pe sticlă la romînii din Scheii Brașovului*, Extras din Țara Birsei, nr. 1, 1929, Brașov, 1929; *Icoanele pe sticlă la romînii din Ardeal*, în *Șezătoarea*, Fălticeni, 1928, p. 143—146), I. C. Ioanidu și G. G. Rădulescu (*Icoana pe sticlă*, Extras din Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, Slatina, 1942), Gh. Pavelescu (*Pictura pe sticlă la romînii din Transilvania*, Extras din Apulum, Buletinul Muzeului Regional Alba-Iulia, 1939—1942, Alba Iulia, 1942). Dl Vasile V. Niculescu reia această problemă, aducînd unele date noi, în ultimul număr din valoroasa publicație a Institutului de Istoria Artei de pe lîngă Academia Republicii Populare Romîne.

Pictura pe sticlă apare în Europa centrală și apuseană către sfîrșitul secolului XIV, primele exemplare fiind cunoscute în Italia, unde acest meșteșug fusese importat din Bizanț. Icoanele pe sticlă erau cunoscute în aproape toate provinciile fostului imperiu austriac, pătrunzînd, în sec. XVI—XVII și în Ardeal, sub formă de produse gata executate, aduse de negustori sau călători. Din a doua jumătate a secolului XVII încep să apară și icoane executate de meșteri anonimi recrutați din rîndul țăranilor romîni ardeleni.

Cercetătorii amintiți mai sus nu au ajuns însă la o părere unanimă în ce privește data apariției picturii pe sticlă la românii din Ardeal. N. Iorga situează apariția acestui nou gen de pictură între anii 1670—1680. Ion Mușlea, Gh. Pavelescu și Acad. G. Oprescu leagă apariția icoanelor pe sticlă de o minune petrecută în ultimul deceniu al sec. XVII la mănăstirea Nicula de lângă Gherla, când o icoană a Maicii Domnului lăcrămase mai multe zile. De atunci mănăstirea Nicula a devenit un cunoscut loc de pelerinaj pentru credincioșii ortodocși din Ardeal. Îndată după săvârșirea minunii, încep să se execute numeroase copii pe sticlă ale acestei icoane a Maicii Domnului. I. C. Ioanidu și G. G. Rădulescu susțin că icoana pe sticlă la românii ardeleni ar fi apărut independent de minunea de la Nicula. În studiul său, dl Vasile V. Niculescu susține că aceste icoane ar fi apărut chiar mai devreme și anume prin anii 1650—1660, îndată după înființarea în Ardeal a unor fabrici rudimentare de sticlă numite „glăjării” (1640—1660).

Indiferent care ar fi momentul istoric al apariției icoanelor pe sticlă în Ardeal, cert este că în urma minunii de la Nicula acest gen de pictură a luat un avânt deosebit. Desenul liber, făcut pe sticlă, e acum înlocuit, introducându-se șablonul („formă”, „izvod” sau „tipar”), care va duce la o producție masivă de icoane. Cel mai însemnat centru de asemenea meșteri iconari este satul Nicula, de unde și numele — impropriu de altfel — dat acestor icoane: icoane de la Nicula. Niculenii, care cu timpul devin un adevărat sat de iconari, își deslăceau produsele nu numai în satul lor, cu prilejul pelerinajului la mănăstire, ci străbat și alte sate ale Ardealului, trecând chiar și în Principate, unde asemenea icoane nu erau cunoscute. Datorită icoanelor lucrate la Nicula, meșteșugul picturii pe sticlă e deprins și de unii țărani din sudul Ardealului: Șcheii Brașovului, Făgăraș și câteva sate din jur, Alba Iulia-Maieri, Lancrăm, Laz (ambele lângă Sebeș) și în alte părți. Deși cele mai multe icoane nu sînt semnate, totuși cunoaștem și numele unor iconari din secolul XIX, care renunță la șablon, reușind să execute anumite scene și personaje cu totul originale și deosebit de valoroase din punct de vedere artistic. Dintre acești iconari, autorul amintește pe Savu Moga din Arpașul de sus, Ion Pop din Făgăraș, Petru Tămaș din Făgăraș, Matei Ținforea din Cîrțișoară, șapte zugravi din familia Poenaru din Laz, mai mulți zugravi din familia Costea din Lancrăm, ș. a., prin creațiile cărora „iconografia pe sticlă se ridică pe treptele artei adevărate” (p. 312).

Meșteșugul picturii pe sticlă, dezvoltat în secolul XVIII, dar mai ales în secolul XIX, pentru ca să dispară în primele decenii ale celui actual, se axează de la început pe o tematică religioasă. Cele mai frecvente scene care apar în aceste icoane sînt: Facerea lumii, Raiul, Potopul, Proorocul Ilie, apoi scene din Noul Testament, legate de activitatea și patimile Mîntuitorului: Nașterea, Botezul, Intrarea în Ierusalim, Cina cea de Taină, Răstignirea, Punerea în mormînt, Învierea. Apar apoi o serie de personaje din Biblie sau din Viețile Sfinților, cărți care, desigur, erau cunoscute acestor iconari: Sf. Fecioară Maria, cei patru Evangheliști, Sf. Apostol Petru, Sf. Ioan Botezătorul, Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil, Sf. Gheorghe, Sf. Împărați Constantin și Elena, Sf. Nicolae, Sf. Trei Ierarhi, Sf. Varlaam, Sf. Hărămbie, ș. a.

Ceea ce interesează în mod deosebit în pictura acestor icoane este specificul lor românesc. Lăsăm să ne vorbească însăși autorul studiului: „Ca-

sele sînt reprezentate cu acoperişurile de țiglă ca în regiunea Făgărașului, Sibiului sau Bihorului, bisericile sînt cele romînești de arhitectură bizantină, carul Sf. Ilie proorocul este de cele mai multe ori carul țăranului român, ciobanul cu sarică, glugă și fluier ce își paște oile este ciobanul român din Maramureș, Țara Bîrsei sau Moților din munții Apuseni, ieslea în care se naște Iisus este ieslea din căminul sărac al țăranului român... (p. 310).

Vorbînd de rolul pe care l-au avut icoanele pe sticlă în pregătirea artei noastre culte, autorul ne spune: „Icoanele pe sticlă prin coloritul viu și decorativ constituie un izvor de inspirație și geneză cromatică pentru creatorii artei noastre culte, căci ori de cîte ori le-au cercetat, au găsit în cuprinsul lor indicații prețioase asupra structurii artei populare romînești și ale folclorului nostru. De remarcat că din rîndul masei de țărani romîni din Ardeal, de unde s-au ridicat acei zugrăvi-iconari, au apărut pictori creatori ai artei noastre culte, ca Ioan Moga, Mișu Pop și Sava Henția. Ori de cîte ori pictorii creatori ai artei noastre culte, eliberați de un anumit schematism academic și de formalismul aparent al anumitor curente sau școli în care se integrau, s-au apropiat de arta populară cercetînd icoanele ardelenesti pe sticlă, au suferit influențe directe, cu puternice accente cromatice, similare aceloră pe care nuanțele atît de variate și de pitorești ale vechilor scoarțe romînești le-au avut de nenumărate ori asupra picturii noastre moderne și contemporane. Această influență constituie una dintre cele mai valoroase contribuții ale poporului care prin arta sa contribuie la crearea unei arte culte de reală și profundă valoare națională... (p. 313—314).

În ultima parte a studiului, autorul se ocupă și de xilogrăvurile țărănilor romîni ardeleni (p. 314—315), asupra cărora a scris un studiu și prof. I. Mușlea (*Xilogrăvurile țărănilor romîni din Ardeal în artă și tehnică grafică*, caietul 8, București, 1939). Aceste stampe executate cu ajutorul negativelor de lemn, datează din secolele XVIII—XIX, fiind tot o creație a țăranului român. Majoritatea xilogrăvurilor cunoscute sînt executate în comuna Hăjdate, regiunea Cluj. Se cunosc unele piese anonime, dar unele sînt și semnate de meșteri, ca Gheorghe Pop, Simion Pop, Onisie Pop, Andrei Man și Nichita Morar. Și aceste xilogrăvuri reprezintă persoane și scene biblice, existînd totuși și o tematică laică: țărani, oameni de rînd, nobili, tîrgoveți, ostași, scene inspirate din cărțile populare, precum și natură moartă: animale, păsări, flori, etc. Tehnica lor demonstrează — ca și aceea a icoanelor — „însușirile artistice cît și de bun meșteșugar ale țăranului român, atît în mînuirea desenului, a dălții pentru realizarea sculpturii necesare în negativ cît și posibilitățile sale decorative”. (p. 315).

Un număr de 21 de reproduceri după diferite icoane însoțesc acest succint și interesant studiu. Cîteva mici greșeli de amănunt nu scad cu nimic valoarea sa (de pildă p. 302, n. 7, în loc de cataclismul, corect: catolicismul; p. 312, n. 5, în loc de episcopul Radu, corect: canonicul (Iacob) Radu). Studiul prezintă un interes deosebit și pentru preoții ortodocși din Ardeal, în parohiile cărora se mai găsesc, fără îndoială, asemenea icoane pe sticlă. Ele trebuiesc păstrate cu mare grijă, căci sînt o mărturie grăitoare a eminențelor însușiri artistice ale poporului nostru.

MONUMENTE ȘI MUZEE. BULETINUL COMISIEI ȘTIINȚIFICE A MUZEELOR ȘI MONUMENTELOR ISTORICE ȘI ARTISTICE. I. Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1958, 298 p.

În 15 martie 1951 s-a înființat pe lângă Academia Republicii Populare Române „Comisia științifică a muzeelor și monumentelor istorice și artistice”, al cărei prim scop este organizarea științifică a muzeelor și conservarea monumentelor istorice și artistice din țara noastră. Menită să continue opera începută de vechea „Comisie a monumentelor istorice”, noua Comisie a înfăptuit în cei 7 ani de existență lucrări de o deosebită importanță. Printre altele, în cursul anilor 1953—1954 s-a făcut inventarierea tuturor monumentelor de cultură de la noi, înregistrându-se cu acest prilej 11.453 de monumente, dintre care 4.360 au fost declarate monumente de cultură. S-a întocmit tot atunci un Regulament privind protejarea, restaurarea și folosirea monumentelor de cultură, tipărindu-se și o listă a acestor monumente (p. 17). Între realizările din ultimul timp ale acestei Comisii, se numără și editarea unui Buletin periodic, din care, până acum, a apărut un prim număr. Credem că nu e lipsită de interes prezentarea sumară a cuprinsului acestui Buletin pentru cititorii revistei noastre, mai ales că preoțimii îi revine un rol deosebit în acțiunea de conservare și îngrijire a vechilor monumente de artă bisericească.

Buletinul apare sub conducerea unui comitet de redacție format din 7 membri: Acad. P. Constantinescu-Iași, redactor responsabil, Prof. Horia Teodoru, red. responsabil adjunct, Acad. G. Oprescu, Acad. Em. Condurachi, Prof. Virgil Vătășianu, Conf. univ. Barbu Cimpina, membri și Dan Bădărău, secretar de redacție. Buletinul este împărțit în trei părți: studii, note și recenzii.

Seria celor 17 studii o deschide Acad. P. Constantinescu-Iași cu lucrarea *Respect față de monumentele istorice* (p. 13—20), care ar putea fi considerată drept o prefață la această nouă și valoroasă publicație a Academiei R. P. R. După ce arată atenția pe care guvernul sovietic o acordă monumentelor istorice, ne prezintă și situația din țara noastră în trecut și astăzi. Primele manifestări în vederea conservării monumentelor istorice la noi se vădesc îndeosebi de la Regulamentul Organic încoace, culminând cu înființarea unei Comisii arheologice în 1880, transformată în 1892 în Comisia Monumentelor Istorice. Aceasta editează între anii 1908—1945 „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, al cărui suflet era N. Iorga, cu concursul arhitecților Gh. Balș și N. Ghica-Budești și a numeroși alți istorici și arhitecți. Din 1951 opera vechii Comisii e continuată de cea actuală, de care am amintit mai sus.

Acad. Em. Condurachi în studiul *Histria romano-bizantină în lumina ultimelor săpături* (p. 21—39) ne prezintă cercetările arheologice efectuate în acest străvechi centru de colonizare grecească din Dobrogea, din 1914 încoace și în deosebi cele din ultimii ani.

Acad. Duiliu Marcu și pictor G. Russu, *Descoperirea frescei din secolul al XVI-lea de la mănăstirea Tismana* (p. 41—55). Datorită faptului că vechea pictură a acestei mănăstiri oltene, care data din 1564, era acoperită cu straturi noi de pictură din anii 1732, 1766 și 1844, prin strădania I. P. S. Mitropolit Firmilian, o comisie de specialiști a început încă din 1955 lucrările

de restaurare a vechii picturi de la 1564. Autorii ne prezintă mersul lucrărilor, precum și frescele descoperite. Lucrările de restaurare continuă.

Un studiu interesant ne prezintă Oliver Velescu, *Castelul de la Hunedoara. Scurtă privire istorică* (p. 57—72). Ridicată în sec. XIV (documentar apare în 1399, iar orașul în 1307), cetatea Hunedoara este donată de către regele Sigismund al Ungariei cavalerului Voicu, tatăl lui Ioan de Hunedoara, în 1409. În sec. XV, castelul e mărit și refăcut în forma lui de azi, de către Ioan de Hunedoara, nu numai pentru a servi ca o cetate de apărare, ci și ca o reședință demnă de funcțiile însemnate ce i se acordă stăpînului său. Din această epocă datează aripa de vest a castelului, care cuprinde sala cavalerilor, sala dietei și capela. Construcțiile continuă și sub domnia lui Matei, terminîndu-se abia prin 1480. După stingerea familiei Corvineștilor, castelul trece în posesiunea familiei Török, care l-a stăpînit în tot cursul sec. XVI. În sec. XVII trece în stăpînirea familiei Bethlen, principele Gabriel Bethlen începînd și lucrările de restaurare, apoi în stăpînirea altor familii, pentru ca în 1722 să revină Casei de Austria. În urma unui incendiu în 1854, care l-a distrus în întregime, încep lucrările de restaurare către sfîrșitul sec. XIX, apoi în 1907—1914, fiind reluate în 1956.

Dan Bădărău, *O veche panoramă a Iașilor la 1793 datorită pictorului rus M. M. Ivanov* (p. 73—82). Autorul analizează o acuarelă a orașului Iași, lucrată de pictorul rus Mihail Mateevici Ivanov în 1793, expusă azi la „Ruskii Muzei” din Moscova. Acuarela prezintă și numeroase mănăstiri și biserici din Iași: Frumoasa, Cetățuia, Sf. Ioan Gură de Aur, Galata, Sf. Sava, Trei Ierarhi, Golia și Curelari.

Teodora Voinescu, *Note asupra tezaurului istoric și artistic cu ocazia restituirii lui de către U. R. S. S.* (p. 83—91). Cunoscuta cercetătoare a vechilor noastre monumente de artă bisericească, examinează, din punct de vedere muzeologic, etapele principale ale restituirii tezaurului de către guvernul sovietic în 1956 și ale expunerii sale în Muzeul de Artă al R. P. R. din București.

Radu Crețu publică un studiu despre *Culele și casele întărite de pe Valea Motrului* (p. 93—117). Autorul — colaborator și la revista „Mitropolia Olteniei” — descrie un număr de două cule și două case întărite existente și azi, precum și două cule și mai multe case întărite, azi dispărute, toate situate pe Valea Motrului, în nod-vestul Olteniei, datînd de la sfîrșitul sec. XVIII și începutul sec. XIX. Notăm că o culă este un tip de locuință fortificată a micilor boieri de țară din Oltenia, menită să-i apere de haiduci și de bandele de turci jefuitori.

Radu Greceanu ne prezintă *Casa de piatră din Herăști. Istoric* (p. 119—130), iar Eugenia Greceanu, *Casa de piatră din Herăști. Studiu arhitectonic* (p. 131—148). La aproximativ 30 km de București se află ruinele unui palat clădit pe la mijlocul sec. XVII de către frații Cazan și Udriște Năsturel, frații Doamnei Elina, soția lui Matei Basarab. Udriște est bine cunoscut în istoria vechii culturi romînești, prin tipărirea Evangheliei învățătoare de la Govora în 1642 și prin traducerea romanului Varlaam și Ioasaf și a Imitației lui Hristos a lui Thomas de Kempis. Tot în Herăști se ridică în 1644 o biserică de către frații Cazan și Udriște și sora lor Elina Doamna. Casa de aici a fost descrisă pentru prima oară de către diaconul Paul de Alep, însoțitorul patriarhului Macarie al Antiohiei în călătoriile sale, în anul 1657.

Casa, cu moșia înconjurătoare, a aparținut urmașilor familiei Năsturel pînă în 1831, cînd a fost cumpărată de Domnitorul Serbiei Miloș Obrenovici, care a și locuit un timp aici, după abdicarea din scaun. Ulterior trece în diferite mîini, pînă în 1931, cînd e distrusă de un incendiu și părăsită. În 1954 încep lucrările de restaurare. Această casă face parte din cele mai reprezentative monumente ale vechii arhitecturi civile romînești.

Urmează un studiu semnat de Paul I. Cernavodeanu și Paula Popescu, *Monumentele istorice din comuna Budeasa — raionul și regiunea Pitești* (p. 149—166). Autorii descriu conacul familiei Budișteanu construit în 1768 de marele armaș Șerban Budișteanu și biserica satului ridicată în 1796 de frații Șerban Budișteanu, mare armaș și fratele său Nicolae, mare postelnic, pictată în 1860.

Oliver Velescu ne prezintă *Un monument al istoriei noastre culturale: Teatrul din Oravița* (p. 167—173). Una dintre cele mai vechi săli de teatru este a celui din Oravița, construit în 1817, renovat în 1893. Trupa de diletanți pentru care a fost construit a dat numeroase reprezentații, printre care și piese publicate în Biblioteca romînească a lui Zaharia Carcalechi, traducерile lui Damaschin Bojinca, opereta Crai nou a lui Ciprian Porumbescu ș. a. Printre turneele străine și romînești, autorul amintește turneul trupei Mihail Pascaly, al cărei suflleur era Mihail Eminescu. În 1931 a cîntat aici George Enescu.

V. Drăguț, *O biserică cu gropniță în Ottenia — sec. XVI: biserica schitului Dobrușa* (p. 175—183). Zidită în sec. XVI, această biserică — situată în com. Zlătărei, raionul Drăgășani — prezintă un interes deosebit, prin aceea că între naos și pronaos e inclusă o nouă încăpere, gropnița, întilnită numai în Moldova, în sec. XVI. Prezența ei aci se explică prin influența exercitată de arhitectura moldovenească asupra celei muntenesti către mijlocul sec. XVI.

G. Bezviconi, *Cimitirul Bellu din București — muzeu de sculptură și arhitectură* (p. 185—204). Fondat înainte de anul 1859, marele cimitir bucureștean prezintă un interes istoric deosebit, prin faptul că e locul de înmormîntare a numeroase personalități din trecutul nostru. În același timp prezintă și o importanță artistică, fiind un adevărat muzeu de artă prin mulțimea capadelor, mausoleelor, busturilor, statuilor și medalioanelor ce se află aici, creații ale celor mai de seamă arhitecți și sculptori romîni.

Dan Berindei, *Cu privire la biografia inginerului și „arhitecтонului” Moritz von Ott* (p. 205—213). Autorul ne dă cîteva date asupra inginerului și arhitectului austriac Moritz von Ott, stabilit în Țara Romînească în primele decenii ale sec. XIX. Acesta a participat activ la acțiunea de sistematizare și modernizare a orașelor din Țara Romînească, fiind autorul sistematizării a trei orașe noi: Giurgiu, Turnu Severin și Alexandria.

Petre Ș. Năsturel în lucrarea *Insemnări din Hirlău și împrejurimi* (p. 215—226) ne prezintă cîteva inscripții de la bisericile din orașul Hirlău: biserica domnească Sf. Dumitru, biserica Sf. Nicolae și de la bisericile din Maxut, Deleni și fostul schit Zagvia.

Eugen Glük, *Muzeul revoluției din 1848—49 Arad* (p. 227—236). Autorul face un scurt istoric și o prezentare a celor mai de seamă piese cuprinse în acest muzeu, întemeiat în 1892 și reorganizat în anii din urmă.

Dan Berindei, *Înființarea Societății academice și localurile Academiei* (p. 237—246). Deși au fost glasuri numeroase care au cerut înființarea unei Societăți academice și în prima jumătate a sec. XIX, ea se înființează abia în 1866. În 1879 se reorganizează, luând numele de Academia Română, iar în 1948 are loc o nouă reorganizare, sub numele de Academia Republicii Populare Române. Primele ei ședințe se țineau la Universitate, oferindu-i-se un local propriu în Calea Victoriei, pe locul actual, doar în 1890. În 1936—37 se construiește edificiul actual, după planurile arhitectului Duiliu Marcu.

Cu aceasta se încheie seria studiilor, atât de variate ca temă și de bogate în conținut, din primul număr al Buletinului. Fiecare studiu are cite un rezumat în limba rusă și în limba franceză. Numeroasele figuri care însoțesc fiecare studiu, de asemenea au explicații în ambele limbi.

La *Note*, Aurel I. Gheorghiu ne prezintă *Mănăstirea Vișorita* (p. 247—253) de lângă Tirgoviște, ctitorie a lui Vlad Vodă Inecatul (1530—32); Petre Ș. Năsturel, *Neagoe Basarab și Mănăstirea Moldovița* (p. 253—255), în care se ocupă de un Tetraevanghel, ce pare să fi fost donat Moldoviței de domnul muntean; Radu Crețeanu, *Cei ce au ctitorit cu munca zugrăviți în bisericile de pe Valea Motrului* (p. 256—257); T. E., *Mănăstiri neînchinat* (p. 257); V. Cindea, *Cutremurul din 31 mai 1738 și pagubele Hurezului* (p. 257—258); D. Bădărău, *Vai, medicii!* (p. 259).

Urmează două necrologuri: unul pentru preotul profesor I. Popescu-Cilieni din Craiova (1906—1956), harnic cercetător al trecutului Olteniei, semnat de G. Popilian (p. 260) și al doilea pentru profesorul bucureștean Costache Pușcașu (1900—1957), semnat de Petre Ș. Năsturel.

Se publică apoi un număr de 17 recenzii la diferite lucrări românești și străine (p. 263—281). Printre acestea semnalăm și elogioasa recenzie făcută de P. Ș. Năsturel studiului I. P. S. Mitropolit Tit Simedrea, *Mănăstirea Vodița*, publicat în Biserica Ortodoxă Română, nr. 1—2, 1947.

La *Materiale* (p. 283—296) se publică „Regulamentul de funcționare al Comisiei științifice a muzeelor și monumentelor istorice și artistice”, precum și diferite norme și propuneri privitoare la organizarea și funcționarea diferitelor categorii de muzee.

Prin studiile sale variate și temeinice, noul Buletin al Comisiei științifice a muzeelor și monumentelor istorice și artistice se înscrie printre cele mai de seamă lucrări apărute în ultimul timp în țara noastră. Valoarea sa crește și datorită condițiilor tehnice ireproșabile în care a apărut. Noua lucrare este o mărturie în plus a progresului cultural deosebit de la noi din țară în ultima vreme, ea putând să figureze cu cinste alături de publicațiile similare de peste hotare.

MIRCEA PĂCURARIU

CATEHISM CREȘTIN ORTODOX. Ediția III. Arad 1957, p. 232.

P. S. Sa Dr. Andrei Magieru, Episcopul Aradului și Hunedoarei, deschide paginile Catehismului cu o prefață scurtă dar deosebit de frumoasă și plină de învățăminte creștinești, subliniind îndeosebi „că a adunat în cartea aceasta învățăturile de temelie ale Bisericii noastre ortodoxe, spre a le tipări și pune în mîna credincioșilor, pentru ca ele să fie un izvor de lumină și zidire duhovnicească tuturor acelor ce se apropie cu dragoste

de cuvîntul Evangheliei lui Iisus Hristos"... Credincioşii „vor putea învăţa — din cartea aceasta — despre bunătate şi dragoste, despre cinstirea şi preţuirea omului, despre îndreptăţita răsplată a muncii şi mai ales despre pacea şi bunăvoinţa dintre oameni, tot atîtea virtuţi creştineşti care pot să asigure credincioşilor fericirea în lumea aceasta şi să le dea speranţa sigură pentru dobîndirea vieţii celei viitoare şi veşnice" (p. 3).

Catehismul are trei capitole mari şi fiecare capitol include în sine subdiviziuni caracteristice unei asemenea lucrări. Capitolele sînt: I. *Credinţa creştină* (p. 7—82), II. *Cultul creştin* (p. 83—170) şi III. *Morala sau viaţa creştină* (p. 171—224). — Ca formă, sînt folosite întrebările şi răspunsurile.

Materialul este prezentat cu claritate şi într-o limbă accesibilă. Astfel, cuprinsul Catehismului poate fi urmărit şi asimilat chiar şi de acei credincioşi care sînt mai puţin introduşi în cele ale credinţei noastre dreptmăritoare. Exemplu:

„Bisericele se zidesc în formă de *cruce* sau în formă de *corabie*. Crucea cu cele patru braţe ne învaţă că Biserica adună credincioşii din cele patru părţi ale pămîntului, de la răsărit, apus, miazăzi şi miazănoapte. Corabia ne aminteşte că precum Noe cu familia lui au scăpat de potopul apelor în corabie, tot aşa şi noi, oamenii credincioşi, scăpăm de potopul păcatelor în biserică" (p. 99).

Versetele din Sf. Scriptură, bine alese şi tot aşa de bine şi la locul lor folosite, sînt numeroase. Ele întăresc expunerea, o adîncesc, o luminează la tot pasul şi îi asigură autoritatea necesară. Apoi rugăciunile Bisericii, cîntările bisericeşti, etc., adause la sfîrşitul multora din subcapitolele lucrării, sînt servesc ca material documentar, intuitiv, instructiv şi educativ-religios. Acelaşi rol îl împlinesc, cu mult folos duhovnicesc, şi ilustraţiile — destul de numeroase — din text.

Nu e cazul să stăruim deosebit asupra cuprinsului, fiindcă acesta include toate învăţăturile Bisericii noastre aşa cum sînt ele cuprinse şi în alte lucrări de natura celei de faţă. Subliniem mai degrabă că lucrarea apărută la Arad — *Catehismul Creştin Ortodox* — este de mult folos credincioşilor noştri şi de aceea o recomandăm cu toată căldura.

Prot. D. CĂLUGĂR

Revista BYZANTINOSLAVICA din Praga.

Byzantinoslavica, revista Institutului slavon al Academiei de ştiinţe cehoslovace din Praga, prezintă în cele două numere ale sale anuale un material important privitor la istoria Bizanţului şi a relaţiilor sale cu ţările şi popoarele învecinate.

Nr. 2 al anului XVIII de apariţie, 1957, cuprinde articole despre: C. Jirecek bizantinolog, de J. Cvetler (p. 189—201); Originea numelui de Paulicieni, de M. Loos (p. 202—217); Ortodoxia, Bizanţul şi Roma, urmare şi sfîrşit, de M. Šesan (p. 218—223); O icoană a Cinei Domnului de la Sofia, de H. Michaelis (p. 224—232); Despre manuscrisele slave ale Scării Paradisului (Lestviţa), de M. Heppel (p. 233—270); Mineiul de la Ostrog din v. XI—XII, scris pe pergament, de I. Pankevici (p. 271—4); Zece ani de cercetări asupra monumentelor bizantine din Ungaria, de Z. Kadar. Urmează

apoi numeroase recenzii, din care desprindem: Z. Vana, Maghiarii și slavii în lumina descoperirilor arheologice din Slovacia, tip. Belobrd, 1954 și K. Horalek, Evangheliare și Tetraevangheliare, Praga 1954, îndeosebi cele glagolitice (p. 299s). Bibliografia este foarte bogată și din partea română contribuie la ea prof. E. Frances și M. Șesan.

Nr. XIX-1, pe 1958 prezintă între altele, următoarele probleme: Berlinul și bizantinistica, de J. Irmscher (p. 12—25); Descoperiri noi din catedrala Sf. Sofia din Kiev, de V. Lazarev (p. 85—95); Relația dintre arta bizantină și arta veche rusă, de D. Sarablianov (p. 96ss); O ramură uitată a artei armene: mozaicul, de Gl. Bănățeanu (p. 107ss). Printre recenzii se impun cele cu privire la edițiile noi ale marilor opere: Ch. Diehl, Bizanțul, mărire și decădere, în traducere engleză 1957; G. Ostrogorsky, Istoria statului bizantin, în ediție franceză, Paris 1956; Fr. Dvornik, Slavii, istoria lor veche și civilizația, în ediție engleză, 1956; și altele. Bibliografia e bogată în toate domeniile bizantinologiei.

M. ȘESAN

Revista PRAVOSLAVNA MÄSL.

Revista *Pravoslavna Mäsl* a Mitropoliei ortodoxe cehoslovace, nr. 1 pe 1958, este bogată în cuprins. P. S. Episcop Dorotei de Prešov tratează despre: Liturghia darurilor mai înainte sfințite (p. 1—14), arătând că a fost rînduită încă la sinodul de la Laodicea și a fost mai tîrziu stilizată deplin de Sf. Grigorie Dialogul.

Prot. L. Dosedel se ocupă cu: Două probleme ale eticii (p. 15—27), subliniind faptul că fiecare credincios are posibilitate să urmeze calea moralei creștine, chiar dacă personal fiecare urmează cîte o cale proprie.

Arhim. Pimen Chmelevski, protos al misiunii ortodoxe ruse la Ierusalim în 1957, își expune impresiile în: „Amintirile unui pelerin” (p. 28—40), în care ilustrează prin cuvinte și imagini momente din viața Locurilor sfinte de astăzi.

Arhim. Andrei Kolomațki înfățișează figura marelui Cuvios Seralim din Sarov (p. 40—49), care și-a desfășurat activitatea sa duhovnicească rodnică pînă în 1833, insistînd îndeosebi asupra „bucuriei pascale”.

Prof. F. Jakubicek se ocupă cu: Cărțile profeților (p. 49—53), lămurind noțiunea de profet precum și rolul vestirii lor, ca îndrumare spre monoteismul creștin.

Prof. N. Novojilov prezintă un tratat despre: Influența italiană asupra muzicii bisericești ruse (p. 54—60), arătînd cum muzicienii italieni de la curtea țaristă Araia, Gallupi, Sarti și Zoppi i-au influențat pe compozitorii ruși Racinski, Dehtiarov, Berezovski, Bortnianski, Vedel și Davidov. Articolele, scrise în limba rusă, au rezumat în limbile franceză, germană și engleză.

Urmează apoi îndemnul spre pace, rostit de I. P. S. Mitropolit Ioan de Praga, la conferința pentru pace din Praga (p. 61s), vestea morții renumitului teolog rus Vl. Losskij, la Paris, în 7 februarie 1958 și recenzie la „Jurnalul Patriarhiei din Moscova”.

M. ȘESAN

Revista BOGOSLOVIE.

Facultatea de teologie ortodoxă din Belgrad publică din 1957, în continuare, buletinul său, intitulat: *Bogoslovie*. Nr. 2 are un cuprins bogat, care merită să fie cunoscut. Astfel la început este prezentat actul decernării titlului de Doctor honoris causa Prea Fer. Patriarh Alexei al Moscovei, la Belgrad, subliniindu-se totodată vechimea și importanța relațiilor bisericești sîrboruse (p. 1—11).

Apoi prof. Lazar Mirkovici se ocupă cu: Tipiconul arhiep. Nicodim de Zicea (p. 12—19), care datează din 1319, avînd la bază texte bizantine, primite de la patriarhul Nifon.

Prof. Cedomir Drašković tratează despre: Privire asupra predicii (p. 20—33), în care se ocupă cu predica la morți, numită înainte și predică de laudă, fiind din începuturi adresată mucenicilor; autorul subliniază importanța ei în veacul IV și apoi reluarea acestui tip din veacul XVIII.

Prof. Lazar Milin analizează problema: Astronomia nouă și concepția creștină despre lume (p. 34—51), accentuînd faptul, că dacă în Apus fărurile papale au combătut sistemul lui Kopernik, în Răsărit Biserica ortodoxă nu a urmărit niciodată cu anatema vreo știință, care se ocupa cu cercetarea de amănunt a lumii.

Prof. Dim. Dimitrievici expune: Teoria descendenței și problema provenienței moralei (p. 52—68), ajungînd la concluzia, că știința despre evoluția vieții recunoaște faptul, că morala e inerentă vieții și că provine și din intelect.

Prof. Em. Ciarnici expune teza despre: Apollo ca autor al epistolei către Evrei (p. 68—82), constatînd, că Apollo nu este autorul ei, pentru că el nici nu făcea parte deosebită din cercul ucenicilor sf. Apostoli.

Prof. A. Frușici arată împrejurările istorice în care s-a realizat: Autocefalia bisericii ruse și proclamarea patriarhiei în 1589 (p. 83—93).

Prof. Dad. Vucici se ocupă cu problema despre: Hedonism și educația artistică (p. 93—102), subliniînd faptul, că plăcerea artistică este atît internă, cît și externă, adică e receptivă și totodată și exteriorizantă, încît poate fi socotită o adevărată „trăire artistică”, necesară vieții omenești.

Fiecare articol are un rezumat în limbile germană și rusă. Urmează apoi necrologul pentru Arhiepiscopul Dorotei al Atenei și cîteva recenzii, despre: Predicile la radio, de Braun H., 7 vol.; Dicționarul greco-bulgar, 1957; Raportul între teologia morală și asceză, de Egenter R. 1957; Cultura și credința, de Kroner R., 1951; Privire canonică asupra comuniunii cu eterodocșii, de Kotsonic I., Atena 1957.

M. ȘESAN

FESTIVITĂȚILE ANIVERSĂRII A 10 ANI DE LA ÎNSCĂUNAREA PREA FERICITULUI PATRIARH JUSTINIAN

Biserica Ortodoxă Română, văduvită prin moartea pururea pomenitului patriarh Nicodim Munteanu, și-a dobândit un nou întîistătător la 24 mai 1948, cînd a fost așezat la cîrma ei mitropolitul de-atunci al Moldovei, Înalt Prea Sfinția Sa Justinian Marina. La 6 iunie 1948, Prea Fericitul Patriarh JUSTINIAN a fost înscăunat sărbătorește în jețul patriarhicesc.

Au trecut 10 ani de-atunci.

La începutul lunii mai din acest an, Sinodul Permanent al Bisericii noastre a luat hotărîrea de-a se prăznui în cadrele vieții bisericești, împlinirea primului deceniu de arhipăstorire a Prea Fericitului Patriarh Justinian. Sărbătorirea a fost stabilită pe data de duminică 8 iunie a. c. În vederea participării la festivități, au sosit în țară și oaspeți prețuiți de peste hotare: o delegație a Patriarhiei Alexandriei și o delegație a Bisericii Ortodoxe Ruse. Delegația alexandrină a fost alcătuită din: Prea Fericitul HRISTOFOR, Patriarh și Papă al Marii Cetăți a Alexandriei și a toată Africa, însoțit de P. C. Arhimandriți Agatanghelos, Partenios, Callistos și Varnavas, de Dl. Prof. Dr. Th. Mosconas, directorul Bibliotecii din Alexandria și de Dl. Evanghelos, medicul Patriarhiei. Delegația Bisericii Ruse a fost compusă din Prea Sfințitul Episcop PAVEL al Permului și din Dl. Prof. Anatolie Horbaciov, inspector bisericesc.

Duminică 8 iunie a. c., dimineața, s-a săvîrșit Sfînta Liturghie arhierescă în Biserica patriarhală „Sf. Spiridon”, de către Prea Fericitul Patriarh Justinian, înconjurat de I. P. Sf. Mitropoliți Justin al Moldovei și Sucevei, Nicolae al Ardealului, Firmilian al Olteniei și Vasile al Banatului, precum și de P. Sf. Episcop Pavel al Permului, de P. C. Arhimandriți din delegația bisericească alexandrină și de numeroși consilieri, profesori, preoți și diaconi. A asistat Prea Fericitul Patriarh și Papă HRISTOFOR. Răspunsurile liturgice au fost date de Corala Patriarhiei, dirijată de Dl. Conf. univ. Nicolae Lungu. La priceastă a predicat P. C. Diacon Dr. Nicolae I. Nicolaescu, pro-rectorul Institutului Teologic Universitar din București. P. C. Sa a vorbit substanțial și pătrunzător despre cinstirea Sfinților, despre rolul Institutului Teologic Universitar din București în viața noastră bisericească de altă dată și de acum și despre înfăptuirile Bisericii noastre în cursul primului deceniu de arhipăstorire a Prea Fericitului Patriarh Justinian.

După Sf. Liturghie, în sala de ședințe a Palatului Patriarhal, la orele 13, s-a deschis

ȘEDINȚA SOLEMNA A SFINTULUI SINOD

În afară de Înălți Preasfințiții și Prea Sfințiții Membrii ai Sfântului Sinod, erau prezenți: Membrii delegațiilor bisericești alexandrină și rusă în frunte cu Prea Fericitul Patriarh HRISTOFOR și P. Sf. Episcop PAVEL al Permului; Consilieri patriarhali și inspectori generali, în frunte cu P. C. Director al Administrației Patriarhale Pr. I. Găgiu; Consilierii Arhiepiscopiei Bucureștilor în frunte cu P. C. Vicar Pr. Al. Ionescu; Profesorii Institutului Teologic Universitar din București în frunte cu P. C. Rector Prof. I. G. Coman; Delegația Institutului Universitar din Sibiu, alcătuită din P. C. Rector Prof. S. Viad, P. C. Pro-rector Prof. Sp. Căndea, P. C. Prof. Grigorie Marcu și Dl. Prof. Iorgu D. Ivan; Profesorii Seminarului Teologic din București în frunte cu P. C. Director Prof. N. C. Buzescu; protoiereii Capitalei ș. a.

Consiliul Național Bisericesc a fost reprezentat prin D-nii: I. Tăbîrcă, Dr. Mihai Fărcașiu, Acad. Prof. Dr. Vasile Rășcanu și P. C. Vicar Traian Belășcu.

Din partea Departamentului Cultelor de pe lângă Consiliul de Miniștri al Republicii Populare Romîne au luat parte: Dl. Secretar General Dumitru Dogaru, Dl. Director General I. Bărbulescu și D-nii Directori I. Onțanu, I. Rodeanu, N. Petru și N. Ștefan.

Au mai fost prezenți D-nii: Varahnin, din partea Ambasadei U. R. S. S. și Mohamed Abd-El Karim Mohamed din partea Ambasadei Republicii Arabe Unite.

Din partea altor autorități de Stat și organizații obștești au fost de față: Acad. Prof. Dr. N. Gh. Lupu, reprezentînd Prezidiul Marii Adunări Naționale a R. P. R., Dl. Acad. Prof. P. Constantinescu-Iași din partea ARLUS-ului, Dl. General D. Dămăceanu din partea Ligii pentru strîngerea legăturilor cu țările Africei și Asiei, Dl. C. Paraschivescu-Bălăceanu din partea Comitetului Național pentru Apărarea Păcii și Dl. Dionisie Ionescu, Ministrul Ceremonialului de Stat.

În numele și din încredințarea Sfântului Sinod, I. P. S. Mitropolit *Iustin* al Moldovei și Sucevei a rostit cuvîntarea festivă. Sobru și solemn, I. P. Sf. Sa a trecut în revistă înfăptuirile Bisericii Ortodoxe Romîne în ultimul deceniu, relevînd obiectiv și documentat pătășia Prea Fericitului Patriarh Justinian la făurirea lor. Dacă Biserica noastră a putut încresta la răbojul activității ei în acest răstimp realizări de seamă, aceasta a fost posibil datorită spiritului de conlucrare armonică de care s-au dovedit însuflețiți Înalt Prea Sfințiții și Prea Sfințiții Membri ai Sfântului Sinod, precum și libertății religioase și de conștiință pe care legile Republicii Populare Romîne o asigură și o garantează tuturor cetățenilor patriei noastre iubite. La rîndul ei, Biserica noastră a adus prinosul contribuției ei sincere și dezinteresate la cimentarea așezării celei noi a patriei noastre, cler și credincioși sprijinind cu dragoste și-rîvnă lupta poporului nostru pentru făurirea unei vieți din ce în ce mai îmbelșugate și pentru apărarea și consolidarea păcii.

După cuvîntarea I. P. Sf. Mitropolit Iustin, au fost oferite Prea Fericitului Patriarh Justinian, în dar, insignele patriarhale (2 engolpioane, 1 cruce pectorală, culion cu camilafcă albe, precum și un Evangheliar ferecat în metale nobile).

A luat apoi cuvîntul Prea Fericitul Patriarh și Papă HRISTOFOR, precum și P. Sf. Episcop PAVEL al Permului, felicitîndu-l pe Prea Fericitul Patriarh Justinian din partea Bisericii Alexandrină și Rusă. P. Sf. Episcop Pavel a dat citire unei scrisori prin care I. P. Sf. Mitropolit NICOLAE al Crutițelor și Colomnei exprimă înțîistătătorului Bisericii noastre cele mai calde urări de îndelungată arhipăstorire.

Din partea Departamentului Cultelor Prea Fericitul Patriarh Justinian a fost felicitat de Dl. Secretar General D. DOGARU.

A răspuns tuturor Prea Fericitul Patriarh *Justinian*. Prea Fericirea Sa a arătat că în cei zece ani de arhipăstorire a fost sprijinit și ajutat cu zel și pricepere de I. P. Sf. și P. Sf. Membri ai Sfîntului Sinod, cărora le-a exprimat mulțumiri călduroase. De asemenea a fost ajutat de consilierii patriarhali și arhiepiscopești, precum și de vrednicii dascăli de Teologie. Guvernului Patriei noastre i-a exprimat mulțumiri fierbinți pentru toate bucuriile de care l-a făcut părtaș în anii de arhipăstorire de pînă acum. A mulțumit apoi delegațiilor alexandrină și rusă, precum și tuturor celorlalți oaspeți prezenți la sărbătorire.

De încheiere, P. Sf. Episcop Dr. Antim Nica, Vicar Patriarhal, Secretar al Sfîntului Sinod, a dat citire Actului Sinodal întocmit din prilejul acestei sărbătoriri. Actul arată înțelesul și desfășurarea sărbătoririi, oaspeții prezenți, încheind cu o rugăciune de mulțumită lui Dumnezeu pentru binefacerile ce le revarsă asupra Sfintei noastre Biserici și asupra Patriei noastre înfloritoare.

Invitații au luat parte apoi la masa de onoare care a avut loc în Palatul Patriarhal. La masă au luat cuvîntul: Dl. Acad. Prof. *P. Constantinescu-Iași*, din partea ARLUS-ului, Dl. *C. Paraschivescu-Bălăceanu* din partea Comitetului Național pentru Apărarea Păcii și Dl. General *D. Dămăceanu* din partea Ligii pentru stringerea legăturilor cu țările afro-asiatice. A răspuns Prea Fericitul Patriarh JUSTINIAN, insistînd asupra începuturilor luptei pentru pace în țara noastră.

Masa s-a desfășurat într-o atmosferă caldă.

ANIVERSAREA A 75 DE ANI DE LA ÎNFIINȚAREA ÎNVĂȚĂMÎNTULUI TEOLOGIC UNIVERSITAR DIN BUCUREȘTI

Tot în ziua de Duminică 8 iunie a. c., seara la orele 19, a început desfășurarea festivității aniversării a 75 de ani de la înființarea învățămîntului teologic universitar din București.

La festivitate au luat parte: Prea Fericitul Patriarh JUSTINIAN, I. P. Sf. Mitropoliți Iustin al Moldovei și Sucevei, Nicolae al Ardealului, Firmilian al Olteniei și Vasile al Banatului, P. Sf. Episcopi Antim al Buzăului, Chesarie al Dunării de Jos, Iosif al Rîmnicului și Argeșului, Valerian al Oradiei, Teofil al Clujului, Antim și Theoctist, vicari patriarhali.

Erau prezenți de asemenea membrii delegațiilor bisericești alexandrină și rusă.

Din partea Departamentului Cultelor a luat parte Dl. Secretar General *D. Dogaru* și câțiva colaboratori.

Au mai fost prezenți: Dl. Acad. Prof. Dr. N. Gh. Lupu, Dl. Prof. Univ. Stanciu Stoian, ș. a., precum și numeroși consilieri patriarhali și arhiepiscop-pești în frunte cu P. C. Vicar Al. Ionescu și P. C. Director al Administrației Patriarhale Pr. I. Gagi, protoierei, preoți și studenți teologi.

Institutul Teologic de grad Universitar din Sibiu a fost reprezentat de o delegație alcătuită din P. C. Rector Prof. S. Vlad, P. C. Pro-rector Prof. Sp. Cădea, P. C. Prof. Grigorie Marcu și Dl. Prof. Iorgu D. Ivan.

Institutul Teologic Protestant din Cluj a fost reprezentat prin Dl. Prof. Hermann Binder, decanul Secției Evanghelice C. A. din Sibiu.

A mai luat parte P. C. Vicar arhiepiscopesc Tr. Belasçu (Sibiu).

La intrarea în sala de festivități a Institutului, Prea Fericitul Patriarh Justinian și înalții ierarhi au fost întâmpinați cu imnul patriarhal, executat de corul bărbătesc al studenților teologi, dirijat de Dl. Conf. univ. Nicolae Lungu.

Programul a început cu Imnul Republicii Populare Romîne, de Matei Socor, executat de cor.

P. C. Prof. Ioan G. Coman, rectorul Institutului Teologic Universitar din București, a rostit cuvîntarea festivă. P. C. Sa a făcut o amplă expunere istorică asupra dezvoltării învățămîntului teologic universitar din Capitală, de la Mitropolitul Calinic Miculescu și pînă azi. Facultatea de Teologie din București a fost înființată înainte cu trei pîtrare de veac, din dragoste față de Biserica noastră, pe care fondatorii voiau s-o vadă propășind și din punct de vedere teologic.

În vremea arhipăstoririi Prea Fericitului Patriarh Justinian, prin reorganizarea învățămîntului teologic, Facultatea de Teologie din București s-a transformat în Institut Teologic de grad Universitar, intrînd cu totul în grija și sub conducerea Bisericii.

P. C. Rector I. G. Coman a exprimat mulțumiri ocîrmuirii bisericești și de Stat pentru sprijinul dat acestui așezămînt, ca să-și poată îndeplini misiunea sa creștinească și patriotică.

Institutul Teologic Universitar din București a fost felicitat din prilejul aniversării a 75 de ani de existență prin cuvîntările rostite de: P. C. Arhimandrit Parthenios din partea delegației bisericești alexandrine, P. Sf. Episcop Pavel al Perinului din partea Bisericii Ortodoxe Ruse, Dl. Prof. Anatolie Horbaciov din partea Academiei Duhovnicești a Moscovei, P. C. Rector Prof. S. Vlad din partea Institutului Teologic Universitar din Sibiu, Dl. Decan Hermann Binder din partea Institutului Teologic Protestant din Cluj-Sibiu. A luat apoi cuvîntul Dl. D. Dogaru, Secretar General al Departamentului Cultelor.

De încheiere, a vorbit Prea Fericitul Patriarh Justinian, despre măsurile pe care Sfîntul Sinod intenționează să le ia pentru îmbunătățirea învățămîntului teologic.

S-a desfășurat apoi partea a doua, artistică, a programului, la deplina reușită a căruia și-au dat concursul D-nii: Mircea Buciu, artist emerit și Ion Luican.

Masa comună care a urmat, s-a desfășurat într-o atmosferă deosebit de caldă.

GR. M.

ÎNCHEIEREA ANULUI ȘCOLAR 1957/1958 LA INSTITUTUL TEOLOGIC DE GRAD UNIVERSITAR DIN SIBIU

Anul școlar 1957—1958 la Institutul Teologic de grad Universitar din Sibiu s-a încheiat cu îndătinata festivitate care a avut loc Duminică 29 iunie a. c., la praznicul de pomenire a Sfinților Apostoli Petru și Pavel.

Dimineața, în Catedrala mitropolitană, un sobor de preoți-profesori și alți membri ai clerului, în frunte cu P. C. Vicar Traian Belascu, au săvârșit Sfânta Liturghie, în prezența I. P. S. Mitropolit *Nicolae* și a P. S. Arhiepiscop Teodor.

La priceastă, a predicat P. C. Prof. Dr. Grigorie Marcu. Mînebind de la textul din Epistola către Evrei 13, 7, P. C. Sa a arătat că nu există sector de viață obștească, de la familie și pînă la cele mai voluminoase colectivități, care să nu-și aibă modelele lor vrednice de imitat, eroii lor, mîndriile lor. Sfinții sînt următorii Modelului-Hristos și, la rîndul lor, pilde ce se îmbie spre urmare, întru toate, credincioșilor. În rîndurile lor aliniate de veacuri pe file de calendar, strălucesc Apostolii Domnului, dintre care pe Sfinții Petru și Pavel îi pomenim cu rugăciuni de laudă astăzi. Ceea ce-i înfrățește pe Sfinții Petru și Pavel, știe oricare credincios: amîndoi au descoperit în Iisus Hristos pe Fiul lui Dumnezeu întrupat, amîndoi i s-au alipit și i-au slujit cu fidelitate, amîndoi s-au asemănat pînă și în moarte cu Mîntuitorul nostru.

Mai presus de toate, ei ne sînt dascăli de urmare fără greș a Domnului. Dacă Sf. Petru nu conținește a ne îndemna să ne facem părtași dumnezeieștii firi (cf. II Petru 1, 4), Sf. Pavel ne-a arătat cu propria lui viață de după convertire, cum se înfăptuiește această supremă năzuință creștinească: viețuind în Hristos (cf. Gal. 2, 20 și Fil. 1, 21), umblînd în calea Domnului, fiecare din noi făcînd ceea ce ar face Hristos în locul nostru.

P. C. Sa a făcut apoi cîteva aplicații la poziția studenților teologi în cadrele vieții noastre religioase-bisericești și patriotice-cetățenești.

După aceea, corul bărbătesc al studenților teologi, dirijat de P. C. Conf. univ. Gh. Șoima — care a dat și răspunsurile liturgice — a cîntat „Miluiește-mă, Dumnezeule...”.

La sfîrșitul Sf. Liturghii, din ușile împărătești ale Sfîntului Altar, P. C. Prof. Dr. Nicolae Mladin a dat citire îndătinătei rugăciuni de mulțumire lui Dumnezeu pentru binefacerile revărsate în acest an școlar asupra profesorilor, ostenitorilor și studenților Institutului Teologic Universitar din Sibiu.

După Sf. Liturghie, în aula Institutului, s-a desfășurat programul festivității de încheiere a anului școlar 1957-58.

La masă a luat loc I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, încadrat de P. C. Rector Dr. S. Vlad și P. C. Pro-rector Dr. Sp. Cândea. În sală se aflau: P. Sf. Arhiepiscop Teodor, P. C. Vicar Tr. Belascu, P. C. Consilieri și Profesori, părinți ai studenților, numeroși credincioși din oraș și studenți teologi.

Programul festivității a început cu „Imnul de Stat al Republicii Populare Române”, executat de corul studenților teologi sub diriguirea P. C. Conf. univ. Gh. Șoima. Asistența a ascultat imnul ridicându-se din scaune și aplaudind apoi cu căldură.

P. C. Prof. Dr. Sofron Vlad, rectorul Institutului, a prezentat darea de seamă privitoare la desfășurarea activității Institutului, în cursul anului școlar 1957—58. Adresându-se înalților ierarhii și asistenței, P. C. Sa a spus:

*Înalt Prea Sfințite Stăpine, Prea Sfințite Părinte,
Domnule reprezentant al Departamentului Cultelor,
P. C. Părinți Consilieri,
P. C. Părinți Profesori,
Onorat auditoriu și iubiți studenți teologi,*

Sintem la sfârșitul unui nou an de muncă încordată și de eforturi susținute în vederea realizării idealului în slujba căruia ne aflăm. El se adaugă ca o verigă nouă în șirul lung al celor 147 de ani de când școala noastră își desfășoară activitatea în mod neîntrerupt. În acest interval lung de timp, instituția noastră s-a dezvoltat, sub oblăduirea diferiților ierarhi, asemenea arborelui răsărit din grăunțele de muștar de care se pomenește într-o parabolă evanghelică. Cu fiecare an de muncă și efort intelectual și moral depus de profesori și studenți s-a adus un spor la îmbogățirea zestrei acestei școli. Fără îndoială că datorită împrejurărilor diferite, în care a trebuit să lucreze, deși dragostea de muncă și efortul depus n-au lipsit, totuși recolta intelectuală și duhovnicească a variat, unii ani fiind mai săracăcioși, iar alții mai bogați în realizări. Noi am putea clasa anul acesta printre anii roditori. Roadele mulțumitoare sînt rezultatul împlinirii eforturilor tuturor factorilor, care au misiunea de a se îngriji de formarea viitorilor slujitori ai Bisericii, ca și a acelor care se pregătesc pentru această misiune. Aici amintim în primul rînd pe I. P. Sf. nostru Mitropolit Nicolae, care în calitatea sa de fost profesor și rector al acestei școli, și-a împlinit osteneala multor ani în viața ei. În I. P. Sf. Sa noi am aflat pe cîrmuitorul înțelept și plin de căldura dragostei, care s-a aplecat cu multă înțelegere peste osteneala profesorilor și studenților acestui Institut, povățuindu-i și îndrumîndu-i.

Pomenesc aici de munca susținută și depusă cu devotament și rîvnă de membrii corpului didactic și educativ la cursuri, seminarii și la slujbe pentru a pregăti cît mai bine pe cei care le-au fost încredințați spre a fi formați sufletește. Au tras brazde adînci și au semănat cu mină largă învățătura cea bună menită să lumineze mințile, povețele care trebuiau să formeze inimile și îndemnurile bune menite să întărească voința. Trebuie să facem constatarea că terenul pe care am avut să-l prelucrăm a fost tot atît de variat, ca și cel de care se pomenește în parabola evanghelică a semănătorului. N-a lipsit nici terenul bătut ca drumul, nici cel pietros și nici cel plin de mărăcini, deci pămînt sterp, în care învățătura și povețele nu au prins ră-

dăcini și nu s-au putut dezvolta. Dar noi sintem mulțumiți pentru recolta bogată ce am cules-o de pe pământul bun, care formează majoritatea covârșitoare a studențimii noastre, în sufletul căreia învățătura cea bună a dat roade mulțumitoare. Masa mare a studenților, rîvnitori după idealuri înalte, s-a încadrat în mod disciplinat în munca organizată din Institut. Ei s-au arătat flămînzi și setoși după învățătura dumnezeiască, împărtășită și explicată fără preget, studiind-o cu pasiune, prin însușirea cunoștințelor împărtășite la cursuri, prin adîncirea acestor cunoștințe în lucrările făcute la seminarii și prin lectura cărților. Circulația mare a cărților de la bibliotecă din anul acesta, care a fost de 25.146 cărți folosite în majoritatea lor covârșitoare de profesorii și studenții Institutului este o dovadă a muncii intense ce s-a desfășurat aici. Studenții noștri au căutat să se formeze sufletește prin participarea cu pietate la slujbele divine, care se făceau în paraclis dimineața și seara. Rodele culese pe urma unei munci organizate și stăruitoare de un an ne bucură azi pe toți: Ierarhi, profesori, studenți și părinții acestor din urmă deopotrivă. Studenții, puțini la număr, care au alunecat pe căile fiului risipitor, nu pot fi părtași la această bucurie comună. Nădăjduim însă, ca și părintele din Evanghelie, că ei se vor îndrepta.

Fiindcă am spus că anul acesta de muncă poate fi clasat printre anii roditori, sînt dator să amintesc că la sfîrșitul lui s-au înscris pentru examenul de licență 66 de candidați, dintre care 49 absolvenți ai anului acestuia. Este cel mai mare număr de candidați care s-a prezentat vreodată în aceeași sesiune la examenul de licență. Dar nu numai numărul mare este grăitor, ci și faptul cum acești candidați se prezintă la examenul de încoronare a studiilor lor teologice. Lucrările de licență temeinic alcătuite, unele dintre ele chiar masive de sute de pagini, răspunsurile frumose de la examenul oral, care dovedesc că absolvenții noștri stăpînesc materia, destul de vastă de altfel, ce se cere pentru acest examen, toate sînt dovezi ale unui an bogat în recoltă spirituală, care ne umple sufletul de bucurie.

Dator sînt ca absolvenților noștri care se desprind din familia noastră spirituală, răspîndindu-se în cuprinsul diferitelor eparhii, să le spun acum la despărțire un cuvînt deosebit. Nu uitați, iubiți absolvenți, ceea ce ați învățat în decursul celor 4 ani, pe băncile acestui Institut. Din ceea ce ați învățat aici, ați putut desprinde că credința noastră strămoșească a format cheagul care ne-a unit atunci cînd nu ne aflam cuprinși între aceleași granițe.

Mulțumesc absolvenților noștri care au știut să devină niște colaboratori prețioși ai Rectoratului, îndeplinindu-și cu conștiinciozitate sarcinile ce le-au fost încredințate în calitate de responsabili generali pentru menținerea ordinei și disciplinei în Institut.

Dacă Institutul a putut funcționa în condițiuni mulțumitoare, se datorează sprijinului larg de ordin moral și material de care s-a bucurat din partea ierarhilor care au conducerea acestui Institut, în frunte cu I. P. S. Mitropolit Nicolae, cărora le exprimăm cu acest prilej cele mai respectuoase și calde simțite mulțumiri.

Prea Fericitul Patriarh Justinian, care poartă grijă constantă bunului mers al învățămîntului nostru teologic, a acordat și în anul acesta Institutului nostru tot sprijinul moral în legătură cu noile încadrări, ca și un sprijin material în suma de 20.000 lei. Pentru această purtare de grijă părintească Institutul nostru exprimă recunoștința sa fierbinte.

De asemenea mă simt îndatorat a mulțumi în mod deosebit Onor. Guvern prin Departamentul Cultelor, pentru sprijinul material acordat Institutului sub formă de burse. Mulțumesc de asemenea tuturor Consiliilor eparhiale și în special Consiliului eparhial de la Sibiu, pentru înțelegerea largă pe care au găsit-o în chestiunile care priveau Institutul.

După cum o mașină funcționează în mod normal numai atunci, cînd toate piesele ei componente, de la cele mai mari pînă la cele mai mici, funcționează bine, așa și Institutul nostru a funcționat în mod normal datorită muncii conștiincioase depusă de corpul profesoral și educativ, bibliotecari, corpul administrativ și de serviciu, cărora le aduc la acest sfîrșit de an mulțumiri sincere. Tuturor aceloră care și-au împlinit datoria le urăm o vacanță plăcută și-i îndemnăm să nu uite că precum cei ce se întorc acasă de la diferite meserii caută să-și arate priceperea lor în meseria învățată, tot astfel și D-Voastră să vă arătați pricepuți în promovarea vieții celei alese și în tîlmăcirea cuvîntului lui Dumnezeu cu cuvîntul și cu fapta.

În continuarea cuvîntării, Părintele rector a făcut cunoscută schimbarea intervenită în personalul educativ prin trecerea C. Ieromonah Irineu Crăciunaș, fost duhovnic II al Institutului, în slujba Arhiepiscopiei Iașilor, și numirea în locul său a P. C. Pr. Dr. Simion Radu. După aceea, a prezentat obicinuitele date statistice privitoare la efectivul studenților Institutului în cursul anului școlar 1957—58. A încheiat dînd citire listei studenților care s-au distins la învățătură și purtare, felicitîndu-i. În fruntea lor se află următorii studenți și studente care au obținut nota medie *exceptional*:

Anul IV: Ciora Elena (media 10), Hornea Ioan și Pruleanu Gheorghe (9,91), Basarab Mircea și Chițu Viorel (9,81), Giurgiu Mircea și Vasiescu Cotiso (9,63), Ciuchendea Rodica și Prescure Vasile (9,54).

Anul III: Șesan Irina (9,81) și Păscuțiu Teodor (9,54).

Anul II: Groza Ioan și Serghie Edison (9,66), Giurgiu Florin (9,58) și Radu Simina (9,50).

Anul I: Dumitrașcu Emil (9,91), Cosma Sorin și Mihălțan Ioan (9,54).

Corul studenților teologi a executat cu o măiestrie îndelung aplaudată zguduitorul cor din opera „Nabucodonosor”, de Giuseppe Verdi și sprintena „Jieneasca”, de Gheorghe Șoima.

În numele studenților a luat cuvîntul proaspătul licențiat în Teologie Giurgiu Mircea. El a arătat cît de strînsă a fost în trecut, aici în Ardeal, legătura dintre Biserică și popor. Biserica ardeleană a sprijinit statornic, din toate puterile, năzuințele spre libertate națională și propășire a poporului român din aceste părți ale patriei noastre iubite. Trecutul însuși ne arată care-i datoria prezentă a slujitorilor bisericești: alipirea statornică și sinceră față de popor. A îndemnat apoi pe studenții care rămîn să-și continue studiile în Institut, să stăruiască în muncă și rugăciune. Cuvinte de mișcătoare afecțiune, respect și recunoștință a avut față de membrii Corpului profesoral, precum și față de personalul Bibliotecii mitropolitane.

Înalt Prea Sfințiților Mitropoliți *Nicolae* al Ardealului și *Vasile* al Banatului, precum și P. Sf. Episcopi *Andrei* al Aradului, *Valerian* al Oradiei și *Teofil* al Clujului, le-au fost exprimate mulțumiri fiiști pentru tot sprijinul de care au împărțășit Institutul nostru. Aceleași calde mulțumiri au fost exprimate și I. P. S. Mitropolit *Iustin* al Moldovei și Sucevei,

de purtarea de grijă părintească a căruia s-au împărtășit absolvenții din anul acesta.

Programul artistic s-a încheiat cu corul „Psalm”, de Gh. Șoima.

A luat cuvîntul, de încheiere, I. P. S. Mitropolit *Nicolae* al Ardealului.

La sfîrșit, corul studenților teologi a cîntat un întreit „Mulți ani trăiască” și Imnul mitropolitan.

În zilele următoare, pînă la 2 iulie a. c. inclusiv, au continuat lucrările comisiilor pentru examenele de Licență în Teologie.

GR. M.

CONGRESUL DE LA STOCKHOLM

ADEVĂRATĂ „CONFERINȚĂ LA NIVEL ÎNALT” A POPOARELOR LUMII

Pentru a doua oară în epoca de după război, încîntătoarea capitală a Suediei a găzduit sfatul mondial de apărare și întărire a păcii: între 16—22 iulie 1958, s-au desfășurat acolo memorabilele lucrări ale Congresului mondial pentru dezarmare și colaborare internațională. Omenirea iubitoare de pace, de pe toată scoarța Pămîntului, și-a trimis la Stockholm aleșii ei, din 78 de țări, ca să analizeze atent și cu cumpăt problemele cele mai arzătoare ale vieții internaționale și în bună-înțelegere să chibzuiască asupra măsurilor celor mai elicace pentru soluționarea lor, astfel încît pacea lumii să iasă întărită.

Ce a făcut necesară această uriașă mobilizare de forțe?

Răspunsul e ușor de dat: Nevoia imperioasă și urgentă de-a pune la locul lor pe ațîțătorii la un nou război și de-a întări pacea. Aceasta înseamnă că disciplinarea tulburătorilor înrăiți ai păcii popoarelor s-a dovedit încă odată necesară, și că forța capabilă să-i disciplineze există.

Intr-adevăr, ceea ce caracteriza situația internațională, în preajma deschiderii Congresului mondial pentru dezarmare și colaborare internațională de la Stockholm, era pe de-o parte creșterea și întărirea continuă a forțelor înregimentate în frontul mondial al apărătorilor păcii, iar de altă parte slăbirea vădită a pozițiilor cercurilor agresive imperialiste.

Țările lagărului socialist, în frunte cu Uniunea Sovietică, reprezintă stăvila de căpetenie în calea planurilor războinice ale cercurilor imperialiste. Pășind din succes în succes în strădaniile lor de dezvoltare a economiei, a științei și culturii, dovedind o unitate indestructibilă în toate marile probleme care frămîntă vremea noastră, țările lagărului socialist nu conțesc a lua inițiative de-o mărinimoasă generozitate în scopul destinderii situației internaționale. Acest fapt le agonisește din ce în ce mai vădit simpatia și sprijinul întregii omeniri progresiste, iar pe de altă parte, duce la încurajarea și sporirea forțelor păcii de pretutindeni.

Cu totul altfel stau lucrurile de cealaltă parte. Cercurile conducătoare din unele țări occidentale, în primul rînd din Statele Unite ale Americii, continuă să promoveze politica „de pe poziții de forță”, întrețin așa-numitul „război rece”, întetesc cursa înarmărilor atomice. Masele populare din țările lagărului imperialist, sătule de această politică costisitoare din toate punctele de vedere, se atasează în chip tot mai vădit forțelor luptătoare pentru

pace. Intr-adevăr, în vremea din urmă, lupta lor pentru preîntîmpinarea primejdiei unui nou război a căpătat o amploare fără precedent. În țările apusene s-a pornit o puternică mișcare de mase împotriva „morții atomice” și împotriva înarmării Bundeswehr-ului cu bombe atomice și cu hidrogen. Semnificativ — și îmbucurător totodată — este faptul că această mișcare a luat proporții deosebite și o intensitate crescîndă tocmai în Germania occidentală. În țările apusene se strigă, se protestează, se scrie și se manifestează fățiș și energic împotriva construirii pe teritoriile lor de baze atomice, împotriva amplasării de rampe pentru lansarea rachetelor. În sfîrșit, tot mai numeroși și mai stăruitori în apelurile lor sînt miile de savanți occidentali care cer încetarea primejdioaselor experiențe cu arme nucleare și folosirea energiei atomice exclusiv în scopuri pașnice.

Dar cu toate că raportul de forțe pe arena internațională înregistrează mereu și metodic vădite schimbări, radicale orientări, în favoarea forțelor luptătoare pentru apărarea și consolidarea păcii, ar fi eronat să ne închipuim că acțiunile imperialiste de subminare a păcii scad în intensitate și în supralață. La ce se poate aștepta omenirea iubitoare de pace din partea acestora, s-a putut vedea chiar în preziua deschiderii Congresului mondial de la Stockholm: dîndu-și din nou arama pe față, dezvăluindu-și brutal scopurile agresive, continuînd politica lor aventuristă de subminare a păcii — camuflată sub vîlul străveziu al așa-numitei „doctrine Dulles—Eisenhower” — imperialiștii americani și-au trimis trupele intervenționiste în Liban, iar cei englezi, neînțelegînd să rămînă mai prejos, în Iordania, spre a înnăbuși aspirațiile poporului libanez și ale celorlalte popoare din Orientul Arab spre o viață liberă și spre independență națională.

Fapta aceasta nesăbuită, care pune în primejdie pacea lumii întregi, a stîrnit furtuni de proteste, la care s-a asociat prompt și energic și poporul nostru, atît prin manifestații de masă, cît și prin declarațiile oficiale făcute pe căile indicate de uzanțele diplomatice.

Congresul mondial pentru dezarmare și colaborare internațională de la Stockholm și-a început lucrările înfruntînd această nouă și periculoasă tentativă de azvîrlire a prea mult încercatei omeniri a vremii noastre în vîltoarea unui nou război, mai cumplit decît ne-am putea imagina. Participanții, oameni de felurite naționalități, ocupații, convingeri politice, credințe religioase, au luat atitudine fățișă și energică împotriva noii agresivități imperialiste.

În centrul atenției Congresului mondial de la Stockholm, așa cum se anunțase din bunăvreme, au stat două probleme de căpătîi pentru stadiul actual de dezvoltare al luptei de apărare și consolidare a păcii popoarelor: *dezarmarea și asigurarea unei colaborări internaționale de adîncime și durată.*

Dezarmarea este problema nr. 1 a vieții internaționale actuale. Problema aceasta trebuie soluționată urgent și definitiv, cu atît mai virtos cu cît Statele Unite ale Americii continuă să facă experiențe cu arme nucleare, iar alte state occidentale — ca spre exemplu Franța — și-au anunțat și ele intenția de-a se angaja pe povîrnișul prăpăstios al înarmărilor atomice. Curmarea cursei înarmărilor, încetarea experiențelor cu arme nucleare — după pilda dată de Uniunea Sovietică — sînt premisele de căpetenie ale efectuării dezarmării. Orice măsură practică în vederea dezarmării însemnează

un nou și ferm pas în întărirea încrederii reciproce și a destinderii situației internaționale.

Pe de altă parte, Congresul mondial de la Stockholm și-a propus să deschidă calea spre convocarea grabnică a conferinței la înalt nivel a țărilor din Est și Vest. Conferința aceasta, așteptată cu ardoare de întreaga omenire iubitoare de pace, poate și trebuie să soluționeze problemele internaționale urgente și mai presus de toate trebuie să excludă războiul ca mijloc de rezolvare a acestor probleme. Mișcarea mondială a partizanilor păcii s-a situat cu o consecvență pilduitoare, în toate ocaziile, pe punctul de vedere că nu există neînțelegeri sau conflicte oricât de grave care să nu poată fi soluționate pe calea tratativelor pașnice. În acest scop, părțile interesate trebuie să pornească de la necesitatea respectării suveranității naționale și a egalității în drepturi a tuturor popoarelor. Toată lumea știe că acest punct de vedere este împărtășit de mult și fără rezerve de țările lagărului socialist, în frunte cu Uniunea Sovietică. Declarațiile și mesajele schimbate de Dl. Ni-chita Hrusciiov cu șefii de guverne ai marilor puteri occidentale, sînt mărturie recentă și deplin convingătoare în acest scop. Mai trebuie ca masele populare din țările apusene, inclusiv cele de peste Atlantic, să exercite presiuni asupra guvernelor acelor state spre a le determina să ia loc la masa conferinței șefilor de guverne.

Incetarea cursei înarmărilor, măsurile practice peste tot care se vor lua în scopul dezarmării, precum și întrunirea conferinței la nivel înalt a țărilor din Est și Vest, vor deschide posibilități largi pentru extinderea schimburilor comerciale dintre cele două zone, pentru dezvoltarea și adîncirea cooperării oamenilor de știință, pentru așezarea marii cuceriri a energiei atomice în slujba creșterii bunăstării oamenilor de pretutindenea.

Pregătit temeinic și din bunăvreme, deslășurîndu-și lucrările într-o atmosferă de solidaritate mondială față de toate problemele arzînde ale ceasului de față, Congresul de la Stockholm s-a dovedit a fi — cum i s-a și spus pe bună dreptate — o adevărată „conferință la nivel înalt” a popoarelor lumii.

Din plenul congresului au emanat trei documente care vor reține multă vreme atențiunea luptătorilor convinși pentru pace din toate țările lumii: un *apel*, o *chemare* și o *declarație*. Să le analizăm pe rînd!

1. — *Apelul către popoare al Congresului de la Stockholm în legătură cu situația din Orientul apropiat și mijlociu* constatată cu mîhnire și îngrijorare că „asupra popoarelor lumii plănează o gravă primejdie”, „care crește pe zi ce trece”. Primejdia aceasta este pricinuită de „agresiunea forțelor armate ale Statelor Unite împotriva Libanului... urmată de debarcarea trupelor engleze în Iordania și trimiterea de trupe engleze în Libia”. Apelul denunță Statele Unite, Anglia și Turcia că „pregătesc noi acte de agresiune în Orientul apropiat”, care „amenință să transforme Orientul apropiat într-un cîmp de luptă și pun în primejdie pacea în întreaga lume”.

Conștient de forța pe care o reprezintă și de menirea sa, congresul constată că „sarcina noastră cea mai urgentă și importantă este de a face ca glasul popoarelor să fie auzit cît mai este timp”.

Ce spun popoarele lumii și ce vor ele?

Popoarele lumii afirmă că agresiunea săvîrșită de trupele americane și engleze nu este întru nimic justificată nici din punct de vedere moral, nici

juridic. Ea încalcă Charta Organizației Națiunilor Unite și stârnește indignarea tuturor îndeosebi prin aceea că a fost săvârșită după ce secretarul general al Organizației Națiunilor Unite și observatorii ONU, care au fost la fața locului, au constatat că criza politică din Liban a fost o problemă internă, orice amestec străin în afacerile acelei țări fiind exclus. În consecință, agresiunea respectivă — și orice acte analoage — trebuie condamnate fără ezitare, deoarece „ele sînt bazate pe folosirea forței împotriva popoarelor care se străduiesc să-și mențină independența și suveranitatea. Popoarele tuturor țărilor trebuie să întreprindă acțiuni rapide, energice și hotărîte pentru a stăvili această agresiune și a menține pacea în Orientul apropiat și în întreaga lume”. Aceste acțiuni este de dorit să țină seama „de condițiile existente în fiecare țară”, pentru ca eficacitatea lor să fie cu atît mai mare. „O deosebită răspundere pentru succesul acestor acțiuni — spune Apelul — revine popoarelor SUA, Angliei și altor țări, care au săvîrșit agresiunea sau ale căror guverne sprijină această agresiune”.

Apelul se face interpretul opiniei publice mondiale, care cere convocarea neîntîrziată a unei conferințe a șefilor de guverne și luarea de măsuri eficace împotriva agresorilor de către ONU, potrivit Cartei acestei organizații.

Congresul de la Stockholm este încredințat că „se va pune capăt intervenției armate în Orientul apropiat numai dacă popoarele întregii lumi vor folosi pentru aceasta toate forțele și mijloacele de care dispun. Numai astfel primejdia unei catastrofe generale va fi înlăturată”.

2. — *Chemarea Congresului mondial pentru dezarmare și colaborare internațională* se distinge prin scurtimea și sobrietatea ei. Făcîndu-se exponentul țelurilor pe care le urmăresc forțele tot mai numeroase ale păcii din întreaga lume, Congresul cheamă popoarele și guvernele: să pună capăt intervenției armate din Orientul apropiat luptînd pentru retragerea trupelor străine din acea regiune; să fie grăbită convocarea conferinței la nivel înalt care va permite să se facă primii pași pe calea colaborării internaționale; să se renunțe la „războiul rece” deoarece el nu poate duce decît la o catastrofă atomică; să se recunoască tuturor popoarelor, de către toate guvernele, dreptul la independență, dreptul de-a dispune în mod liber și suveran de bogățiile și de soarta lor; să se realizeze încetarea controlată a experiențelor cu arma nucleară, care va deschide calea spre dezarmarea generală și controlată. Cît de dreaptă și de plină de făgăduințe este această precizare a Chemării: Dezarmarea „va permite să se folosească pentru dezvoltarea economică și ridicarea nivelului de trai al popoarelor resursele umane și materiale care sînt folosite în prezent pentru pregătirea războiului”. De ani de zile, la toate întrunirile luptătorilor pentru pace, în ziare și reviste, în conferințe publice și la posturile de radio, ne este dat să auzim — pe bază de documentație indubitabilă — cît de costisitor este războiul și ce volum uriaș de investiții, de energie umană și de resurse materiale înghite cursa înarmărilor. Eliberarea acestor bunuri și așezarea lor în slujba construcției pașnice — cum cer partizanii păcii — ar duce la sporirea belșugului, la îmbunătățirea vertiginoasă a traiului pentru toți oamenii cinstiți și harnici.

„Chemăm toate forțele iubitoare de pace să lichideze divergențele care există între ele și să ajungă la un acord. Ele trebuie să avertizeze opinia publică împotriva primejdiei care o amenință, să o mobilizeze pentru ca po-

poarele să fie atrase în lupta pentru pace. Și atunci omenirea, eliberată de primejdia și teama față de pericolul atomic, va putea, în sfârșit, să se ocupe în condiții de pace de făurirea unui viitor demn și trainic". Așa se încheie Chemarea Congresului de la Stockholm: calm, încurajator, fluturînd prin fața ochilor omenirii perspectiva vieții de pace și bunăstare după care tânjim, pe care ne străduim prin muncă și luptă s-o cucerim cît mai curînd și pentru totdeauna.

3. — Al treilea document elaborat de Congresul mondial pentru dezarmare și colaborare internațională de la Stockholm este *Declarația cu privire la dezarmare*. Documentul constată că „raza de acțiune și forța distructivă a armelor moderne, și îndeosebi a armei nucleare, sporesc neîncetat. În multe țări se crează stocuri ale acestei arme. Crește numărul rampelor pentru lansarea rachetelor, al depozitelor de arme nucleare, și al altor construcții militare, adesea sub formă de baze străine, care știrbesc suveranitatea statelor. Astfel au fost create regiuni deosebit de primejdioase unde pot izbucni incidente care contrar voinței popoarelor le vor atrage în conflicte armate. Zborurile continue ale bombardierelor încărcate cu arme atomice deasupra Angliei și Arcticei, înzestrarea și organizarea armatelor care urmează într-o măsură tot mai mare linia înarmării atomice, știrea că zone atît de importante ca Germania occidentală și Coreea de Sud sînt înzestrate cu arma atomică, măresc primejdia. După cum arată agresiunea din Orientul apropiat, omenirea poate deveni în orice moment martoră a acestui lanț de catastrofe care ar aduce ruină și distrugere tuturor popoarelor lumii. Această cursă spre război și distrugere trebuie oprită”.

Declarația Congresului de la Stockholm indică înția și cea mai urgentă măsură practică ce trebuie luată în acest scop: încetarea imediată și necondiționată a explodărilor experimentale de arme atomice și termonucleare. Toate popoarele cer acest lucru. Guvernul Uniunii Sovietice — constată declarația — a și luat în mod unilateral o astfel de măsură.

Continuarea experiențelor amintite nu are nici o justificare. Dimpotrivă, ele reprezintă elementul esențial al încordării în relațiile internaționale, dăunează sănătății oamenilor din zonele învecinate cu locurile de experimentare și pun în primejdie soarta generațiilor viitoare. „Continuînd aceste experiențe, SUA și Anglia își asumă o grea răspundere”.

Se știe că guvernul francez și-a anunțat intenția de-a efectua experiențe atomice în deșertul Sahara, iar unele țări — între care și Republica Federală Germană — cer dreptul de-a produce sau de-a dispune de arma nucleară. Declarația Congresului de la Stockholm consideră că astfel de proiecte și cereri „contravin intereselor și năzuințelor popoarelor și împiedică eventualele tratative”.

În continuare, Declarația îndeamnă la crearea unor zone din care să fie înlăturată imediat arma nucleară, să fie retrase treptat trupele străine și să fie lichidate bazele militare străine și întreprinderile industriale de război cu mare capacitate de producție. Toate acestea — și, peste tot, orice alte măsuri practice luate în scopul dezarmării — trebuie efectuate sub control internațional, spre a li se asigura eficacitatea, date fiind condițiile de neîncredere „care caracterizează în prezent relațiile dintre state”.

Congresul de la Stockholm socotește că dezarmarea nu trebuie condiționată de dificultățile politice existente. Orice pas, neîntîrziat făcut în acea-

stă direcție, va contribui la micșorarea sau chiar spulberarea neîncrederii dintre state și va înlesni și soluționarea problemelor politice în suspensie. Astfel de pași se pot face fie printr-o conferință la cel mai înalt nivel, fie printr-o conferință internațională specială, fie prin mijloacele ONU-lui, — iar cel mai târziu în 1959 ar trebui să se întrunească conferința mondială pentru dezarmare la care să fie reprezentate toate guvernele. Aceasta ar consfinți și definitivă ceea ce se va reuși să se facă pînă atunci prin celelalte mijloace indicate de efectuarea progresivă a dezarmării.

Ca și documentul precedent, Declarația Congresului de la Stockholm constată că „cursa continuă a înarmărilor atrage după sine cheltuieli uriașe, care împovărează mult bugetul statelor, frînează sau reduc la zero ridicarea nivelului de trai precum și dezvoltarea tehnică necesară multor țări”. Curmarea cursei înarmărilor, împotriva opiniilor contrarii, este chezașia imediată a belșugului. Și opinii contrarii — simulate sau sincere — există. Declarația le ia în considerare și le dă răspunsul cuvenit: „Se exprimă adesea temerea că reducerea cheltuielilor militare ar putea atrage după sine șomaj și criză economică. Dimpotrivă, reprofilarea pentru producția de pace a ramurilor care lucrează în prezent pentru înarmare poate conveni tuturor țărilor, indiferent de orînduirea lor economică și socială”.

Declarația se încheie cu două constatări întru totul exacte:

- a) „Opinia publică constituie o forță capabilă să obțină dezarmarea” și
- b) „Cererea de pace exprimată de opinia publică este fără precedent în istorie”.

Din fiecare constatare rezultă cîte o sarcină capitală pentru zilele noastre:

- a) „Toți aceia cărora le revine o anumită răspundere trebuie să depună eforturi uriașe, trebuie să însuflețească la luptă și să arate consecințele morale și economice ale producției și stocării de armament”;
- b) Opinia publică „poate dobîndi o forță atît de hotărîtoare încît odată început procesul dezarmării să devină ireversibil”.

„Atunci omenirea va cunoaște, într-o lume lipsită de primejdie și teamă, nenumăratele roade ale științei și tehnicii”.

Puteau fi exprimate mai simplu, mai clar, mai ferm și mai complet năzuințele actuale ale omenirii dornice de pace și de tihna unei vieți care să merite a fi trăită?

Congresul mondial pentru dezarmare și colaborare internațională de la Stockholm ne-a hărăzit imensa satisfacție de-a formula în documentele sale înșiși năzuințele noastre, vrerile noastre, ale sutelor de milioane de oameni care avem oroare de război și tinjim după o pace trainică. El ne-a întărit în încrederea că prin lupta unită a tuturor oamenilor de bine putem întemeia pe pămînt o pace nesfîrșită, o bunăvoință nelimitată, raporturi de dragoste nefățărîtă și de prețuire desăvîrșită.

Cel dintîi congres mondial pentru pace care a avut loc la Stockholm i-a împiedecat pe agresorii imperialiști să arunce bomba atomică în conflictul armat care a pustiit încercata „țară a dimineților liniștite”, Coreea. Al doilea congres ținut de curînd în același oraș — devenit oarecum simbol al acțiunilor elicace pentru îngrădirea beliciștilor inveterați — este menit

să pună pe roate procesul dificil și salvator al efectuării unei dezarmări reale.

Deocamdată, constatăm cu netăinuită satisfacție că Adunarea generală a Organizației Națiunilor Unite, în a doua jumătate a lui august 1958, a hotărât să impună celor pe care-i privește hotărîrea ei, obligația de a-și retrage trupele invadatoare din Liban, stingînd astfel focarul de război din Orientul apropiat. E adevărat că Statele Unite ale Americii încearcă prin fel de fel de mașinațiuni să obțină amînarea executării acestei hotărîri, dar nesocotirea ei nu mai poate fi posibilă, căci popoarele veghează. Conștiința puterii pe care o reprezintă ele, în urma recentului congres de la Stockholm a crescut și s-a întărit.

*

Poporul nostru s-a pregătit cu însuflețire pentru întîmpinarea cu cuviință a Congresului mondial de la Stockholm. Conferința națională de luptă pentru pace, care a avut loc la București în zilele de 21—22 iunie 1958, prin reprezentanții tuturor păturilor de cetățeni ai patriei noastre iubite, și-a afirmat solemn adevărul la mărețele țeluri ale Congresului de la Stockholm și a ales delegația — codusă de Dl Acad. Mihail Ralea — care avea să ne reprezinte la acel congres.

Biserica noastră, alături de întregul nostru popor, nu a lipsit nici de la pregătirile amintite și nici de la congres. Din Comitetul național de luptă pentru pace, ales de conferința de la București, fac parte și ocîrmuitori ai Bisericii Ortodoxe Romîne: Prea Fericitul Patriarh Justinian, I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, P. S. Episcop Valerian al Oradei și P. C. Preot Alexandru Ionescu, vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, iar I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei a făcut parte și din delegația romînă la Congresul de la Stockholm.

După congres, membrii delegației care ne-a reprezentat la Stockholm, în Capitală și în numeroase centre ale țării, au făcut dări de seamă în cadrele unor adunări obștești despre lucrările la care au participat, prelucrînd totodată documentele congresului. Cetățenii de toate categoriile, luînd parte la discuții, și-au exprimat hotărîrea de-a nu precupeți nici o osteneală și nici un mijloc potrivit în acest scop, pentru popularizarea documentelor Congresului de la Stockholm în cercuri cît mai largi, spre a asigura izbînda deplină a adevărului afirmat limpede și viguros în slova lor întremătoare. Acest adevăr l-am desprins și noi, aci, în esență și în ramificațiile lui: Sîntem o forță imensă, noi, partizanii păcii din lumea întreagă și sîntem în stare să oprim mîna care vrea să dea foc lumii. Pentru aceasta, e necesar să nu slăbim veghea și să nu domolim lupta sfîntă în vîltoarea căreia ne-am angajat de ani de zile cu toată osîrdia, cu toată priceperea, cu toată însuflețirea și cu toată voința noastră de bine.

*

În purtarea luptei pentru pace cu mijloacele specifice misiunii ei și în spiritul învățăturii de credință a Bisericii Ortodoxe Răsăritene, preoțimea noastră și-a aflat de mult modul potrivit — și permanent — de participare activă la silințele eroice ale poporului nostru muncitor de a-și clădi o viață din ce în ce mai bună. Cu cuvîntul și cu fapta, slujitorii bisericești sînt ne-

curmat alături de toate inițiativele menite să dea impuls proaspăt și mers accelerat luptei pentru apărarea păcii în țara noastră prosperă.

Documentele Congresului mondial pentru dezarmare și colaborare internațională de la Stockholm ne pun la dispoziție un material bogat și prețios, a cărui popularizare, analizare și discutare va figura multă vreme pe ordinea de zi a preocupărilor celor ce apărăm pacea.

Pentru o cât mai eficace valorificare de către slujitorii bisericești a acestui material, socotim că e bine să se insiste — cu exemple care se pot găsi mereu în presă — asupra costisitoarelor urmări morale și materiale pe care le are cursa înarmărilor și războiul, asupra perspectivelor de dezvoltare rapidă și fără precedent de îmbucurătoare pe care le-ar deschide omenirii eliberarea fondurilor uriașe cerute de cursa înarmărilor, prin efectuarea dezarmării, asupra primejdiilor legate de efectuarea experiențelor cu arme nucleare și asupra avantajelor pe care le-ar aduce în lume lichidarea neînțelegerilor dintre state prin tratative la cel mai înalt nivel. Fiecare din acestea pot fi motivate și întărite cu învățături creștinești pe care credinșii Bisericii noastre le țin în mare stimă.

REDAȚIA

DOCUMENTELE CONGRESULUI DE LA STOCKHOLM ÎN DISCUȚIA ADUNĂRII OBȘTEȘTI A ORAȘULUI SIBIU

Congresul mondial pentru dezarmare și colaborare internațională de la Stockholm, din vara anului acestuia, a corespuns năzuințelor celor mai fierbinți și mai urgente ale omenirii zilelor noastre. Dezbaterile lui au avut un ecou universal, iar cele trei documente — un apel, o chemare și o declarație — pe care le-a elaborat, au fost difuzate, discutate și însușite în manifestări de masă a căror amploare s-a dovedit fără precedent.

În țara noastră, membrii delegației Comitetului Național de Luptă pentru Pace al Republicii Populare Române, care ne-a reprezentat la Congresul de la Stockholm, au făcut dări de seamă ample și luminoase, în diferite orașe, în cadrele unor însuflețite adunări obștești.

La Sibiu, marți 19 august 1958, în sala festivă a Ateneului cultural „Ștefan Gheorghiu”, dl Ioan Marin, din Orașul Stalin, membru al delegației române la Congresul de la Stockholm, a prezentat un expozeu clar și complet asupra desfășurării, asupra documentelor și asupra însemnătății aceluși congres, în cadrele unei adunări de luptă pentru pace care a întrunit toate categoriile de cetățeni ai orașului nostru.

Deschizând adunarea, dl avocat Valeriu Roban, președintele Comitetului orașenesc de luptă pentru pace, a evocat în cuvinte mișcătoare viața și opera savantului atomist de renume mondial Frédéric Joliot-Curie, președintele Consiliului Mondial al Păcii, săvârșit prematur din viață. După aceea, d-sa a arătat importanța Congresului de la Stockholm, stăruind asupra sarcinilor urgente pe care el le pune tuturor luptătorilor pentru pace din lumea întreagă — adică și din țara noastră.

După expunerea dlui Ioan Marin au avut loc discuții, la care au luat cuvântul cetățeni de felurite stări și chemări.

Din partea slujitorilor bisericești, reprezentați la adunare în număr substanțial, a luat cuvîntul P. C. Pr. Prof. Dr. Grigorie Marcu, de la Institutul Teologic Universitar. P. C. Sa a stăruit asupra însemnătății pe care o are eliberarea fondurilor înghițite de cursa înarmărilor și așezarea acestora în slujba propășirii lumii întregi. A arătat apoi perspectivele pe care documentele congresului de la Stockholm le deschid înviorării și adîncirii strădaniilor celor ce activează pe tărîmul luptei pentru pace, stăruind asupra contribuției slujitorilor bisericești la difuzarea cuprinsului lor.

După ședința adunării obștești, s-a desfășurat un frumos program artistic.

PARTICIPANT

VIZITAȚIE CANONICĂ

I. P. S. Arhiepiscop și Mitropolit Nicolae, însoțit de P. C. Prof. Nicolae Mladin, P. C. Prot. Dumitru Călugăr, secretar eparhial și diaconii: Iosif Bolog și Gheorghe Papuc, a făcut o vizitație canonică la Sf. Gheorghe, centrul protopopiatului celui mai dinspre soare-răsare al Arhiepiscopiei noastre.

Duminică, 17 agusut, ora 10. Zi senină și plină de lumină. Credincioșii noștri din acele părți păstrau încă vie amintirea I. P. S. Mitropolit Nicolae, care, cu aproape două decenii în urmă, în zile mai întunecate pentru ei, tot în miez de vară, i-a cercetat și i-a întărit în credința străbună. Credincioșii din Covasna, Zăbala și Vilcele, au ieșit întru întîmpinarea I. P. S. Sale, înveșmîntați în frumoasele și pitoreștile noastre costume, oferind Ierarhului nostru, la sosire, buchete de flori, rostindu-i fiecare cu căldură în inimă: „Bine ați venit”.

P. C. Prot. Nicodim Belea rostește I. P. S. Mitropolit Nicolae un scurt cuvînt de bun sosit pe acele locuri cunoscute și iubite.

Sfînta Liturghie arhierească a decurs într-o atmosferă caldă și înălțătoare, răspunsurile fiind date de corul local. Pe lîngă însoțitorii I. P. S. Mitropolit Nicolae, din sobor au mai făcut parte: P. C. Prot. Nicodim Belea, P. C. Prot. Vasile Coman-Or. Stălin, și preoții: Rauca-Vilcele și Popescu-Prejmer. La Sf. Liturghie au mai fost de față reprezentanți ai unor culte religioase și ai organelor locale ale puterii de Stat.

La sfîrșitul Sf. Liturghii, plecînd de la Evanghelia zilei, P. C. Prof. Nicolae Mladin a rostit un cald cuvînt despre dragostea creștină, despre această mamă a virtuților, îndemnînd credincioșii la dragoste de Dumnezeu și de semenii.

A vorbit apoi I. P. S. Mitropolit Nicolae. În rezumat, I. P. S. Sa a spus:

„În Biserica mării tale stînd,
în cer ni se pare că sîntem”.

Iubiții mei fii suflați,

Rar mi s-a dat să simț mai întreg adevărul din aceste cuvinte, ca în ziua de astăzi. De cînd am intrat pe poarta acestei sfînte biserici, ne-a umbrit promenada lungă prin care am trecut. Mi se părea că trec prin tinda bisericii. Iar cînd am intrat în sf. lăcaș și cînd am început Sf. Slujbă, cu adevărat mi-am adus aminte de cuvintele: „În Biserica mării tale stînd, în cer ni se pare că sîntem”.

Pe noi ne-au mîngăiat cîntările și rugăciunile pe care le-am rostit cu glas tare sau tainic în sfîntul altar. Dar să nu credeți că o slujbă sfîntă aduce numai mîngieri pentru inimă. De-ar face numai atîta și încă ar fi destul. Dar Sfînta Biserică face mult mai mult. Ea face din întreg omul, din făptura aceasta a lui Dumnezeu, o ființă fericită și-n viața aceasta și în ceea ce va să fie.

Căci așa este Sfînta noastră Biserică: întocmai ca o mamă bună. Ea ne-a născut și ne binecuvîntă în tot timpul, de la leagăn pînă la mormînt.

Dar, dragii mei, și mîngiere și tărie și înțelepciune poate culege omul și din alte părți. Totuși, ori cît de smeriți am fi noi preoții, îndrăznim să spunem că învățăm cea mai frumoasă și mai trainică învățătură. Căci preotul aici în biserică nu vestește învățătura sa ci dreptatea lui Dumnezeu, care este dreptate în veac, și cuvîntul Lui, care este adevărul pînă la sfîrșitul veacurilor.

Nu deschid o singură gazetă, nu ascult o emisiune de radio, fără să nu aud de întreceri. Unul se întrece să scoată din măruntaiele pămîntului mai mult cărbune; altul sfredelește pămîntul să scoată mai mult țitei; cineva își îngrijește pămîntul ca să rodească mai mult. Și care dintre aceștia se urcă mai sus pe scara întrecerilor, ajunge erou al muncii. Aceste întreceri sînt foarte frumoase, căci nici unul care se silește astfel ca Sfîntul Pavel, nu se gîndește numai la sine, ci și la fratele său. Se gîndesc la bătrînii noștri, la bolnavii noștri și la toată obștea cetățenilor Patriei noastre, ba chiar și mai departe.

Aceasta este Evanghelia pe care să vă siliți s-o pliniți în viață, ca mulțumire să aveți în inimile voastre și ca mulțumirea să se întindă peste întreaga lume. Bunul Dumnezeu să vă învrednicească de pace și aici în Biserică și acasă și pretutindeni.

După Sf. Liturghie, în casele Oficiului protopopesc, a urmat apoi o masă comună. În cadrul ei a luat cuvîntul P. C. Prof. local Nicodim Belea, care mulțumește I. P. S. Sale pentru vizita făcută, precum și reprezentanților celorlalte culte și ai puterii de Stat. A mai luat cuvîntul preotul Szász Tibor, protopop reformat. În limba maghiară mărturisește bucuria cu care dînsul personal și credincioșii săi au luat parte la această sărbătoare a credincioșilor ortodocși. Își mărturisește apoi aleasa stimă pe care o păstrează I. P. S. Mitropolit Nicolae de cînd era episcop la Cluj, iar dînsul student în acelaș oraș. Amîndurora le răspunde I. P. S. Mitropolit Nicolae. Printre altele, I. P. S. Sa vorbește despre raporturile de colaborare și respect reciproc care trebuie să fie între diferitele confesiuni. Fiecare credincios este un pelerin sau un sportiv, care vrea să urce spre Piatra Craiului sau Ciucas de pildă. Fiecare vrea să ajungă pînă în vîrf. Cît ajunge să se suie fiecare numai el și Dumnezeu o știe. Să nu îmbrîncim însă pe celălalt în prăpastie, ci să mergem de mîna. „Aceasta este filosofia mea oarecum interconfesională”, mărturisește I. P. S. Sa. În încheiere mulțumește tuturor pentru dragostea cu care a fost înconjurat.

Cu prilejul acestei vizite canonice, credincioșii din Sf. Gheorghe și împrejurimi, au rămas cu traista inimii și a minții plină de învățături și bucurii sufletești, din care se vor hrăni încă mult timp în viața de zi cu zi.

† PREOTUL ALEXANDRU DRIMBA

Vestea că Părintele Alexandru Drimba a trecut pragul veșniciei, în dimineața de 7 iulie 1958, a cernit inimile preoților și enoriașilor din parohiile păstorite de el.

Născut în 1881 în parohia Apateul-unguresc, din familie preotească, după absolvirea studiilor teologice și pedagogice la Arad, a fost hirotonit în 1906 pe seama parohiei Cetea (prot. Aleșd, din Eparhia Oradea).

În cei 52 ani de preoție, a dat dovadă că se află în slujba datoriei împlinite.

Serviciul înmormântării a fost săvârșit în sf. biserică din Lugașul de jos, de un sobor de 10 preoți, în frunte cu Păr. Protopop Ioan Gligor din Aleșd.

Prin cuvântările ținute la căpățiul răposatului s-a relevat în cuvinte alese viața și munca Păr. Drimba.

În veci să-i fie pomenirea lui!

Pr. E. BENDORFEAN, Cetea-Aleșd

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

URME DIN TRECUT. Biserica noastră nu a fost niciodată îndepărtată de viață reală a credincioșilor ei și, pe cît îi stătea în putință, dădea îndrumări potrivite, ca să-i lerească pe aceștia de vreun neajuns produs din neatenție, nerespectarea dispozițiilor oficiale, sau din lipsă de suficientă dragoste către credincioși. Merită să cunoaștem cîteva cazuri din trecutul nostru, interesante și cu privire la limbajul vremii, comunicate de către Dl Ion V. Dașchevici, referent științific al Academiei R.P.R., la secția de istorie, ca paleograf, din colecția D-Sale de documente episcopale.

Astfel Episcopul Daniil Vlahovici al Bucovinei, din fosta monarhie austro-ungară, își îndruma în modul următor păstoriții:

„Circulara nr. 356 din 1 aprilie 1807; preoții, care ori a lor însuși sau bisericești lucruri și vase de aur sau de argint nu vor fi punțuruite, îndată la krais-amtul din Cernăuți sau Suceava să meargă și să se arate cu dîsele, ca să primească asignație sau cvite de lecvindație”. — Ordinul e urmat apoi de un altul, mai ultimativ, din 14 iunie 1807, care prevedea: „Nacialnicii mănăstirești și preoții, cei ce nu vor fi dat încă pînă acum aurul și argintăriile sale sau a bisericii la punțuruire, pînă la sfîrșitul lunii, ori să trimită lucrurile de argint sau aur la Stanislav, sau să se melduiască acolo spre luarea țidulelor pentru repunțuruire”. — Dar se vede că dispoziția nu a fost împlinită nici în anii următori, așa că după 4 ani, Episcopul Daniil scria din nou în circulară, la data de 4 agusut 1811: „Fac porunci-

toare înștințare protoprezviterilor, preoților și epitropilor bisericești, că dacă nu vor aduce în visteria kraisului pînă la sfîrșitul lunii, toate vasele și lucrurile cîte se mai află de argint prin biserici, silit va fi kraisamtul a arăta către înaltele locuri anume pe cei ce s-au arătat nebăgători de samă acestei prea înalte prescripții”. Porunca mai arată cum trebuiau înlocuite sau răscumpărate cu bani vechi aceste vase. În continuare, fiind vorba de înlocuirea vaselor de metal scump cu altele mai ieftine, Episcopul scria în circulara din 23 august 1811: „Toți să se grijească a găti o sumă de bani pînă la 80 în banco, pentru un potir cu discos și zvizdă de bun cositor, ca după primirea lor, vasele cele de argint, cîte vor fi, să se dea la visteria kraisului”. La 5 iunie 1814 Episcopul Daniil invita pe toți preoții să vină cu inventariile bisericești de la care locuri s-au luat argintării, spre săvîrșirea lucrării la cancelaria kraisamtului. În fine, le adresează un ultim apel, la 26 februarie 1815, cerînd ca cei ce „din nebăgare de seamă încă pînă acum cu inventariile bisericilor nu s-au arătat la cancelaria kraisamtului la unii ca aceia va urma ștraf și grea răspundere”. Concluzia la cele întîmplate se află în circulara Episcopului Isaia Balosescul nr. 1938 din 16 iunie 1833, care glăsuia astfel: „Din experienția sau încredințat acest konzistorium cum că banii cei întorși de la visterie la o biserică pentru leferruitele argintării, nu s-au pus nici la samă, nici în lada bisericii, ce parohul au luat la sine și după răposarea lui au rămas biserica păgubașă, deci:

poroncim P. C. Protoprezviteri ca la vreme umblării cu revizia prin protopopieat, prin îndatorita reveduire protocoalelor exhibitelor... să aibă ce mai mare luare de seamă ca precum tot feliul de bani, așa și banii, care de la wistieria statului să întorc bisericilor înapoi pentru leferuitele argintării... să fie puși în lada bisericii și protopopii în pomenitul a discosului de de samă protocolaș, căci altfelu toată păgubire ce s-ar întâmpla bisericilor din aceasta, însăși protoprezviterii vor ave a plăli”.

Dar grija episcopală era și pentru cele ale vieții sociale. Astfel scria acelaș Episcop Isaia Balošescul, la 24 iunie 1831 în circulara nr. 2135 următoarele: „Din priveghere slujbii ne-am înștiințat cum că unii din preoți, din slăbiciune înțelegerii a înștrucțiilor și țercularilor ce li s-au dat, nu ar fi voină a merge la bolnavi și contomatiști de holeră, adecă la acei care nu s-au ispoveduit și cumenecat mai înainte de a să bolnăvi,... se dispune ca: la acei bolnavi de holeră și contomatiști care n-au apucat a să ispovedui și a să cumeneca înainte pînă a nu să bolnăvi, la aceia îndatorit este preotul numai decit a merge și întru depărtare de dînșii, în loc de ispovedanie, să le blagoslovească și cu lingurița așezată întrun mănunchi de lemn lung să-i împărtășească de departe cu sf. taine după povățuire cea prin înștrucție și prin pomenitul țerculariu dată”. În 1842, circulara Episcopului Eugeniu Hacman nr. 1965 din 28 septembrie, dispunea ca: „Fiștecarele sullelesc păstoriu, la vreme învățăturii norodului în religie, din amvonul bisericii să vestească aceasta,... ca la înțimplare de bolnăvire, neașteptînd sosirea primejdiei, să aibă grijă și fără a aștepta să-l chieame să meargă să-l cerceteză... și să-l ispoveduiască”.

Prof. M. ȘESAN

„PROVINCIALELE” LUI PASCAL. S-au împlinit 300 ani de la marea dispută, provocată de apariția „Provincialelor” lui Pascal. Se va întreba cineva: ce importanță are aceasta? — Răspunsul ni-l dau Provinciialele însăși prin conținutul lor. Ce sînt Provinciialele? — Sînt 18 „Scrisori, scrise către un provincial de unul din prietenii săi”, care s-au tipărit la Paris (în limba franceză) succesiv în broșuri de 8—10 pagini între 23 ianuarie 1656—25 martie 1657. N-aveau pe copertă nici autor, nici numele tipografiei sau editurii. Se tipăreau pe sub ascuns și se răspîndeau la Paris și în toată Franța în mii de exemplare. Poliția căuta autorul și tipograful, dar în zadar. Publicul le aștepta cu nerăbdare și le citea cu aviditate. De aceea în 1657 apar două ediții, care adună scrisorile în volum. Ele-s traduse imediat în limba engleză (a doua ediție în această limbă se tipări în 1658). Ediția franceză din 1657 a fost tradusă și în limba latină în 1658, care în următorii doi ani a fost reeditată de cinci ori. Pînă în 1867 Provinciialele s-au tipărit în toate limbile moderne în peste 60 de ediții. Cînd au apărut, ele au pus în mișcare întreg clerul francez, care a fost cîștigat de partea lor, și pe iezuiți i-a pus în derută. De atunci și pînă astăzi ele sînt un document permanent viu, a cărui actualitate a fost mereu relevantă. Iată de ce împlinirea a 300 ani de la marea dispută, provocată de apariția lor, se cuvine semnalată, nu ca o pomenire ce aparține numai istoriei, ci ca rememorarea unor adevăruri, care ne oferă învățăminte utile și nouă celor de azi.

Cine este autorul acestor Scrisori? S-a descoperit mai firziu, totuși pe cînd el era încă în viață: Blaise Pascal (1623—1662), marele matematician și fizician, cunoscutul apologet creștin, care în „Cugetările” lui susține divinitatea creștinismului. Prin publicarea

Provincialelor el se arată a fi și un mare moralist creștin, o conștiință morală creștină superioară, care ia biciul în mână ca să alunge pe negustori din templul moralei creștine. Din punct de vedere literar Provinciarele constituie „prima capodoperă a prozei franceze”, care stă ca model prozatorilor ce au urmat și care a influențat și teatrul lui Molière. Sînt totdeauna un model de polemică cinstită, care reușește să-și atingă scopul.

Care e conținutul lor? — Ele au fost ocazionate de discuția dintre janseniști și iezuiți despre raportul dintre har și libertate, despre harul suficient și harul eficient. De aceea primele trei scrisori se ocupă de aceste probleme. A patra face trecerea de la problemele harului la problema vieții și principiilor morale creștine. Următoarele 12 scrisori tratează despre morala iezuită în comparație cu morala creștină. Iar ultimele două (17—18) revin la problema inițială. Celebritatea lor se datorește părții morale. Aici este demascată pentru prima dată morala iezuită cu o așa vigoare și logică, încît chipul, ce l-a creionat Pascal, a rămas pentru totdeauna un prototip al iezuitismului. Problema e prezentată sub forma unui dialog: Un credincios nelămurit se prezintă la un iezuit și-l întreabă ce atitudine să ia în diferite împrejurări și care sînt îndrumările morale iezuite, iar iezuitul îi răspunde expunînd aceste îndrumări. Întrebările și răspunsurile, obiecțiile și lămuririle se succed ca într-o discuție liberă, dar într-o ordine logică. Ele au o savoare deosebită.

Ce este morala iezuită, după aceste Scrisori?¹ — Morala iezuită este denaturarea moralei creștine. Prin ea este „răsturnată toată morala creștină” (p. 107). Dacă morala creștină se bazează pe învățătura Mîntuitoru-

lui, propovăduită de Sfinții Apostoli și formulată în Sinoade ecumenice și în scrierile Sfinților Părinți, morala iezuită se bazează pe cazuiștii moderni, care răstălmăcesc Evanghelia și declară că „Sfinții Părinți erau buni pentru morala timpului lor, dar sînt prea îndepărtați de timpul nostru”. Astfel morala Sfinților Părinți, fiind prea îndepărtată de timpul nostru, este înlocuită cu morala unor cazuiști, care sînt însă îndepărtați de morala creștină. Dacă morala creștină se bazează pe principiul iubirii, morala iezuită susține că „iubirea de Dumnezeu nu e necesară mîntuirii” și astfel iezuiții „nimicesc morala creștină”, care lipsită de iubire nu mai are caracter creștin. De ce iezuiții au înlăturat pe Sfinții Părinți și principiul iubirii de la temelia moralei creștine? Pentru că scopul lor era să ajungă a domina peste cît mai multe conștiințe prin acomodarea la slăbiciunea oamenilor, în deosebi la patimile de la curțile regale, din palatele nobililor și ale marii burghezii. Justificînd imoralitatea, măgulind pe cei bogați și puternici, ei ajungeau să aibă o mare influență în societate ca duhovnici ai celor mari ai pămîntului. Ei nu judecă „după adevăr, care nu se schimbă niciodată, ci după interesul lor, care se schimbă mereu”, „urmînd cuvîntul unui (filosof) antic: „omnia pro tempore, nihil pro veritate”. De aceea „susțin erori, care flatează pe păcătoșii lumii” și sporesc corupția morală, orientîndu-se mereu „după diferitele schimbări ale timpului” (p. 141, 186, 248, 252, 280). Totul se reduce la o „prudență omenească și politică”, pe care o „acopăr sub pretextul unei prudențe divine și creștine”. Prin diferite sofisticării ei răstălmăcesc morala creștină în așa fel încît reușesc să justifi-

¹ Folosim ediția Flammarion: *Les Provinciales*, din 1936 (335 p. cu litere mici). Pg. citațiilor o dăm în text.

ce cu precepte creștine o „morală păgînă”. „Metoda lor obișnuită e: de a da oamenilor ceea ce doresc aceștia și a da lui Dumnezeu vorbe și aparențe”. Ei „se joacă cu religia pentru a satisface patimile oamenilor” (p. 59, 180, 189).

Cum reușesc iezuiții să falsifice în așa grad morala creștină? — Prin cazuisim și probabilism. Metoda e simplă. Spre ex.: Se pune întrebarea: Fiul Ioan poate fura de la tatăl său Gheorghe o sumă de bani sau nu? Cîți bani poate fura ca furtul să fie păcat ușor? — Unii cazuiști răspund: În anumite condiții poate să fure, alții răspund că nu poate. Unii zic că dacă fură pînă la 100 lei nu e păcat grav, alții pînă la 200, alții pînă la 500 lei. Unii susțin că chiar dacă fură 1000 lei în rate (100+200+100 etc.) nu e păcat grav. Care cazuist are dreptate? — După morala creștină furtul este interzis, dar după iezuiți toate aceste păreri sînt la fel de probabile și deci fiul Ioan poate să se conducă după părerea care îi convine. Același lucru cu soția, cu valetul, etc. La întrebarea: este oare regele sau un om bogat obligat să facă milostenie, cazuiștii de asemenea răspund în mod variat. Majoritatea lor zic că e obligat să facă milostenie numai din ceea ce depășește necesarul, adică din surplus. Ce este necesarul? După cazuiști, necesarul este ceea ce corespunde poziției sociale a regelui sau a bogatului și a rudelor lui. Aplicînd această definiție regele sau bogatul nu va avea niciodată vreun surplus cît de mic, ci în totdeauna numai „necesarul” și deci va fi scutit de a face milostenie.

În felul acesta, prin varietatea părerilor contradictorii, toate la fel de probabile, din care fiecare este liber să aleagă pe cea mai convenabilă, morala iezuită a ajuns să admită toate patimile: cămătăria, invidia, vanitatea, lăcomia la mîncare și băutură,

lenea, crima, duelul, calomnia, minciuna, etc. etc. Ei dau voie să juri strîmb, folosind cuvinte cu dublu înțeles sau folosind rezervația mintală. Ei dau voie să calomniezi pe vrăjmaș, ba chiar să-l ucizi, numai s-o faci pe sub ascuns ca să nu iasă scandal public. Ei dau voie să te îmbuiești cu mîncări și băuturi, numai să nu vomitezi, că atunci e păcat venial. Ei dau voie preotului să slujească Liturghia zilnic, deși aceasta îl expune la „a sluji uneori în păcat de moarte”, sau chiar dacă „în aceeași zi a săvîrșit un păcat de moarte”. Ei socotesc că credinciosul a împlinit porunca de a asculta Sf. Liturghie, dacă a ascultat concomitent două Liturghii, una de la început pînă la mijloc, alta de la mijloc pînă la sfîrșit, sau chiar dacă a ascultat patru Liturghii deodată. Astfel, în loc să stea o oră la Liturghie stă numai o jumătate de oră sau un sfert de oră. (Unde 2—4 preoți slujesc Liturghii în aceeași biserică la diferite altare, începîndu-le pe rînd unul după altul, acest lucru este posibil). Ei admit ca judecătorul să primească mită, admit practica simoniei, numai să nu se dea bani ca preț al parohiei ci ca „bunăvoință”. Nu interesează că toate acestea sînt condamnate de morala creștină. Principalul este să dobîndească influență asupra celor puternici. Ei obligă pe duhovnic să deslege pe penitentul, care a lucrat după o părere probabilă, chiar dacă duhovnicul nu-i de acord cu acea părere. Ei îl obligă să-i dea deslegare și dacă penitentul nu vrea să facă un canon în viața această, ci declară că-și amînă pocăința pentru purgator. E suficient de asemenea că acesta să spună că-i pare rău de păcate din frică de pedeapsa iadului, fără a da nici un semn de părere de rău, pentru a fi deslegat, fără a-l obliga totodată să se ferească de „ocaziile apropiate”, care îl fac să cadă iarăși în aceleași păcate. De aici,

din această „îngăduință”, îmbulzeala penitenților la duhovnici ieziuiți. De asemenea poți fi sigur că te mintuiești numai dacă porți la tine un rozar sau niște mătănii sub formă de brătară, sau dacă rostești zilnic Ave Maria, în mod mecanic și fără evlavie și fără a-ți schimba de loc viața. Iar la Sfânta Împărtășanie sînt admiși nu numai cei pregătiți, ci și cei ce „s-au întinat cu păcate grave” chiar în ziua în care se împărtășesc.

Sînt suficiente aceste exemple, spre a ne da seama ce fel de maxime cuprind moralele ieziuite. De aceea Pascal se întreabă: „Sînt preoți sau călugări cei ce vorbesc așa? Sînt creștini? Sînt turci? Sînt oameni sau demoni?” „Ar fi fost de dorit ca aceste maxime oribile să nu fi ieșit niciodată din infern și ca diavolul, care e primul lor autor, să nu fi găsit niciodată oameni destul de devotați poruncilor lui spre a le publica între creștini” (p. 232—234).

Ce însemnează dominația ieziuiților știm și noi. E destul să amintim pe ieziuiții, care au falsificat actul unirii de la 1698, adăugînd în traducerea latină cele patru puncte, pe teologul ieziuit, care a fost pus în coasta episcopilor de la Blaj, de episcopul era numai „vicarăș” teologului, care a căutat să catolicizeze pe uniți și a trimis să agonizeze și să moară în cruntă mizerie la Roma pe marele Episcop Inochentie Micu Clain, pentru vina că a cerut Vienei și nobilimii să respecte angajamentul dat celor ce s-au unit. Toți marii bărbați ai bisericii greco-catolice au fost împotriva ieziuiților, care au subjugat biserica românească și au căutat s-o „strice”. Amintim pe: Samuil Micu Clain, Gheorghe Șincai, Petru Maior, Simion Bărnuțiu, generația de la 1868, Ioan Micu Moldovan, Nicolae Densușianu, Gheorghe Barițiu și alții. Ei au cerut ca „bărbații crescuți în școli ieziuitice” să nu

mai fie promovați în conducerea bisericii române, pentru că ei sînt străini și de tradițiile acestei biserici și de sufletul poporului. Am cunoscut de asemenea și felul în care ieziuitismul pervertește conștiințele creștine, făcîndu-le să folosească „spre slava lui Hristos și a Bisericii” minciuna, calomnia, intriga, duplicitatea, fățaria și chiar crima. Creștinul are o singură față: fața lui Hristos, care este iubire și sinceritate —, ieziuitul are o mie de fețe, după cum este nevoie. Nu interesează adevărul, ci esențial este să-și ajungă scopul și să stăpînească peste alții. Acest spirit pervertitor de conștiințe, înrudit cu machiavelismul, este periculos și pentru creștinism și pentru Biserică.

Iată de ce e bine să recitim „Provincialele” lui Pascal, aceste pagini de o forță literară excepțională, de o logică ineluctabilă și de o ironie neîntrecută. Ca, demascînd morala ieziuită, să ne legăm cu atît mai tare de morala creștină, morala lui Hristos, întrupată de Sfinții Apostoli și de Sfinții Părinți ai Bisericii. Ca, înlăturînd spiritul ieziuit al intrigii și nesincerității, să întărim în suflete și în relațiile dintre noi spiritul creștin al iubirii, purității și sincerității.

N. MLADIN

UN ABATE REVOLUȚIONAR. Revista franceză „Europe” a consacrat un număr întreg abatelui Grégoire (nr. 128—129/1956, p. 158). Deși activitatea lui s-a desfășurat în vremea revoluției franceze, totuși ideile pentru care a militat își mențin actualitatea. De aceea socotim că o scurtă prezentare a luptei lui nu e lipsită de interes nici pentru cetitorii noștri.

Fiu al unui croitor din com. Veho (îngă Luneville), el a studiat la colegiul ieziuit din Nancy și la seminarul din Metz. Ca preot a fost ales în 1789 deputat al clerului din Nancy.

Așa începe activitatea lui politică, socială și bisericească. El este unul din participanții activi la revoluție (1789) și la instaurarea republicii și a noii ordini sociale. A trăit 81 ani (1750—1831). Activitatea lui este foarte bogată. Se remarcă însă în două direcții: lupta pentru drepturile „oamenilor de culoare” — și lupta pentru o Biserică națională franceză.

Încă îndată după căderea Bastiliei, el propune Adunării Naționale acordarea de drepturi oamenilor de culoare din insulele franceze. Peste doi ani reușește ca Adunarea să aprobe drepturi politice pentru oamenii de culoare, născuți din părinți liberi. În 1792 susține desființarea sclaviei din colonii și formulează „Proiectul Dreptului națiunilor”. În 1795 pune problema promovării negrilor în cler (ceea ce s-a realizat abia după mai bine de un secol!) În 1813 scrie un „Memoriu despre influența creștinismului în abolirea sclavajului”. Cere Congresului de la Viena (1815) să desființeze sclavajul celor din colonii. Combate crimele săvârșite împotriva negrilor și stabilește legături personale cu oamenii de culoare, sprijinind lupta lor pentru libertate. Lupta aceasta i-a atras simpatia popoarelor de culoare și ura colonialiștilor, care adesea l-au amenințat cu moartea.

Care sînt motivele acestei lupte pentru drepturile popoarelor de culoare? În primul rînd este concepția că Evanghelia fraternității, egalității și iubirii, propovăduită de creștinism, nu e o simplă frază, ci trebuie să devină o realitate. Ea nu poate acoperi ca o manta frumoasă, crimele colonialiștilor. Abatele Grégoire avea „o inimă evanghelică, ce în toată viața lui l-a îndemnat să ajute pe victimele cruzimii oamenilor”, între care victime erau și negrii și alți oameni de culoare. El combate pe cei ce „se zic creștini” și care „au încercat să denatureze căr-

țile sfînte spre a găsi în ele apologia sclavajului colonial”, căci — zice el — în acele cărți „citim că toți fiii Tatălui ceresc, toți muritorii aparțin prin origina lor aceluiași familii. Religia nu admite nici o diferență între ei: dacă în bisericile din colonii negrii și mulatrii sînt ținuți în locuri distincte de acele ale albilor, și chiar sînt admiși separat la sf. Euharistie, acei preoți, care au tolerat un astfel de obicei alît de opus spiritului creștin, sînt niște criminali”.

În al doilea rînd, el combătea calomniile, ce se răspîndeau despre negrii, și arăta că ei sînt oameni egali cu albi. „Negrii au fost întîi calomniați, pentru a avea dreptul să-i subjugăm, și apoi pentru a se justifica subjugarea lor. Acuzatorii sînt totdeauna judecători și executori!” Dar, oare „sufletele au o culoare?” Nu e același suflet în negrii, ca și în albi? — Deci, oamenii de culoare au aceleași drepturi ca și albi la o viață omenească, la o viață liberă.

În al treilea rînd, el era convins de dreptul la independență și suveranitate a tuturor popoarelor, indiferent de culoare, de numărul membrilor lor și de întinderea teritoriului, pe care locuiesc. Fiecare popor — zice abatele Grégoire — are dreptul să se organizeze și să-și schimbe formele de guvernămînt și nu trebuie să se amestece în guvernămîntul celorlalte popoare. Popoarele suverane trebuie să trăiască în pace și colaborare, contribuind la progresul omenirii. El condamnă alianțele care au un caracter agresiv, care au ca scop un război ofensiv, socotindu-le un atentat împotriva „familiei umane”. Singurul război, pe care-l admite e cel de apărare, cînd un popor își apără libertatea, suveranitatea. „Popoarele ce sînt în război, trebuie să lase curs liber tratativelor ce pot aduce pacea”. Deci pro-

blemele litigioase să fie rezolvate prin tratative pașnice.

Rezultatul luptei pentru eliberarea oamenilor de culoare a fost că în 1794 s-a votat decretul de abolire a sclaviei negrilor în toate coloniile franceze, deși au mai trecut peste 50 de ani pînă ce sclavia a fost desființată. Tot un rezultat al acestei lupte este proclamarea independenței republicii Haiti, primul stat negru din lume.

Rezultatele practice ale luptei de atunci au fost mici, căci colonialismul a continuat și continuă asupra popoarelor de culoare. Dar ideea și lupta au deșteptat la viață aceste popoare. La conferința de la Bandung, popoarele afro-asiatice au demască colonialismul, „vechiul flagel, de care Asia și Africa au suferit timp de secole”. Deși colonialismul trebuie socotit ca „un fapt din trecut” totuși mai sînt țări, care poartă lanțurile colonialismului”. „Țările independente ale Asiei și Africii trebuie să facem tot ce-i posibil pentru a le susține” în lupta lor pentru libertate. Tot așa ele au condamnat rasismul, care „adesea e un aspect al colonialismului, bazat pe sentimentul de superioritate a grupului dominant”. „Noi detestăm rasismul alb — zic ele — pretutindeni unde există”. Lupta popoarelor împotriva colonialismului și a segregăției rasiste pășește din victorie în victorie. Alături de această luptă trebuie să fie orice conștiință creștină, care mărturisește că toți oamenii sînt frați întreolaltă și fii ai aceluiasi Tată ceresc.

Pe plan bisericesc, abatele Grégoire a fost un luptător consecvent împotriva „robiei papale” și pentru o Biserică catolică națională franceză. În 1790 Adunarea Națională elaborează Constituția civilă a clerului. Aceasta încredința corpului electoral grija de a designa pe episcopi și preoți. Episcopii nu trebuiau să ceară de la Vatican nici instituirea, nici confirmarea lor. Abatele Grégoire a făcut propunerea

ca la alegerea clerului să nu participe ne-catolicii. Adunarea Națională voia astfel „să organizeze un fel de catolicism național, separat de Roma și regenerat prin principiul suveranității poporului, aplicat la alegerea preoților și episcopilor”. Ea cere ca preoții să depună jurămint civic, că vor fi fideli „națiunii și legilor”, ceea ce însemna și Constituției civile a clerului. Abatele Grégoire este aderent al acestui jurămint civic. În 1791 el devine președinte al Adunării Naționale și episcop al Departamentului Loir-et-Cher, fiind hirotonit de arhiepiscopul Parisului, Gobel.

Revolta părții din cler, care nu voise să depună jurămintul civic, pentru că așa îi poruncise papa, a dus însă la ruperea legăturilor dintre stat și biserică și la prigonirea religiei. În această vreme, episcopul Grégoire organizează Biserica constituțională, condusă de mai mulți episcopi și deservită de o parte însemnată din cler. El îndrumază spre supunere față de legile statului, dezvoltînd totodată viața religioasă în cadrele unei Biserici catolice franceze autonome. El pretinde de la guvern libertatea cultelor, în sensul ca guvernul să garanteze libertatea tuturor cultelor, fără a asupra pe unele sau a favoriza pe altele (1794). Sub regimul libertății cultelor, Biserica catolică națională franceză, îndrumată de episcopul Grégoire, ia un avînt deosebit. Mai bine de 32.000 parohii erau deservite în mod regulat. Biserica galicană creștea și se consolida. Ea ținu două sinoade (1797 și 1801), care au rezolvat probleme de organizare și promovarea în cler a credincioșilor „de culoare” (fapt realizat în Biserica r. catolică după un secol și mai bine).

Dar cu toată opoziția episcopului Grégoire, Napoleon încheie în 1801 concordatul cu Papa Piu VII. Ministrul Poliției, Fouché, comunică e-

piscopilor galicani hotărîrea lui Napoleon și trimise polițiști ca să închidă biserica, în care-și țineau sinodul. Temîndu-se de republicanismul clerului galican, Napoleon prefera să se sprijine în dictatura sa pe clerul regalist, pe o Biserică papală, care în schimb îi oferea anumite garanții. Siliți de puterea Statului, 44 episcopi galicani își dau demisia. Unii dintre ei au fost reprimiți în sinul Bisericii catolice. Episcopul Grégoire însă nu fu iertat. El adresează primului consul (Napoleon) „observațiuni asupra tratatului cu Roma”, un memoriu „asupra felului cum trebuie să se negocieze cu Roma” și un memoriu „pentru înființarea unei Comisiuni consultative în afacerile religioase”. Iar în 1818 tipărește o „Încercare istorică asupra libertăților Bisericii galicane și a altor Biserici ale catolicității”, combătînd centralismul monarhic papal și susținînd libertatea Bisericilor catolice naționale. El pășea astfel pe urmele galicanismului, care și-a găsit expresia în „Declarația clerului galican despre puterea bisericească”, formulată de Bossuet și adoptată de sinodul clerului francez din 1682. Această declarație prevedea — între altele — că papa în chestiunile spirituale e supus sinoadelor ecumenice, că puterea papei e limitată prin canoanele Bisericii și prin tradițiile Bisericii franceze. Aceasta însemna întoarcerea la organizarea originară a Bisericii, cînd fiecare biserică era autocefală, cînd papa era supus Sinodului Ecumenic, avînd autoritatea unui patriarh. Aceasta însemna reînvierea vechei independente față de Roma a Bisericii din Galia. De aceea Grégoire scria despre libertățile Bisericii galicane, ca și a altor Biserici catolice.

Constatăm că episcopul Grégoire concepea organizarea Bisericii catolice sub forma de Biserici catolice naționale autocefale, așa cum este organizată Biserica ortodoxă. Chiar scrie

despre confederația diferitelor Biserici ale catolicității. Pe acest temei socotește el posibilă refacerea unității creștine. Așa publică un proiect „de unire între Biserica rusă și Biserica latină” (1799) și un memoriu „asupra mijloacelor pentru unirea dintre Biserica greacă și Biserica latină” (1814). El a ajutat mișcarea de eliberare a Greciei de sub jugul otoman.

Suflet generos și patriot cinstit, abatele Grégoire a luptat pentru libertatea popoarelor coloniale, pentru drepturile oamenilor de culoare; el a luptat pentru o Biserică catolică națională franceză și pentru unitatea creștină nu pe baza centralismului papal, ci a organizării bisericești din prinele veacuri creștine, adică pe baza unității în duh a Bisericilor creștine naționale autocefale. Eliberarea popoarelor coloniale a întîlnit rezistența colonialiștilor; organizarea Bisericii catolice s-a izbit de coaliția dintre Vatican și generalul Bonaparte.

Eliberarea popoarelor coloniale este însă un proces istoric, care nu poate fi oprit: el pășește din biruință în biruință sub ochii noștri. Și ideea unei Biserici franceze cîștigă tot mai mult teren. Existența Bisericii ortodoxe franceze, în care se slujește în l. franceză, este dovadă că în Franța credincioșii vor să aibă o Biserică a lor. Cînd colonialismul va fi definitiv înlăturat și unitatea creștină se va fi realizat prin Biserici naționale autocefale (după modelul Ortodoxiei), sufletul sbuciumat al abatelui Grégoire se va odihni liniștit și cu el sufletul atîtor mari personalități eclesiastice franceze, care de-a lungul veacurilor au luptat împotriva colonialismului și pentru libertățile Bisericii galicane.

Mesajul abatelui Grégoire e mereu actual: să luptăm pentru egalitatea și libertatea tuturor popoarelor; să luptăm pentru unitatea în Hristos, care este adevăr și libertate, a Bisericilor naționale autocefale. N. MLADIN

O ZGUDUITOARE RELEVARE A PRIMEJDIEI ATOMULUI. Sub titlul sugestiv și cutremurător: „Am văzut apocalipsul atomului” bine cunoscuta revistă ce apare la Paris „Les Lettres françaises”, nr. 708 din februarie a. c., publică la p. 5 o foarte grăitoare convorbire între doi cunosători la fața locului ai situației respective: Martine Monod și ziaristul Fernand Gion. După mărturisirea celui dintîi, ceea ce i-a determinat pe ambii la această conversație, este „aceeași groază care ne atrăgea acolo, aceeași problemă pe care voiam s-o elucidăm”. Căci ei au văzut cu ochii proprii dezastrul de la Hiroshima și Nagasaki și s-au simțit obligați în conștiință să arate întregii lumi îngrijorătoarea primejdie atomică. Cel de al doilea și-a așternut impresiile, constatările și concluziile în cartea recent apărută la Paris sub titlul „Apocalypse de l'atome”, în colecția „Editions del Duca”. D. Martine Monod o apreciază ca fiind o alcătuire ce depășește reportajul și „răsună ca un avertisment”.

De patru ori a fost dl F. G. în Japonia de după al doilea război mondial și de fiecare dată a încheiat cu notația;; „Cu deosebire, nu ne vorbiți despre Hiroshima, e sinistru, publicul are oroare de istoriile atomice”. Dar avertismentele savanților atomiști l-au mai liniștit, socotind că strigătul de alarmă al acestora este mult grăitor în fața opiniei publice mondiale.

Ori unde s-ar scrie și publica cărți remarcabile în problema primejdiei atomice — remarcă dl F. G. — le lipsește suportul uman. Căci „pentru moment, Japonia deține această tristă exclusivitate”. Experiența trăită este elementul cel mai convingător în edificarea opiniei publice mondiale asupra primejdiei atomice. Motivarea: „O explozie atomică și urmările sale sînt lucruri ce depășesc în așa chip

imaginația, încît cu greu se pot realiza teoretic: trebuie să vezi”.

Vizitarea spitalului de boli atomice din Tokio, condus de marele specialist în maladia atomică, dl prof. Tsuzuki, i-a mijlocit cunoașterea crudului adevăr: nu există actualmente posibilitate de vindecare a maladiei atomice, ci toate cazurile se soldează pînă la urmă cu moartea!

Cît privește pe atomizați, aceștia constituiesc „o lume aparte”. Poporul japonez și-a făurit o concepție proprie despre bomba atomică, văzînd în ea pe „balaurul negru”, pe „fiara năno-rocirii, care a devorat pe zeii cerului nippon”. „Atomizații — continuă dl F. G. să prezinte teoria populară japoneză despre bomba atomică — au asistat la deruta zeilor, sînt martorii dezastrului — dezastru fără precedent, pentru că Japonia nu fusese niciodată învinsă, nici cotropită în cursul istoriei sale. Ei simbolizează blestemul asupra patriei și de acolo vine, fără îndoială, greutatea lor de a se exterioriza”. „Am văzut — ne îndreptințează dl F. G. — mese de familie, la care unii fuseseră atomizați, iar alții nu; erau două lumi deosebite în jurul aceluiași castron”.

Continuînd conversația, d. Martine Monod arată că o tînără femeie japoneză i-a mărturisit în secret: „Nu voi găsi niciodată de bine să mă căsătoresc, dacă aș ști că-s de la Hiroshima. Care om ar voi să-și asume riscul de a avea un monstru ca băiat!...”

Apoi dl Fernand Gion mărturisește: „...scriind această carte, am avut sentimentul că mă lupt pentru viața mea. În fiecare zi cîte un strop mai mult, ne scufundăm în infernul atomic, fără a ne da seama. Fiecare va sfîrși, într-o bună zi, prin a fi atomizatului cuiva. Și universul atomiștilor seamănă cu o închisoare situată undeva în afară de rațiune și de sensibilitate”.

Potrivit relatării d. Martine Monod, primul chirurg din lume chemat a trata răni pricinuite de bomba cu hidrogen, dr. Kentaro Shimizu, a declarat: „Prin repetarea experiențelor cu bomba H., se va putea distruge întreaga rasă umană fără ca ea să-și dea seama, și în plină perioadă de pace. Cenușa se învîrtește în jurul lumii, animalele, plantele, oamenii, totul se încarcă puțin cîte puțin cu radioactivitate: ravagiile astfel operate vor fi îngrozitoare”. E declarația unui om calm și echilibrat.

Dar partea culminantă a conversației o reprezintă relatarea de către dl. Fernand Gion a grelelor încercări, prin care a trecut inginerul japonez Kawagushi de la uzinele Mitsubiski din Hiroshima, care a văzut căzînd cele două bombe atomice. Deși numitul era aproape la 5 km de punctul căderii primei bombe, totuși „fu trînit la pămînt și literalmente ucis. Cînd își veni în fire, a constatat că atelierele erau în flăcări, iar el complet gol. Un vînt puternic sufla — vîntul atomic — încărcat cu foc, arzînd prin singur suflul său... Odissea inginerului fu aceea a zeci de mii de compatrioți ai săi”. În cursul ei, și-a pierdut orice noțiune de durată. Cînd a ajuns la Nagasaki, orașul în care și-a petrecut tinerețea, „cerul dispăru într-un fulger de magnesium alb urmat de un sgomot extraordinar: e a doua bombă atomică. Ea cade asupra lui Nagasaki... Astăzi, Kawagushi e atins la umăr de un cancer atomic. Boala nu s-a declarat decît în iunie 1957”.

D. Martine Monod observă, că una din caracteristicile frapante ale ororii atomice, este răgazul ce-l lasă: după ce n-ai avut nimic ani de-a rîndul și te-ai simțit perfect de bine, boala se declanșează sub formă de cancer, leucemie și altele. „Am văzut — zice vorbitorul — în unul din spitalele de la Hiroshima, un băiat cu leucemie.

Mama sa l-a născut opt zile după explozia bombei. Era un copil normal, voios, sănătos — acum patru ani a căzut bolnav. Radiațiile l-au atins în pîntecele matern. Medicii n-au nici o nădejde”.

Din convorbire se mai desprinde faptul că la Hiroshima și Nagasaki 30.000 de persoane, aparent foarte sănătoase, posedă un „bilet de suferință”, care arată că ele au fost expuse radiațiilor atomice. De azi pe mîine, răul se poate declara. De asemenea, amănuntul foarte grăitor, redat de dl. Fernand Gion, că „japonezii iartă mai ușor americanilor bombe de la Hiroshima și Nagasaki decît experiențele nucleare din anii ul-timi”.

Incheierea care se desprinde din întreaga convorbire, poate fi redusă la următoarele două observații: „...dacă savanții au deschis cartea atomului, ei sînt însă capabili s-o închidă” (F. G.); „Mă gîndesc la această planetă care este a noastră și pe care noi avem de acum încolo puterea de a o face nelocuibilă” (M. M.).

Cele arătate în această mult grăitoare convorbire, sînt ilustrate prin cîteva fotografii. Sub una din ele stă următoarea inscripție: „Otravă roșie cu două capete. Mutație obținută de radiațiile de cobalt”. Un afiș lipit în toată Japonia, întreabă: „Pe cînd copilul cu două capete?”

Credem că orice comentariu este de prisos. Faptele grăiesc de la sine. Ele pun în plină lumină și relief — cu elocvența constatărilor făcute pe viu — îngrijorătoarea primejdie atomică. În fața ei, o singură concluzie de ordin practic se impune: intensificarea la maximum posibil a acțiunii împotriva primejdiei armelor atomice și împotriva primejdiei experiențelor nucleare. Aceasta pînă ce încă nu-i prea tîrziu!...

C. S.

TIPOGRAFIA EPARHIALĂ
REÎNTREGIREA
SIBIU

Biblioteca Mitropolitană Sibiu